

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

EDVINAS ŠATAS
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS
PROGRAMA)

**ĮTARIAMOJO PROCESINĖS PADĖTIES ASPEKTAI
PAGREITINTO PROCESO METU**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Doc. dr. Jolanta Zajančkauskienė einanti profesoriaus pareigas

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ĮTARIAMOJO STATUSAS: BENDRIEJI KLAUSIMAI	9
1.1. Įtariamojo samprata ir tapimas įtariamuoju	9
1.2. Pamatinės įtariamojo teisės.....	17
2. ĮTARIAMASIS KAIP AKTYVUS BAUDŽIAMOJO PROCESO DALYVIS PAGREITINTAME PROCESSE	22
2.1. Pagreitintas procesas: esminiai bruožai	22
2.2. Aktyvaus įtariamojo teisių realizavimas per 14 d. terminą	25
2.3. Įtariamojo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga.....	30
2.4. Įtariamojo teisė aktyviai dalyvauti procese: rinkti įrodomąją informaciją, pateikti skundus, prašymus.....	35
2.5. Įtariamojo teisė turėti gynėją	40
3. ĮTARIAMASIS KAIP PASYVUS BAUDŽIAMOJO PROCESO DALYVIS PAGREITINTAME PROCESSE	47
3.1. Įtariamojo teisė tylėti	48
3.2. Įtariamojo teisė tylėti pagreitintame procese	53
IŠVADOS.....	58
PASIŪLYMAI	60
LITERATŪRA.....	62
ANOTACIJA.....	69
SANTRAUKA	70
SUMMARY	71
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	72

IVADAS

Tiriama problema. Teisinėje valstybėje yra siekiama apsaugoti visų asmenų teises ir laisves. Ne išimtis yra ir baudžiamajame procese dalyvaujančių asmenų teisių apsauga. Garantuojant proceso dalyvių teisių realizavimą, būtina užtikrinti, kad teisės normų veikimas užtikrintų proceso dalyvių subjektinių teisių įgyvendinimą visose baudžiamojo proceso rūšyse (formose).

Kad procesų dalyvių teisės baudžiamajame procese būtų užtikrintos visa apimtimi yra būtina nustatyti, kuriuos asmenis, galima laikyti pažeidžiamiausias baudžiamajame procese. Baudžiamojo proceso inicijavimas asmens atžvilgiu, sukelia atitinkamus padarinius asmens prigimtinėms teisėms. Atsižvelgiant į tai, ypatingas dėmesys atkreiptinas į baudžiamojon atsakomybėn traukiamus asmenis. Šių asmenų teisės ir laisvės, nuo momento, kai asmuo tampa įtariamoju baudžiamajame procese, tampa priklausomos nuo ikiteisminio tyrimo subjekto valios. Įtariamasis yra asmuo, kurio atžvilgiu galima taikyti įvairias procesines priemones iš esmės ribojančias jų pagrindines konstitucines teises. Teisinėje doktrinoje yra nurodoma: „*Įtariamasis yra pagrindinis baudžiamojo proceso dalyvis, prieš kurį vykdomas baudžiamasis persekiojimas*“¹. Atsižvelgiant į tai, kad įtariamasis doktrinoje yra nurodomas kaip pagrindinis baudžiamojo proceso dalyvis yra privaloma atkreipti dėmesį į įtariamojo procesinės padėties aspektus baudžiamajame procese, o ypatingai pagreitinto proceso metu, kadangi šio proceso metu, įtariamojo teisių realizavimas tampa itin kompliktuotas.

Asmuo, kuris yra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn turi jam Konstitucijos² garantuojamas pagrindines (Konstitucijos 18–24, 29 straipsniai) ir fundamentaliąsias (Konstitucijos 30–31 straipsniai) procesines garantijas (teises), kurios asmeniui leidžia elgtis kaip tinkamam ir realizuoti jam įstatymų suteikiamas garantijas.³ Paminėtos žmogaus teisės yra įvirtintos ir Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje⁴ (Konvencijos 5, 6, 8 straipsniai). Baudžiamojo proceso kodekso⁵ (toliau – BPK) 21 straipsnio 4 dalyje yra nurodytos teisės, kurias baudžiamajame procese turi įtariamasis, be to, kituose BPK straipsniuose šios teisės yra plėtojamos.

---

¹ Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *Baudžiamojo proceso dalyviai*, (Vilnius: Industrias, 2009).

² Lietuvos Respublikos Konstitucija: oficialių dokumentų tekstai su pakeitimais ir papildymais iki 2013 m. rugsėjo 16 d (Kaunas: Judex spauda, 2013).

³ Remigijus Merkevičius, *Baudžiamasis procesas: Įtariamojo samprata*, (Monografija, Vilnius: Teisinės informacijos departamentas, 2008), 63.

⁴ “Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,” *Valstybės žinios*, 40–987 (1950) <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=19841&Condition2=>

⁵ “Lietuvos Baudžiamojo proceso kodeksas”, *Valstybės žinios* 37–1341 (2002)

Atsižvelgiant į visas baudžiamojon atsakomybėn trauktinų asmenų teises, kurios yra numatytos Konvencijoje, Konstitucijoje ir Baudžiamąjo proceso kodekse, kyla probleminiai klausimai „Ar įtariamojo teisės nėra ribojamos pagreitiname baudžiamajame procese?“ ir „Ar įtariamasis gali realizuoti savo teises pagreitinto proceso metu?“.

Baigiamojo darbo aktualumas. Ikiteisminių tyrimų pagreitinto proceso tvarka, pagal oficialiai pateikiamą statistiką, kasmet Lietuvoje užbaigiama vis daugiau. Pagal prokuratūros ataskaitą⁶: 2013 m., pagreitinto proceso tvarka, į teismą nagrinėti buvo perduoti 2 263 atvejai t.y. 4,9% iš visų ištirtų nusikalstamų veikų (21 606 veikų); 2014 m. 2 450 (5,3 proc.) ikiteisminio tyrimo užbaigimo pagreitinto proceso tvarka atvejai. 2015 m. pateiktoje Prokuratūros veiklos ataskaitoje⁷ pagreitintas procesas, kaip savarankiškas procesas, nėra išskirtas. 2015 m. ataskaitoje sakoma, kad „*Taikant ekonomišką procesą (aut. pastaba. Įtraukiamas pagreitintas procesas.), 2015 m. iš viso ištirta 20600 nusikalstamų veikų ir tai sudaro 54 proc. visų ištirtų nusikalstamų veikų*“.

Iš pateikiamos statistikos matoma, kad 2014 m. ikiteisminių tyrimų pagreitinto proceso tvarka buvo užbaigta 8 proc. daugiau nei 2013 m. 2015 m. supaprastinta tvarka (baudžiamasis įsakymas ir pagreitintas procesas) iš visų užbaigtų ikiteisminių tyrimų, buvo užbaigta net 54 procentai. Palyginimui, iš visų užbaigtų ikiteisminių tyrimų, supaprastinta tvarka 2013 m. buvo užbaigti 44 procentai ikiteisminių tyrimų, o 2014 m. – 49 procentai. Ši statistika parodo tai, kad ikiteisminio tyrimo užbaigimas pagreitinto proceso tvarka tampa vis aktualesnis ir dažniau taikomas.

Pastebėtina ir ta aplinkybė, kad po 2014 m. gruodžio 18 d. Baudžiamąjo kodekso (toliau – BK) pakeitimų⁸, kai suma nuo kurios asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė buvo padidinta nuo 1 MGL arba BBND (Bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio) (nuo 2015 m. sausio 1 d. pakeista iš 130 litų į 37,66 eurus (1 MGL))⁹ iki 3 MGL (arba BBND) supaprastintu procesu (kartu ir pagreintu procesu) užbaigiamų tyrimų skaičius tik auga, galima teigti, kad pagreitinto baudžiamąjo proceso negalima laikyti tuo, kuris vyksta tik dėl itin smulkių ir mažo pavojingumo nusikalstamų veikų, kaip pavyzdžiui, vagystės iš parduotuvių, kurių aplinkybės dėka vaizdo stebėjimo kamerų įrašų visuomet yra ganėtinai aiškios.

⁶ „Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos ataskaitos,“ žiūrėta 2016 02 17, <http://www.prokuraturos.lt/lt/veikla/planavimo-dokumentai-ataskaitos/ataskaitos/138>

⁷ „Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos ataskaitos,“ žiūrėta 2016 03 30, http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2016/03/prokuraturos_veiklos_2015_m_ataskaita.pdf

⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 190 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2014 m. gruodžio 18 d. Nr. XII-1481,“ žiūrėta 2016 04 11, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=469cc20090bb11e4bb408baba2bddd3>

⁹ „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo, 2014 m. rugsėjo 3 d. Nr. 897,“ žiūrėta 2016 04 11, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/93da035038fc11e48fcad59d61177654>

Aktualu ir tai, kad pagreitiname procese taikomi terminai, pagal Baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnį, nuo Baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo kito keletą kartų. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui, pagal 426 straipsnio 1 dalį, terminas per kurį ikiteisminis tyrimas turėjo būti užbaigiamas pagreitinto proceso tvarka - 5 dienos nuo ikiteisminio tyrimo pradžios. 2004 m. liepos 8 d. BPK pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. IX- 2336 pakeitė 426 straipsnio 1 dalį. Šiuo pakeitimu 5 dienų terminas buvo pakeistas į 10 dienų terminą, o dar vėlesniu (2013 m. liepos 2 d. Nr. XII-498) pakeitimu, terminas pratęstas iki 14 dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios.

Kaip matoma iš pateikiamos statistikos, dažnėja ikiteisminių tyrimų užbaigiamų pagreitinto proceso tvarka. Šio darbo aktualumas iš esmės pasireiškia tuo, kad užbaigiant ikiteisminį tyrimą pagreitinto proceso tvarka, įtariamojo teisių realizavimas tam tikrais aspektais tampa apsunkintas ir nebegalimas realizuoti visa apimtimi. Šiuo darbu yra siekiama išnagrinėti ir nustatyti, ar dabartinis pagreitinto proceso reguliavimas leidžia įtariamiesiems atlikti visus procesinius veiksmus, kurie jiems yra garantuojami įstatymu. Darbe itin didelis dėmesys skiriamas įtariamajam kaip aktyviam baudžiamojo proceso dalyviui.

Pastebėtina ir tai, kad teisinis reguliavimas susijęs su pagreintu procesu yra dažnai keičiamas. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, darbe nagrinėjama, ar teisinis reguliavimas susijęs su pagreintu baudžiamuoju procesu yra pakankamas įtariamojo teisių užtikrinimui bei įvertinama, ar įtariamasis turi galimybę būti tiek aktyviu, tiek pasyviu baudžiamojo proceso dalyviu pagreitinto proceso metu.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

2004 m. Ramūno Jurgaičio daktaro disertacijoje¹⁰ „*Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma*“ buvo nagrinėjamas pagreintas procesas. Šioje disertacijoje buvo kompleksiskai išnagrinėtas supaprastintas baudžiamasis procesas. Nuo 2004 m. Lietuvoje skirtingi autoriai analizavo įtariamojo sampratos turinį, nagrinėjo įtariamojo teisių užtikrinimo problematiką bendrąją prasme, tačiau supaprastintos baudžiamojo proceso formos nebebuvo nagrinėjamos.

Įtariamojo sampratos turinį ir jo procesinę padėtį baudžiamajame procese plačiausiai analizavo Remigijus Merkevičius¹¹. R. Merkevičius savo monografijoje tyrė įtariamojo teises, išplaukiančias iš Konstitucijos bei šių teisių realizavimą baudžiamajame procese. Taip pat monografijoje autorius pagrindė nuostatas: „*įtariamasis – aktyvus proceso subjektas*“ ir

---

¹⁰ Ramūnas Jurgaitis, „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004).

¹¹ Remigijus Merkevičius, *supra* note 3.

„įtariamasis – pasyvus proceso subjektas“, kurių pagalba šiame darbe atskleidžiamos atskiros įtariamojo teisės bei jų realizavimas pagreitintame procese.

Įtariamojo statusą baudžiamajame procese, jo teisių realizavimą bei pagrindines baudžiamojo proceso įstatymo įtariamiesiems garantuojamas teises aptarė ir analizavo Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis¹². Šių autorių moksliniame leidinyje, buvo išanalizuota aktuali teismų praktika, baudžiamojo proceso įstatymas bei teisės doktrina. Leidinyje aptartos pagrindinės įtariamojo teisės atsirandančias iš BPK 21 straipsnio 4 dalies, jų realizavimas bei jo problematika.

Įtariamojo procesinį statusą baudžiamajame procese nagrinėjo ir Vidas Kilinskas¹³. V. Kilinskas savo straipsnyje išanalizavo klausimus, kurie yra susiję su įtariamojo procesiniu statusu, įtariamojo sąvoka ir įtariamojo teisių realizavimu baudžiamajame procese. Marina Gušauskienė straipsnyje „Įtariamojo teisės į gynybą teisinis procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje“¹⁴ analizavo pagrindines įtariamajam suteikiamas procesines teises, jų turinį.

Įtariamųjų baudžiamajame procese teisės ir jų užtikrinimas buvo ilgą laiką aptarinėjamas ir užsienio autorių. Mario Jimeno–Bolnes, savo straipsnyje „Towards Common Standards on Rights of Suspected and Accused Persons in Criminal Proceedings in the EU?“¹⁵ taip pat aptarė esamas problemas susijusias su įtariamųjų ir kaltinamųjų baudžiamajame procese teisių užtikrinimu bei minimalių jų teisių užtikrinimo standartų sukūrimu.

Matyti, kad autoriai daugiau dėmesio skyrė bendriems įtariamojo statuso klausimams. Šiuo darbu bus siekiama atskleisti įtariamojo statuso problematiką pagreitinto proceso metu bei pateikti konkrečius šių problemų sprendimus.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis darbas yra reikšmingas tuo, kad jame yra išnagrinėjama ir atskleidžiama įtariamojo teisių užtikrinimo problematika pagreitintame baudžiamajame procese. Darbe daug dėmesio skiriama teisiniam pagreitinto proceso reguliavimui ir įtariamojo kaip aktyvaus proceso dalyvio statusui nagrinėti. Naudojant mokslinę literatūrą, apžvelgiant tarptautinius teisės aktus, įstatymus bei analizuojant aktualią Europos

---

¹² Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *supra* note 1.

¹³ Vidas Kilinskas, „Įtariamojo procesinis statusas,“ *Teisė, ISSN 1392–1274* (2003): 64–77, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367189414268/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

¹⁴ Marina Gušauskienė, „Įtariamojo teisės į gynybą teisinis procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje“ iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas probleminiai aspektai*, Petras Ancelis, Rima Ažubalytė, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Ramūnas Jurgaitis, Raimundas Jurka, Hendryk Malevski, Remigijus Merkevičius, Irma Randakevičienė, Jolanta Zajančauskienė (Vilnius: Industrus, 2009), 217.

¹⁵ Mario Jimeno–Bolnes, „Towards Common Standards on Rights of Suspected and Accused Persons in Criminal Proceedings in the EU?“, žiūrėta: 2016 02 17 <http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=272102114078117028107014019114092105123053024093062045123072090065100092111003084100034017099032020059038028127116070075069074029027003086049105105013103030091079047040060105117068085024066091025092017064026015122027026021067121064073095066064106021&EXT=pdf>

Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos teismų praktiką yra atskleidžiama problematika, kuri susijusi su įtariamojo garantuojamų teisių realizavimu pagreitinto proceso metu.

Atsižvelgiant į išanalizuotą problematiką teikiami pasiūlymai, kurie padėtų užtikrinti įtariamojo teisių realizavimą pagreitinto proceso metu.

Baigiamojo darbo originalumas. Šiame darbe analizuojama, ar asmuo įtariamas nusikalstamos veikos padarymu, gali visa apimtimi realizuoti savo teises pagreitintame procese. Esminis darbo originalumas pasireiškia tuo, aktuali įtariamojo teisių įgyvendinimo problematika pagreitintame procese kitų autorių darbuose nėra detalizuojama.

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti įtariamojo kaip aktyvaus ir pasyvaus pagreitinto proceso dalyvio procesinio statuso ypatumus bei teisių užtikrinimą.

Uždaviniai.

1. Apžvelgti įtariamojo sampratą ir pagrindus, kuriais asmuo tampa įtariamuoju baudžiamajame procese.
2. Analizuoti įtariamojo kaip aktyvaus baudžiamojo proceso subjekto teisių realizavimo problematiką pagreitinto proceso metu.
3. Analizuoti įtariamojo kaip pasyvaus baudžiamojo proceso subjekto teisių realizavimo problematiką pagreitinto proceso metu.
4. Analizuojant mokslinę doktriną, teismų praktiką, įstatymus ir kitus teisės aktus, identifikuoti, ar įtariamieji turi galimybę realizuoti savo teises pagreitinto proceso metu taip, kaip tai jiems yra garantuojama.

Tyrimo metodika. Mokslinės literatūros analizė. Taip pat remiantis sisteminės analizės metodu padaryti atitinkamus apibendrinimus, išvadas, padedančias tiksliau ir aiškiau suvokti darbe nagrinėjamas problemas bei iškeltus tikslus. Empiriniu dokumentų analizės metodu analizuoti nacionalinius teisės aktus, tarptautinius dokumentus, nagrinėti atsitiktiniu būdu atrinktą nacionalinę ir tarptautinę teismų praktiką, kuri padeda atskleisti tam tikrus darbo aspektus.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamasis darbas pradedamas įvadu. Pirmajame darbo skyriuje analizuojama įtariamojo samprata bei teisės ir įtariamojo statuso atsiradimo baudžiamajame procese pagrindai. Nagrinėjama ir nustatinėjama įtariamojo teisių realizavimo problematika, kuri atsiranda dėl sąveikos tarp įtariamojo turimų teisių „standartiniame“ baudžiamajame procese ir teisių įgyvendinimo pagreitinto proceso metu. Antrame darbo skyriuje analizuojama įtariamojo teisių realizavimo problematika pagreitinto proceso metu, kai įtariamasis siekia išlikti aktyvus proceso dalyvis ir realizuoti BPK 21 straipsnio 4 dalyje (ir kituose BPK straipsniuose) jam garantuojamas teises. Trečiame darbo skyriuje apžvelgiama

įtariamojo kaip pasyvaus proceso dalyvio samprata, įtariamojo „teisė tylėti“ ir jos realizavimo problematika pagreitinto proceso metu.

Ginamieji teiginiai.

1. Pagreitinto baudžiamojo proceso teisinis reguliavimas yra tobulintinas. Siekiant tobulinti pagreitintą baudžiamąjį procesą, ypatingai atkreiptinas dėmesys į teisinį reguliavimą, kuris yra reglamentuotas Baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnio 1 dalyje, numatant 14 dienų termino skaičiavimą nuo ikiteisminio tyrimo pradėjimo dienos.

2. Įtariamųjų, kaip baudžiamojo proceso dalyvių, teisės pagreitintame procese nėra pakankamai užtikrinamos. Tai pasireiškia tuo, kad esant dabartiniam teisiniam reguliavimui įtariamasis neturi galimybės išlikti aktyviu ikiteisminio tyrimo stadijos dalyviu bei realizuoti visas jam įstatymo garantuojamas teises.

1. ĮTARIAMOJO STATUSAS: BENDRIEJI KLAUSIMAI

1.1. Įtariamojo samprata ir tapimas įtariamuoju

Pagal Kembridžo (angl. Cambridge) universiteto žodyną terminas „*įtariamasis*“ (angl. k. suspect) reiškia (daiktavardis) „*asmenį, kuris manoma, kad padarė nusikaltimą ar padarė kažką blogo, arba įtakojo kažko blogo padarymą*“ (angl. k. „*a person believed to have committed a crime or done something wrong, or something believed to have caused something bad*).“¹⁶. Lietuvių kalbos žodynuose terminas „*įtariamasis*“ nėra nurodomas. Pastebima, kad lietuvių kalbos žodynuose, terminas „*įtariamasis*“ yra išvestinis iš termino „*įtarimas*“. Lietuvių kalbos žodyne terminas „*įtarimas*“ aiškinamas kaip „*nepasitikėjimas, įtartis: Priešinimasis gali sukelti įtarimą. Širdin įsiskverbė įtarimas. Jie suėjo į miestą be mažiausio įtarimo, pasiskirstę po du ar tris vyrus. Yra žmonių, kurie visada su įtarimu sutinka naujoves. Įtarimas pasitvirtino. Frankas savo protu turėjo išsklaidyti bet kokį įtarimo šėšėlį. Tik kad be rietenų, be barnių, be nereikalingų kits kito įsitarimų!*“¹⁷

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismas yra suformulavęs tokį įtariamojo apibrėžimą: „*Asmuo, kuris yra sulaikytas įtarus, kad jis padarė nusikalstamą veiką, arba asmuo, apklausiamas apie veiką, kurią padaręs jis įtariamasis, arba į apklausą šaukiamas asmuo, kuriam yra surašytas pranešimas apie įtarimą, yra pripažįstamas įtariamuoju.*“¹⁸. Būtent ši sąvoka yra paremta BPK 21 straipsnio nuostatomis.

Baudžiamojo proceso teisės moksle sutinkamas toks įtariamojo apibūdinimas: „*Įtariamasis – asmuo, kurį konkrečiame tyrimo etape nusikalstamą veiką tiesiogiai tiriantis ikiteisminio tyrimo pareigūnas, šiam tyrimui vadovaujantis ar jį kontroliuojantis prokuroras įtaria (išimtiniais atvejais, baudžiamojo persekiojimo institucijos pareigūnui piktnaudžiaujant turima procesine galia, ir asmuo nei subjektyviai, nei objektyviai neįtariamasis) padarius tiriamą nusikalstamą veiką ir dėl to šiame tyrimo etape nukreipia prieš jį tolesnį baudžiamąjį procesą t. y. imasi bent kokios (bent vienos) faktinės ar teisinės priemonės, kuria siekia pagrįsti ar paneigti prieš tokį žmogų iškilusį subjektų įtarimą*“¹⁹. Kituose baudžiamojo proceso teisės doktrinos šaltiniuose įtariamojo samprata formuluojama remiantis BPK: „*Įtariamasis yra proceso dalyvis. Pasibaigus ikiteisminiam tyrimui ir bylą perduodant į teismą įtariamasis tampa kaltinamuoju.*“

¹⁶“Cambridge dictionaries online,“ žiūrėta 2016 02 21, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/suspect>

¹⁷“Lietuvių kalbos žodynas,“ žiūrėta, 2016-02-28, http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/I_/itarimas

¹⁸“Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą,“ prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>

¹⁹ Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 253.

*Įtariamuoju laikomas asmuo, kuris: 1) BPK 140 straipsnio nustatyta tvarka yra sulaikytas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką; 2) yra apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis yra įtariamasis; 3) šaukiamas į apklausą, kai yra surašytas BPK 187 straipsnyje numatytas pranešimas apie įtarimą.*²⁰. Aktualios redakcijos (aktuali redakcija nuo 2016 m. kovo 1 d.) BPK 21 straipsnyje suformuluota tokia įtariamojo samprata: „*Įtariamasis yra ikiteisminio tyrimo dalyvis. Įtariamuoju laikomas asmuo, sulaikytas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką, arba asmuo, apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtariamasis, arba į apklausą šaukiamas asmuo, kuriam yra surašytas šio Kodekso 187 straipsnyje numatytas pranešimas apie įtarimą. Kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma, įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu.*“.

Asmens tapimas įtariamuoju sąlygoja asmens socialinės ir teisinės padėties pasikeitimą. Įtariamasis baudžiamajame procese yra tas asmuo, prieš kurį yra nukreiptas visas baudžiamasis persekiojimas ir dėl jo galimai padarytų neteisėtų veiksmų yra siekiama, kad asmuo būtų nubaustas pagal baudžiamąjį įstatymą. Iš doktrinoje ir teisės aktuose formuluojamos įtariamojo sampratos yra aišku, kad asmuo įtariamuoju tampa, esant tam tikriems įstatyme numatytiems pagrindams. Įtariamuoju baudžiamajame procese asmuo gali tapti esant faktiniam arba juridiniam pagrindui, o pripažintas įtariamuoju tik esant faktiniam ir juridiniam pagrindams.

*„Faktinis asmens tapimo konkrečiu proceso dalyviu pagrindas – tai faktiniais duomenimis (aplinkybėmis) grįstos prielaidos, leidžiančios daryti išvadą, kad vienas ar kitas asmuo faktiškai vienaip ar kitaip yra susijęs su nusikalstamos veikos įvykiu, kuris vėliau paprastai lems baudžiamojo proceso pradžią [...]“*²¹. Faktiniu pagrindu praktikoje pripažįstami atvejai, kai asmuo yra sulaikytas įvykio vietoje arba, kai gaunama tam tikrų duomenų, kad asmuo galimai įvykdė nusikalstamą veiką, tačiau jo atžvilgiu dar nėra priimto ikiteisminio tyrimo subjekto teisinio sprendimo BPK nustatyta tvarka, t. y. asmeniui neįteiktas pranešimas apie įtarimą. Pastebėtina, kad faktinio pagrindo taikymas labiau tinkamas nukentėjusiajam. Net ir nesuteikus nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo statuso, nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo faktiškai jau yra nukentėjęs. Pagal BPK 44 straipsnio 10 dalį: „*Kiekvienas nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turi teisę reikalauti, kad būtų nustatytas ir teisingai nubaustas nusikalstamą veiką padaręs asmuo, gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, o įstatymų numatytais atvejais – ir kompensaciją iš Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo, taip pat įstatymų nustatyta tvarka nemokamai gauti valstybės garantuojamą*

²⁰Gintaras Goda, Marcellis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011) 81.

²¹Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *supra* note 1, p. 9.

teisinę pagalbą.“ Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ir nesant juridinio pagrindo, nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo gali dalyvauti procese ir sąlyginai būti proceso dalyviu. Nuo veikos nukentėjęs asmuo (tačiau dar nepripažintas nukentėjusiuoju baudžiamajame procese) gali apskusti ikiteisminio tyrimo subjektų priimamus sprendimus ir po tam tikrų skundų ar prašymų pateikimo gali būti pripažintas nukentėjusiuoju, ar civiliniu ieškovu baudžiamajoje byloje. Pavyzdžiui, teismų praktikoje iki 2016 m. kovo 1 d. BPK 44 straipsnio 10 dalies pakeitimų, buvo galima sutikti atvejų, kai juridinis asmuo, kuris nukenčia nuo nusikalstamos veikos, ikiteisminio tyrimo subjekto nutarimu, nebuvo pripažįstamas civiliniu ieškovu. Tačiau, nors ir neįgijus oficialaus procesinio statuso, juridinio asmens atstovo skundai ar prašymai, dėl tam tikrų ikiteisminio tyrimo subjektų veiksmų atlikimo ar neatlikimo, būdavo nagrinėjami. Pastebėtina, kad skundai yra motyvuojami faktiniu pagrindu t. y. asmuo nukentėjo nuo nusikalstamos veikos ir dėl to patytė žalos. Pasitaiko atvejų, kai skundai yra patenkinami ir pareiškėjas tampa ne tik faktiniu, bet ir juridiniu proceso dalyviu.

Atkreipiant dėmesį į faktinį tapimo įtariamuoju pagrindą, galima pastebėti, kad skirtinguose autorių darbuose yra laikomasi nuostatos, kad vos tik asmuo yra sulaikytas, įtariant padarius nusikalstamą veiką, jis jau turi turėti visas įtariamajam garantuojamas teises. Darbo autorius šiai pozicijai pritaria tik iš dalies. Sutiktina, kad asmuo turi turėti tam tikras teises, kaip pavyzdžiui, turėti gynėją nuo pirmos apklausos momento, tačiau visas įtariamajam įstatymų garantuojamos teises, įtariamasis gali įgyvendinti tik nuo pranešimo apie įtarimą įteikimo momento.

*„Juridinis asmens tapimo konkrečiu proceso dalyviu pagrindas – tai juridinis (teisinis) sprendimas (pavyzdžiui, prokuroro nutarimas ar teismo nutartis) pripažinti ar kitaip laikyti tokį asmenį oficialiu baudžiamajo proceso teisinių santykių dalyviu.“*²². Taigi oficialiu ir pilnateisiu baudžiamajo proceso dalyviu, asmuo tampa tik jį pripažinus juridškai. Juridinis pagrindas negali veikti savarankiškai, kadangi visais atvejais, pilnavertiškam juridinio pagrindo veikimui yra reikalingi ir faktiniai duomenys – faktinis pagrindas. Juridinis pagrindas atsiranda tik atlikus veiksmus nustatytus BPK. BPK 187 straipsnyje nurodytas juridinis tapimo įtariamuoju pagrindas: *„prieš pirmąją apklausą įtariamajam turi būti pasirašytinai įteiktas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju. [...] Ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis pripažinti įtariamuoju užsienio valstybės pilietį dėl nusikaltimo, už kurį numatyta atsakomybė Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių ir Baudžiamajo kodekso 7 straipsnio pagrindais, siunčiamas Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais centriniams susižinojimo įstaigoms užsienio valstybėje.“* Detalizuojant, galima nurodyti, kad asmuo įtariamuoju baudžiamajame procese gali tapti esant skirtingiems pagrindams. BPK 21 straipsnyje nurodyti

---

²²Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė ir Saulius Juzukonis, *supra* note 1, p. 9.

asmens tapimo įtariamuoju atvejais, t. y. kompleksiskai išdėstyti faktinis ir juridinis tapimo įtariamuoju pagrindai.

Aptariant kiekvieną iš pagrindų atskirai, galime pradėti nuo laikino asmens sulaikymo. BPK komentare nurodoma: „*laikinas sulaikymas yra procesinė prievartos priemonė, kuria įstatyme numatytais pagrindais 48 val. laikui gali būti apribota laisvė asmeniui, įtariamam nusikalstamos veikos padarymu*“. Be to, tame pačiame BPK komentare nurodoma „*laikinas sulaikymas yra asmens laisvę ribojanti prievartos priemonė, kuri taikoma BPK 140 straipsnyje numatyta tvarka*“.²³ Pagal to paties BPK 140 straipsnio 5 dalį, dėl asmens, kuris yra laikinai sulaikytas, ikiteisminio tyrimo pareigūnas arba prokuroras, surašo laikino sulaikymo protokolą, kuriame jau turi būti įvardijama nusikalstama veika, kurios padarymu asmuo įtariamasis. Atsižvelgiant į tai, kad sulaikytas asmuo jau yra teisiškai ir socialiai veikiamas prieš savo valią, galima teigti, kad asmuo jau yra įtariamasis, tačiau šis pagrindas yra tik faktinis. Kompleksiškai analizuojant BPK 140 straipsnį, galima suvokti, kad laikinai sulaikytas asmuo dar nėra pripažįstamas įtariamuoju, kadangi šio straipsnio 6 dalyje yra nurodoma: „*Laikiniai sulaikytas asmuo po jo pristatymo į ikiteisminio tyrimo įstaigą ar prokuratūrą ne vėliau kaip per dvidešimt keturias valandas turi būti apklaustas kaip įtariamasis, prieš tai atlikus šio Kodekso 187 straipsnyje numatytus veiksmus*“. Faktiškai asmuo tampa įtariamuoju nuo to momento, kai jis yra sulaikomas ir jo atžvilgiu yra atliekami tam tikri prievartinio pobūdžio veiksmai.²⁴ Tačiau minėto straipsnio 6 dalis reikalauja įteikti asmeniui pranešimą apie įtarimą BPK 187 straipsnyje nustatyta tvarka. Pagreitintam procesui yra itin svarbus momentas, kada asmuo realiai tampa įtariamuoju ir gali naudotis savo kaip įtariamojo teisėmis. Pavyzdžiui, BPK 50 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, kad asmuo turi teisę turėti gynėją nuo jo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento. Tai reiškia, kad pagreitintame procese, turi būti atkreipiamas dėmesys į sulaikyto įtariamojo interesų apsaugą jau nuo to momento, kai asmuo yra sulaikytas ir faktiškai tampa įtariamuoju.

Toliau analizuojant asmens tapimą įtariamuoju baudžiamajame procese, reikia atkreipti dėmesį į BPK 21 straipsnio 2 dalyje esančius kitus pagrindus, kuriais remiantis asmuo tampa įtariamuoju. Šioje dalyje yra nurodoma, kad „*įtariamuoju laikomas asmuo [...] apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtariamasis, arba į apklausą šaukiamas asmuo, kuriam yra surašytas šio Kodekso 187 straipsnyje numatytas pranešimas apie įtarimą*“.

---

²³Gintaras Goda et al., *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras, 1 knyga*, (Vilnius: Teisinės informacijos centas, 2003), 352.

²⁴Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 149–150.

Analizuojant šio straipsnio formuluotę galima nurodyti, kad pirmuoju atveju asmuo jau yra pripažintas įtariamuoju, t. y. jo atžvilgiu surašytas pranešimas apie įtarimą ir asmuo yra šaukiamas į apklausą kaip įtariamasis.²⁵

Kitas atvejis, kai asmuo yra pripažįstamas įtariamuoju – asmuo apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis yra įtariamasis (BPK 21 str. 2 d.). „BPK komentare teigiama, jog šiuo atveju asmuo įgyja įtariamojo procesinį statusą nuo apklausos, vykdomos BPK 188 ar 189 straipsnyje (šie BPK straipsniai reglamentuoja įtariamojo apklausą, atliekamą ikiteisminio tyrimo metu) numatyta tvarka, pradžios. Toks BPK komentaro teiginys kelia pagrįstų abejonių, kadangi asmuo į apklausą kviečiamas šaukimu (BPK 182 straipsnis), o prieš apklausiant įtariamąjį, jam turi būti įteiktas pranešimas apie įtarimą (BPK 187 straipsnio 1 dalis), todėl konstatuotina, kad šiuo atveju įtariamojo procesinį statusą asmuo įgis anksčiau, nei bus pradėta jo apklausa – arba išsiuntus šaukimą į apklausą įtariamuoju, arba surašius pranešimą apie įtarimą.“²⁶ R. Merkevičius pasisakydamas dėl įtariamojo statuso atsiradimo apklausiant asmenį apie veiką, kurios padarymu jis yra įtariamasis, nurodo, kad „apklausa šio straipsnio prasme laikytinas ne tik formalus procesinis veiksmas, numatytas BPK 188 ir 189 straipsniuose, bet ir kiekvienas kitas baudžiamojo persekiojimo ar teisingumo institucijos pareigūno elgesys, kuris yra tinkamas ir kuriuo siekiama išgauti nusikalstamos veikos ištyrimui reikalingą faktinę informaciją. Vadinasi, Baudžiamojo proceso 21 straipsnio 2 dalis išreiškia materialųjį apklausos suvokimą ir jungia visas teises situacijas, kuomet apie veiką, kurios padarymu faktiškai įtariamasis (tačiau dar nesantis formaliu baudžiamajon atsakomybėn traukiamu subjektu – įtariamuoju) asmuo apklausiamas atliekant bet kurį kitą proceso (tyrimo) veiksmą, taip pat kai žodinė ar bet kokia kitokia informacija iš faktiškai įtariamo asmens išgaunama atliekant slaptus tyrimo veiksmus.“²⁷

Šiuo atveju, pritartina minėtų autorių pozicijai, kad asmens apklausa apie galimai jo padarytą nusikalstamą veiką, siejant ją su įtariamojo statuso atsiradimo pradžia yra perteklinė, kadangi jau prieš apklausiant asmenį, jo atžvilgiu, procesinis sprendimas pripažinti asmenį įtariamuoju yra priimtas.

„Įtarimas – pirminis įtariamojo sąvokos turinio elementas“²⁸. Analizuojant BPK 21 straipsnio turinį, tampa aišku, kad pamatinis tapimo įtariamuoju pagrindas yra pranešimas apie įtarimą, t. y. nuo to momento asmuo visiškai įstoja į baudžiamąjį procesą kaip įtariamasis.

²⁵Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 154.

²⁶Rasa Paulauskaitė, „Pranešimas apie įtarimą: turinys ir procesinė reikšmė“ (magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2009), 63,

http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20141223_171642-89290/DS.005.0.01.ETD

²⁷Remigijus Merkevičius, *op cit.*, p. 160.

²⁸*Ibid.*, p. 254.

Tokia pozicija yra įtvirtinta ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau ir EŽTT, Europos Žmogaus Teisių Teismas) praktikoje: „[...] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio 3 dalies a punkte įtvirtinta kaltinamojo teisė būti skubiai ir išsamiai informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Pelissier ir Sassi prieš Prancūziją* (*Pelissier and Sassi v. France*, no. 25444/94, judgement of 25 March 1999) nurodė, kad reikia atkreipti ypatingą dėmesį į pranešimą kaltinamajam apie kaltinimą. Detali informacija apie nusikaltimą baudžiamajame procese yra itin svarbi, nes nuo jos pateikimo momento įtariamajam yra oficialiai pranešta apie pateikiamo jam kaltinimo faktinį ir teisinį pagrindą. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo pagrindą, t. y. apie veikas, kurias jis įtariamasis padaręs ir kuriomis grindžiamas kaltinimas, bet ir apie teisinį šių veikų vertinimą. Ši informacija turi būti išsami.“²⁹.

Šiame darbe, autorius daro prielaidą, kad įtariamojo teisė į gynybą pagreitintame procese yra apribojama. Minėtas apribojimas yra tiesiogiai sietinas su nustatytais ikiteisminio tyrimo terminais (BPK 426 str. 1 d.). Darbe iškeliamas klausimas, ar neturėtų būti nuo pranešimo apie įtarimą įteikimo momento skaičiuojamas 14 dienų terminas, nurodytas BPK 426 straipsnio 1 dalyje?

Siekiant kuo tiksliau atsakyti į iškeltą klausimą ir apibrėžti įtariamojo sąvoką ir jo turimas teises pagreitintame procese, tikslinga apžvelgti sąvokų „ikiteisminis tyrimas“, „baudžiamasis persekiojimas“ ir „baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo“ išaiškinimą doktrinoje. 1996 m. Petro Ancelio disertacijoje jau buvo iškeltas klausimas dėl baudžiamajo persekiojimo pradžios (baudžiamosios bylos iškėlimo) momento.³⁰ Baudžiamajo persekiojimo apibrėžimą 2002 m. pateikė R. Ažubalytė „[...] baudžiamasis persekiojimas – tai teisėsaugos organų vykdomas nusikaltimą padariusių asmenų persekiojimas, esant tam tikroms teisinėms sąlygoms, laisva šių organų nuožiūra“³¹. Pagreitintam baudžiamajam procesui yra itin svarbus aiškus sąvokų išaiškinimas, jų atskyrimas bei loginis jų pritaikymas įstatyme. Svarbu išsiaiškinti, ar ikiteisminio tyrimo pradžia, gali būti laikoma terminų skaičiavimo atskaitos tašku pagreitintame baudžiamajame procese. „Šis momentas – asmens tapimo įtariamuoju procese – baudžiamajo proceso teisės moksle kėlė ir iki šiol tebekelia įvairių diskusijų. Atkreiptinas dėmesys, kad tiek moksle, tiek teisės aktuose vartojama keletas sąvokų: „įtariamasis“, „baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo“, „asmuo, prieš kurį pradėtas baudžiamasis

²⁹„Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 10 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1A-94-398/2016,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1213202?nr=1>

³⁰Petras Ancelis, „Ikiteisminio nusikaltimų tyrimo procesinės ir organizacinės problemos“ (daktaro disertacija, Lietuvos policijos akademija, 1996), 66.

³¹Rima Ažubalytė, „Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002), 22.

persekiojimas". Minėtos sąvokos nėra sinonimai. Pati plačiausia jų - "asmuo, prieš kurį pradėtas baudžiamasis persekiojimas". „Asmuo gali teisiškai neturėti įtariamojo statuso, tačiau baudžiamasis persekiojimas prieš jį jau gali būti pradėtas vykdyti. Tuomet kyla klausimas, nuo kada asmenį tikslinga laikyti įtariamuoju.“³² Ne vien lingvistinis, bet ir teisinis ir loginis šių terminų atskyrimas, padėtų atsakyti į ankščiau iškeltą klausimą ir tiksliau nustatyti, nuo kada pagreitintame procese asmuo tampa įtariamuoju ir gali visa apimtimi realizuoti įtariamojo teises. Ar atsiradus vienam iš ankščiau minėtų faktinių pagrindų ar tik juridiskai įtraukus asmenį į procesą.

Kaip jau yra žinoma, juridinis pagrindas, kuriuo asmuo yra įtraukiamas į baudžiamąjį procesą kaip įtariamasis yra pranešimas apie įtarimą. Įtarimas, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, visuomet privalo būti pagrįstas. Byloje *Foks, Kembel ir Harlei prieš Jungtinę Karalystę* (*Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*) buvo nurodyta, kad įtarimas būtinai privalo būti „pagrįstas įtarimas“ (angl. Reasonable suspicion), kuris vertinant faktų ir informacijos visumą, objektyviai paneigtų arba įrodytų, kad konkretus asmuo padarė nusikalstamą veiką. Kas gali būti laikoma pagrįstu visais atvejais priklauso nuo individualių aplinkybių.³³ Seka išvada, kad vien faktinis pagrindas, pavyzdžiui, laikinas sulaikymas, dar nėra neginčijamas ir negali būti laikomas pagrįstu įtarimu, kadangi asmens atžvilgiu per 24 valandas privalo būti atliekami veiksmai, o svarbiausias jų yra pranešimo apie įtarimą įteikimas, todėl galima teigti, kad būtent nuo šio momento pranešimas apie įtarimą yra pagrįstas ir turintis tam tikrą pagrindą.

R. Merkevičius nurodo tokį įtarimo apibrėžimą: „Lingvistinė–loginė BPK 187 straipsnio pavadinimo ir turinio analizė įtarimą leidžia apibrėžti kaip konkrečiais faktiniais duomenimis grindžiamą, procesiniuose aktuose įtvirtintą, asmens baudžiamajai atsakomybei inicijuoti ir realizuoti skirtą tam įgalintų valstybės institucijų, o baudžiamojo proceso įstatyme *expressis verbis* įvardytais atvejais ir privačių asmenų oficialų procesinį tvirtinimą, kad konkretus žmogus padarė jam įkaltinamą nusikalstamą ir dėl to kaltas.“³⁴ Taigi įtarimas ir jos esmė yra tapatinami su dviem kriterijais: faktinio pagrindo buvimu ir įgalintų valstybės institucijų sprendimu, kuriuo asmuo yra įtraukiamas į baudžiamąjį procesą. Būtina paminėti ir dar vieną kriterijų, kuris yra esminis įtarimui, t. y. veikos sudėties buvimas, kadangi ne visuomet sulaikytas asmuo yra padaręs veiką, kuri yra kriminalizuota ir atitinka BK nusikalstamos veikos

³²Raimundas Jurka, Irma Randakevičienė, Saulius Juzukonis, *supra* note 1, p. 17.

³³Jeremy McBride, *The case law of the European Court of Human Rights Human rights and criminal procedure*, (Council of Europe Publishing, 2009), 39, http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/Source/documentation/Echr_and_crim_procedure.pdf

³⁴Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 283.

sudėtį, o nesant sudėties yra galimybė taikyti alternatyvią atsakomybę, pavyzdžiui, administracinę.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje taip pat atkreipiamas dėmesys į juridinio fakto (pranešimo apie įtarimą) atsiradimo momentą. Pranešimo apie įtarimą įteikimo asmeniui svarba išreiškiama tuo, kad tik nuo šio momento asmuo realiai gali realizuoti savo teisę į gynybą: „EŽTT ne kartą yra pažymėjęs, jog Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punkto, pagal kurį kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo turi teisę būti skubiai ir išsamiai jam suprantama kalba informuotas apie pateikiamą jam kaltinimo pobūdį ir pagrindą, nuostatose nurodoma, kad ypatingą dėmesį reikia atkreipti į pranešimą kaltinamajam apie kaltinimą; [...] išsami informacija apie nusikaltimą baudžiamajame procese yra itin svarbi, kadangi nuo jos pateikimo momento įtariamajam yra formaliai raštu pranešta apie faktinį ir teisinį jam pareikštų kaltinimų pagrindą; pagal Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies a punktą kaltinamajam suteikiama teisė būti informuotam ne tik apie kaltinimo pagrindą, t. y. veiksmus, kuriuos, kaip teigiama, jis padarė ir kuriais grindžiamas kaltinimas, bet ir teisinį šių veiksmų kvalifikavimą; ši informacija turi būti išsami (1999 m. kovo 25 d. sprendimas byloje *Pélissier ir Sassi prieš Prancūziją* (peticijos Nr. 25444/94); 2001 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Dallos prieš Vengriją* (peticijos Nr. 29082/95); 2007 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje *Juha Nuutinen prieš Suomiją* (peticijos Nr. 45830/99).“³⁵

Galima teigti, kad pranešimas apie įtarimą yra vienas svarbiausių procesinių dokumentų, kuris baudžiamąjį procesą padaro „pilnu“ ir kuriuo į procesą įtraukiamas svarbiausias jo dalyvis įtariamasis.

Baudžiamojo proceso kodekso komentare yra nurodyta, kad „pranešimas apie įtarimą įtariamajam turi būti įteiktas prieš pirmąją apklausą. Tai reiškia, kad asmuo, kuriam pranešama apie įtarimą, jau yra įtariamasis.“³⁶ Šis teiginys įrodo ir pagrindžia jau anksčiau minėtą problemą, kad ikiteisminis tyrimas gali būti jau prasidėjęs, ikiteisminio tyrimo subjektas nusprendęs dėl tam tikrų veiksmų atlikimo, tačiau sąmoningai nepateikia asmeniui įtarimo ir neleidžia jam pilnavertiškai dalyvauti procese. Tokiu būdu, ikiteisminio tyrimo subjektas gali apriboti įtariamojo teises dalyvauti baudžiamajame procese ir ginti savo interesus nuo to momento, kai įtariamojo atžvilgiu jau yra atliekami veiksmai ir jis jau yra įtariamasis. Ši problema yra ypač aktuali nagrinėjant ją iš pagreitinto proceso perspektyvų.

Pagreitinto proceso metu, asmens įtariamo nusikalstamos veikos padarymu įtraukimas į procesą įteikus jam pranešimą apie įtarimą, yra itin svarbus momentas. Tik tinkamai ir kuo

---

³⁵“Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas Dėl kaltinimo keitimo teisme,“
prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/766635?nr=1>

³⁶Gintaras Goda *et al.*, *supra* note 23, p. 497.

greičiau įteikus pranešimą apie įtarimą, asmuo gali dalyvauti procese kaip visateisis proceso dalyvis (subjektas) ir siekti realizuoti savo turimas teises. Šią poziciją galima pagrįsti ir tuo, kad situaciją kontroliuoja ir sau tinkama linkme dažniausiai gali pakreipti už ikiteisminio tyrimo atlikimą atsakingi subjektai. M. Gušauskienės straipsnyje yra teigiama „[...] kol nepareikštas įtarimas, asmuo negali visiškai įgyvendinti savo teisių ir efektyviai gintis (tuo metu duomenys, įrodantys jo galimą kaltumą, renkami toliau); tyrėjas įtarimo pareiškimo momentą parenka sau palankiu metu, bet neatsižvelgia į konkretaus asmens interesus.“³⁷. Dėl itin trumpo ikiteisminio tyrimo termino, kuris numatytas pagreitintame procese ir skirtumo tarp ikiteisminio tyrimo pradžios ir tapimo įtariamuoju baudžiamajame procese (juridinio fakto atsiradimo), pranešimo apie įtarimą įteikimas yra itin svarbus pagreitintam procesui.

Įtarimo pareiškimui pagreitintame procese privalo būti skiriamas itin didelis dėmesys. Įtarimas yra esminis indikatorius, nuo kurio asmuo oficialiai tampa baudžiamojo proceso dalyviu ir įgyja įtariamajam garantuojamas teises. „Įtariamajam suteikiamos teisės leidžia šiam proceso dalyviui būti proceso subjektu, o ne vien tik objektu, kuris tyrinėjamas ir nagrinėjamas.“³⁸. Kai kuriuose autorių darbuose yra nurodoma „[...] nukentėjusysis, įtariamasis, kaltinamasis ir kiti baudžiamojo proceso dalyvių ar kitų dalyvaujančių baudžiamajame procese asmenų grupei priskiriami asmenys nėra laikomi ikiteisminio tyrimo subjektais[...]“³⁹. Galima teigti, kad asmuo po pranešimo apie įtarimą įteikimo tampa baudžiamojo proceso subjektu (plačiąja prasme dalyviu). Šis argumentas yra svarbus tuo, kad tik asmenį oficialiai (juridiniu pagrindu) įtraukus į baudžiamąjį procesą, jis gali tapti jo dalimi ir aktyviai realizuoti savo teises. Įtariamojo teisių realizavimas jų neapribojant yra itin svarbus pagreitintam procesui ir jo sėkmingam ir objektyviam vyksmui.

1.2. Pamatinės įtariamojo teisės

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje⁴⁰ yra įtvirtintos pagrindinės teisės, kurias turi kiekvienas asmuo, kuris yra įtariamasis nusikalstamos veikos padarymu. Chartijos VI antraštinėje dalyje yra nurodytos teisės: „į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos

---

³⁷Marina Gušauskienė, „Teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės,“ *Jurisprudencija* 6,108 (2008), 62,

https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=257515

³⁸Gintaras Goda *et al.*, *supra* note 23, p. 51.

³⁹Rima Ažubalytė *et al.*, *Baudžiamojo procese teisė*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 45, http://wdn.ipublishcentral.net/association_lithuania_serials/viewinside/60228673947155

⁴⁰„Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija,“ 2012/C 326/02, prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

*nagrinėjimą; nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą ir kt. [...]*⁴¹ Šios teisės yra pamatinės ir gali būti įvardijamos kaip pamatinės.

Europos Sąjungos (toliau – ES) mastu yra atkreipiamas itin didelis dėmesys į įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių užtikrinimą baudžiamojo proceso metu. 2009 m. lapkričio 30 d. Taryba priėmė Rezoliuciją dėl veiksmų plano, skirto įtariamųjų arba kaltinamųjų baudžiamuosiuose procesuose procesinėms teisėms stiprinti (toliau – Veiksmų planas). Veiksmų plane buvo numatoma taikyti laipsnišką metodą ir priimti priemonės, susijusias su teise į vertimo raštu ir žodžiu paslaugas (A priemonė), teise gauti informaciją apie teises ir informaciją apie kaltinimus (B priemonė), teise į teisinę konsultacijas ir teisinę pagalbą (C priemonė), teise į giminių, darbdavių ir konsulinių įstaigų informavimą (D priemonė) ir specialiomis pažeidžiamų įtariamųjų arba kaltinamųjų apsaugos priemonėmis (E priemonė). Šiuo metu jau yra priimtose trys priemonės. Vykdydamas šį veiksmų planą, Europos Parlamentas ir Taryba, 2010 m. spalio 20 d. priėmė direktyvą 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese.⁴² 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė direktyvą dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese.⁴³ 2013 m. spalio 22 d. priimta direktyva dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu.⁴⁴ Iš minėtųjų direktyvų Lietuva į savo nacionalinę teisę yra perkėlusios direktyvas dėl vertimo žodžiu ir raštu baudžiamajame procese bei direktyvą dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese. Iki 2016 m. lapkričio mėnesio Lietuva į savo nacionalinę teisę įsipareigojo perkelti direktyvą dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu.

Be to, 2013 m. lapkričio 27 d. Europos Komisija išleido rekomendaciją (toliau – Rekomendacija) dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiesiems ar

---

⁴¹ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, supra note 40.

⁴²“Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES, 2010 m. spalio 20 d. dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese,“ prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010L0064&from=LT>

⁴³“Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES, 2012 m. gegužės 22 d. dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese,“ prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0013&from=LT>

⁴⁴“Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES, 2013 m. spalio 22 d. dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu,“ prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0048&from=LT>

kaltinamiems baudžiamosiose bylose.⁴⁵ Šia Rekomendacija yra siekiama paskatinti valstybes nares sustiprinti visų įtariamųjų ar kaltinamųjų, kurie dėl savo amžiaus, psichinės ar fizinės būklės ar kitokios negalios negali suprasti baudžiamojo proceso ar veiksmingai jame dalyvauti, (pažeidžiamų asmenų) procesines teises.⁴⁶

Minėtomis priemonėmis ES siekiama suteikti asmenimis visas galimybes, kuriomis remdamiesi jie galėtų realizuoti jiems garantuojamas teises. ES direktyvose nurodytos pamatinės įtariamojo teisės negali būti suvaržomos ir specifinėse baudžiamojo proceso rūšyse, įskaitant pagreitiną procesą.

Baudžiamosios teisės doktrinoje yra nurodoma „[...] *baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens (įtariamojo ar kaltinamojo) procesinio statuso esmę ir turinį apsprendžia pagrindinėmis žmogaus teisėmis grindžiamas žmogaus ir valstybės tarpusavio santykis šiandieninėje konstitucinėje visuomenėje bei fundamentalių procesinių garantijų ir konstitucinio teisinės valstybės imperatyvo nulemti baudžiamojo proceso kaip tokio (per se) uždaviniai ir jam priskirtos funkcijos.*“⁴⁷. Norint tinkamai atsakyti į klausimą, ar įtariamojo teisės pagreitinto baudžiamojo proceso metu nėra iš esmės ribojamos, yra būtina aptarti, kokios teisės yra garantuojamos įtariamajam, nepriklausomai nuo vykdomo proceso rūšies.

Baudžiamosios teisės veikimo sritis visuomet glaudžiai sąveikauja su Konstitucinėmis žmogaus teisėmis, kadangi atliekant tam tikrus baudžiamojo proceso veiksmus gali būti iš esmės varžomos ir asmenų teisės. Įtariamųjų (ir kaltinamųjų) pagrindinių teisių ir laisvių garantijos nustatytos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, tačiau pastebėtina, kad šių jų teisių/garantijų suvaržymas baudžiamajame procese yra neišvengiamas. Doktrinoje atkreipiamas dėmesys į šią sąveiką nurodant: „*Konstitucijos II skirsnyje yra įtvirtintos prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės. Kai kurios iš jų oficialioje konstitucinėje doktrinoje yra formuluojamos kaip konstituciniai principai (pavyzdžiui, teisė į gynybą, teisė į nepriklausomą ir nešališką teismą ir kt.). [...] Baudžiamasis procesas, kartu su jo įgyvendinama baudžiamąja teise, yra tos teisės šakos, kurios labai glaudžiai susijusios su konstitucinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis bei poreikiu jas riboti. [...] Labiau reikėtų atkreipti dėmesį į tas teises ir laisves, kurios pagal Konstituciją nėra absoliučios ir gali būti ribojamos, pavyzdžiui, teisė į žmogaus laisvės neliečiamumą, teisė į nuosavybės neliečiamumą, teisė į asmens neliečiamumą ir pan. Siekiant įgyvendinti baudžiamojo*

---

⁴⁵“Europos Komisijos Rekomendacija 2013/C378/02, 2013 m. lapkričio 27 d. dėl procesinių garantijų pažeidžiamiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose,“ prieiga per internetą:

<http://www.policija.lt/index.php?id=2586>

⁴⁶Europos Komisijos Rekomendacija 2013/C378/02, *supra* note 45.

⁴⁷Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 347.

*proceso paskirtį, praktiškai neįmanoma apsieiti be procesinės prievartos priemonių, kurių taikymo sąlygos ir tvarka turi būti sureguliuota laikantis Konstitucijos reikalavimų.*⁴⁸

Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad *„aiškinant Konstitucijos nuostatas, susijusias su žmogaus teisėmis bei laisvėmis, didelės reikšmės turi ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija bei jos aiškinimas. Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, jog Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui. Nors Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija (kartu – ir Konvencija) pagal oficialiąją konstitucinę doktriną ir nėra Lietuvos konstitucinės teisės šaltinis, ji yra Lietuvos konstitucinės teisės aiškinimo šaltinis*⁴⁹.

Pagrindinės įtariamojo teisės yra nurodytos BPK 21 straipsnio 4 dalyje: *„įtariamasis turi teisę: žinoti, kuo jis įtariamasis; nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento turėti gynėją; gauti vertimą žodžiu ir raštu; informuoti konsulines įstaigas ir vieną asmenį; gauti skubią medicinos pagalbą; žinoti maksimalų terminą, kiek valandų (dienių) gali būti ribojama jo laisvė iki bylos nagrinėjimo teisminėje institucijoje pradžios; duoti parodymus ar tylėti; pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus; pateikti prašymus; pareikšti nušalinimus; susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga; apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmus bei sprendimus“*. BPK 21 straipsnio 4 dalyje jau nurodytos įtariamajam suteikiamos teisės yra detalizuotos kituose įstatymo straipsniuose. BPK 44 straipsnyje nurodyta įtariamojo teisė, kad *„jam suprantama kalba būtų skubiai ir nuodugniai pranešta apie jam pareikšto kaltinimo pobūdį bei pagrindą, turėti pakankamai laiko bei galimybių pasirengti gynybai, pats apklausti liudytojus arba prašyti, kad liudytojais būtų apklausti, nemokamai naudotis vertėjo paslaugomis, jeigu nesupranta ar nekalba lietuviškai.*“ Be to, tame pačiame straipsnyje yra nurodytos kitos teisės: teisė gintis pačiam arba gintis per kitą asmenį (turėti gynėją), o jeigu asmuo savo lėšomis neišgali pasisamdyti gynėjo, valstybė privalo užtikrinti, kad asmeniui būtų suteikiama tinkama teisinė pagalba. Kitos įtariamojo teisės: teisė reikšti nušalinimus (BPK 57 str.), teisė apskųsti ikiteisminio tyrimo subjektų veiksmus ir nutarimus arba nutartis ikiteisminio tyrimo metu (BPK 62-65 str.), pateikti daiktus ar dokumentus turinčių reikšmės ikiteisminiam tyrimui (BPK 98 str.), teisė apskųsti prokuroro nutarimą taikyti laikiną nuosavybės teisių apribojimą (BPK 151 str.) ir kt.

Baudžiamajame procese įtariamiesiems turi būti sudarytos sąlygos įgyvendinti savo teises realiai, o ne tik jas „turėti formaliai“. Visos įtariamiesiems garantuojamos teisės į teisingą procesą negali būti pažeidžiamos valstybei naudojant specifinį procesą. Esminių asmens teisių

⁴⁸Petras Ancelis, et al., *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*, (Vilnius: Industrias, 2009), 20.

⁴⁹ Egidijus Kūris, "Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant Konstituciją," *Teisė* ISSN 1392-1274, 50 (2004): 85-86, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189884499/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

pažeidimas ne tik suponuotų baudžiamojo proceso neteisėtumą, tačiau ir leistų teigti, kad baudžiamasis procesas tapo formaliu, galimai net inkvizicinio modelio procesu. Siekiant, kad asmuo, kuris yra įtariamas nusikalstamos veikos padarymu, galėtų visiškai realizuoti jam suteikiamas teises yra būtina užtikrinti tai, kad pagrindinės įtariamajam numatytos teisės nebūtų suvaržomos ir represyškai veikiamos sprendimus priimančių pareigūnų. Svarbu užtikrinti, kad įtariamasis galėtų realizuoti savo teises nepriklausomai nuo proceso rūšies. Analizuojant galimą problematiką susijusią su įtariamojo teisių apribojimo pagreitinto proceso metu yra būtina išnagrinėti, kokias gi galimybes įtariamasis turi visas jam garantuojamas teises realizuoti šio proceso metu.

2. ĮTARIAMASIS KAIP AKTYVUS BAUDŽIAMOJO PROCESO DALYVIS PAGREITINTAME PROCESĖ

2.1. Pagreitintas procesas: esminiai bruožai

Norint tinkamai suprasti įtariamojo, kaip aktyvaus proceso dalyvio, dalyvavimą pagreitintame baudžiamajame procese, visų pirma reikia konkretizuoti, kas yra pagreitintas procesas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso XXXI skyriuje yra numatytas bylų supaprastintas procesas, o to paties skyriaus antrame skirsnyje yra kodifikuotas pagreitintas procesas – viena iš supaprastinto proceso rūšių.

Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitoje už 2015 m. pateiktas ekonomišką proceso apibrėžimas: „*Ekonomiškas procesas (ikiteisminio tyrimo nutraukimas teisėjo sprendimu ir baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemonių skyrimas, pareiškimas teismui dėl baudžiamojo įsakymo ar pagreitintas procesas (pabraukta aut.) sąlygoja trumpesnius ikiteisminio tyrimo ir teismo bylos nagrinėjimo terminus, mažesnę ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų, teisėjų darbo krūvį, mažesnes valstybės biudžeto ir visų proceso dalyvių finansines ir laiko sąnaudas, taip pat leidžia efektyviau panaudoti žmoniškuosius išteklius.*“⁵⁰ Iš pateikiamo ir formuluojamo apibrėžimo matyti, kad netgi apibrėžiant ekonomišką procesą, pagrindinis dėmesys yra orientuojamas į valstybės institucijų interesus. Būtina įvertinti tai, ar ekonomišką procesas yra tas procesas, kurio metu, pagal dabar galiojančias normas, asmuo gali visiškai apginti ir realizuoti savo teises vienoje iš ekonomišką (supaprastinto) proceso formų.

Pagreitintas baudžiamasis procesas, kaip viena iš supaprastinto baudžiamojo proceso rūšių, atsirado nuo 2003 m. gegužės 1 d., įsigaliojus naujam Baudžiamojo proceso kodeksui. Iki naujojo BPK (2002 m.) įsigaliojimo, senajame BPK buvo numatytas sumarinis procesas (Bylų sumarinio proceso bendrosios taisyklės (senojo BPK 440–444 str.))⁵¹, kuris tam tikrais požymiais yra panašus į dabartinį pagreitintą procesą.

Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. I-137 patvirtintose Rekomendacijose dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka (buvusi redakcija

⁵⁰Lietuvos Respublikos Prokuratūra, „2015 m. veiklos ataskaita,“ žiūrėta 2016 03 10, http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2016/03/prokuraturos_veiklos_2015_m_ataskaita.pdf

⁵¹Teisinės informacijos centras 1996-2016, žiūrėta 2016 02 20, <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Rubrikos=1&Ri=1559>

2003 m. balandžio 11 d. įsakymas Nr. I-47) yra nurodyta prokuroro kreipimosi su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka ir sąlygos⁵²:

1) *Nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės turi būti aiškios. Tai yra turi būti aiški nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas, būdas, pasekmės, nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis asmuo ir kitos aplinkybės;*

2) *Baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti teisinga apylinkės teismui. (pagal BPK 225 str. 1 d. yra numatytos išimtys, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 135 str. 1 d., 149 str. 1, 2 ir 3 d., 150 str. 1, 2 ir 3 d., 178 str. 3 d., 180 str. 2 ir 3 d., 182 str. 2 d. ir 260 str. 1 ir 2 d., numatytos nusikalstamos veikos yra teisingos apylinkės teismams, todėl gali būti nagrinėjamos apylinkės teisme).*

3) *į apylinkės teismą turi būti kreiptasi ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos. Šis terminas yra imperatyvus ir nėra atnaujinamas.*

Šioje Generalinio prokuroro rekomendacijoje yra nustatytos visos sąlygos, kurios yra būtinos norint pabaigti procesą pagreitinta tvarka. Kad Rekomendacijoje nustatytas 14 dienų terminas yra imperatyvus⁵³ ir negali būti atnaujinamas, galima pastebėti iš aktualios teismų praktikos, kurioje nurodoma: „[...] Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 426 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad, jeigu nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka. Taigi, BPK normos, reglamentuojančios pagreintą procesą taikomos tik tada, kai yra šių sąlygų visuma: 1) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, 2) baudžiamoji byla teisinga apylinkės

⁵²„Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacija dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka“, TAR, Nr. 8538, (2015), prieiga per internetą:

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d7e6b1d0083411e588da8908dfa91cac>

⁵³PASTABA: Nors terminas ir yra imperatyvus, tačiau senesnėje teismų praktikoje (dar galiojus senajai BPK 426 straipsnio 1 dalies redakcijai, buvęs 10 dienų terminas per kurį procesas turėjo būti užbaigtas pagreitinta tvarka) galima aptikti atvejį, kai terminas buvo praleistas, tačiau tai nebuvo laikoma esminiu proceso pažeidimu: „[...] Priešingai nei skunde teigia apeliantas, iš bylos duomenų matyti, kad prokuroras, nepažeisdamas BPK 426 str. 1 d. nustatyto termino, kreipėsi į teismą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka pateikdamas BPK 427 str. reikalavimus atitinkantį pareiškimą. Nors nuteistojo teigimu, prokuroras su pareiškimu dėl pagreitinoto proceso kreipėsi po 11 dienų nuo veikos padarymo dienos, tačiau pažymėtina, jog viena diena t. y. gegužės 1 d. sekmadienis buvo ne darbo diena, todėl ši diena persikėlė į darbo dieną. [...]“ Ištrauka iš Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-619-360-2012; prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/97682486002233/1A-619-360-2012>. Pažymint, kad toks termino praleidimas nėra esminis pagal BPK 100 straipsnio 4 dalį, tačiau tokiu atveju galima remtis ir kitais principais ir aiškinti, kad prokuroras būdamas stipresne proceso šalimi galimai piktnaudžiauja savo turimomis teisėmis ir tyčia neatsižvelgia į aplinkybę, kad termino pabaiga yra ne darbo diena. Sprendžiant klausimą dėl termino praleidimo priežasčių svarbumo, būtina atsižvelgti ir į termino praleidimo trukmę, į tai, ar prašančioji šalis sąžiningai ir tinkamai naudojasi procesinėmis teisėmis, cituota iš: Lietuvos apeliacinio teismo nutartys, priimtos civilinėse bylose Nr. 2-208/2008 ir 2-292/2008.

teismui, 3) prokuroras ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos kreipiasi į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka (BPK 426 straipsnio 1 dalis). Iš baudžiamosios bylos matyti, kad ikiteisminis tyrimas Nr. 23-1-00490-14 A. V. atžvilgiu pagal BK 140 str. 2 d. bei 145 str. 1 d. buvo pradėtas 2014-06-06 (b. l. 1), todėl atnaujinus šį ikiteisminį tyrimą, sulaukti galutinio sprendimo ir jo perdavimo teismui, sujungti su šia baudžiamąją byla ir nagrinėti šias bylas kartu pagreitinto proceso tvarka nėra galimybės, nes būtų pažeistas jau minėtas BPK 426 str. 1 d. nustatytas terminas bei būtų pažeistas esminis pagreitinto proceso principas bylas, kuriose aiškios nusikalstamos veikos aplinkybės išnagrinėti pagreitinta tvarka. [...]“⁵⁴.

Pagreitintas procesas yra išsiskiriantis tuo, kad taikant šią specifinę proceso formą yra galimybė įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį, tikslus ir pasiekti reikiamų rezultatų per kuo trumpesnę laiką. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, ar visuomet taikant tokią specifinę baudžiamojo proceso formą, tinkamai įgyvendinamos ir realizuojamos asmens įtariamo veikos padarymu teisės. Kyla klausimas, ar atliekant ikiteisminį tyrimą „*kuo greičiau*“ įtariamasis gali pasinaudoti visomis tiesėmis, jas sėkmingai realizuoti, siekdamas įrodyti tiesą bei savo nekaltumą?

Doktrinoje pastebimas išaiškinimas, kad bendra tvarka vykstantis teisminis nagrinėjimas kompensuoja labai trumpą ikiteisminį tyrimą pagreitintame procese. R. Jurgaitis teigia, kad „*baudžiamojo proceso principų sistema pagreitintame procese iš esmės lieka nepakitusi, nes jame, skirtingai nuo teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso, nėra atsisakoma bylos nagrinėjimo teisme. [...] būtent šioje stadijoje yra sudaromos visos sąlygos pasireikšti baudžiamojo proceso principams. [...]“*⁵⁵ Vis dėlto, ar visais atvejais įtariamojo galimybė gintis ir realizuoti visas savo turimas teises bei būti aktyviu, gali būti susiaurinama iki galimybės tai daryti (visa apimtimi) tik vienoje baudžiamojo proceso stadijoje?

Atkreiptinas dėmesys, kad ikiteisminis tyrimas yra viena svarbiausių baudžiamojo proceso stadijų, kurio metu kruopščiai ir tiksliai atlikti proceso veiksmai dažniausiai lemia nusikalstamos veikos tyrimo sėkmę ir rezultatus.⁵⁶ Baudžiamojo proceso principų paisymas ir jų laikymasis yra nustatytas ir teismų praktikoje, kurioje nurodoma: „*Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Nurodytu*

⁵⁴“Kauno apylinkės teismo 2015 m. birželio 4 d. nutartis Nr. 1–1551-966/2015,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/18058315035195/1-1551-966/2015>

⁵⁵Ramūnas Jurgaitis, “Supaprastina baudžiamojo proceso forma“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004), 102.

⁵⁶Gediminas Bučiūnas ir Edita Gruodytė, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*, (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009), 9.

*tikslų turi būti laikomasi bylą užbaigiant ir pagreitinoto proceso tvarka, t. y. pagreitintas procesas nereiškia, kad greito bylos išnagrinėjimo ir nuteisimo turi būti siekiama bet kokiomis priemonėmis. Išsamaus nusikalstamų veikų atskleidimo reikalavimas reiškia, kad bausmė ar kitokia poveikio priemonė gali būti taikoma tik proceso metu neabejotinai nustačius nusikalstamą veiką padariusį asmenį bei išsiaiškinus visas reikšmingas aplinkybes.*⁵⁷.

Apibendrinant, galima teigti, kad pagreitintas procesas yra procesas, kuriuo yra siekiama įgyvendinti ekonomiškumo principą. Ekonomiškumo principas gali būti įgyvendintas tais atvejais, kai atlikęs tam tikrus veiksmus prokuroras nustato, kad visos aplinkybės yra aiškios ir papildomų veiksmų atlikimas yra nebūtinas. Šis procesas turi aiškiai nustatytus terminus, kurių turi būti besąlygiškai laikomasi. Visų pagreitintam procesui nustatytų sąlygų laikymasis turi būti objektyvus: sąlygos turi būti įgyvendinamos, paisant įtariamųjų teisių, leidžiant jam šiam teises realizuoti.

2.2. Aktyvaus įtariamojo teisių realizavimas per 14 d. terminą

Konstitucijoje yra garantuotos specialios įtariamojo teisės, kuriomis naudodamasis jis tampa aktyviu proceso subjektu (*lot. status activus processualis*). Pačiu bendrausiu požiūriu tai reiškia subjektyvią asmens teisę į realų ir kiek įmanoma veiksmingesnį šios savo teisės realizavimą aktyviai veikti ikiteisminio tyrimo metu.⁵⁸

Analizės pradžioje darytina prielaida, kad įtariamojo galimybė aktyviai dalyvauti pagreitintame procese yra apribojama nežinojimu. Nežinojimas pasireiškia tuo, kad, bet kuris įtariamasis, gali tikėtis, kad jo atžvilgiu baudžiamasis procesas bus užbaigtas pagreitinoto proceso tvarka. Pagal jau minėtą Generalinio prokuroro rekomendaciją dėl pagreitinoto proceso, visais atvejais dėl proceso užbaigimo pagreitinta tvarka nusprendžia pats prokuroras: „*prokuroras pradėjęs ikiteisminį tyrimą ar gavęs ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno pranešimą apie pradėtą ikiteisminį tyrimą arba ikiteisminio tyrimo medžiagą su ikiteisminio tyrimo padalinio vadovo pasiūlymu šią baudžiamąją bylą užbaigti pagreitinoto proceso tvarka [...]*“.

Dėl nežinojimo, kad jo atžvilgiu ikiteisminis tyrimas gali būti užbaigtas pagreitinta tvarka, įtariamasis praranda „*savo iniciatyva daryti įtaką prieš jį nukreipto baudžiamojo proceso eigai ir kryptčiai (formalusis status acitvus processualis aspektas), t. y. duodant parodymus ar kitaip raštu ar žodžiu perteikiant tam tikrą jo turimą faktinę su ikiteisminiu tyrimu susijusią informaciją ar pateikiant tos informacijos šaltinius, t. y. tam tikrus daiktus ar duomenis įrodyti*

⁵⁷“Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutartis Nr. 1–37-305/2015,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>

⁵⁸Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 355.

savo tiesą procese.“⁵⁹. Šios galimybės praradimas gali būti motyvuojamas tuo, kad visiems nurodytiems veiksams atlikti, įtariamajam gali nepakakti laiko arba dėl tam tikrų priežasčių yra neįmanoma per kuo trumpesnę laiko tarpą gauti tam tikrus duomenis turinčius reikšmės ikiteisminiam tyrimui ar suteikiančius galimybę, baudžiamąjį procesą užbaigti nutraukiant jį dar ikiteisminio tyrimo stadijoje.

Dar viena problema, kurią galima išvelgti įtariamajam siekiant būti aktyviu ir realizuoti savo teises pagreitiname procese yra ta, kad skubėdami perduoti bylą į teismą, ikiteisminio tyrimo subjektai tinkamai neištiria asmenų, kurie apklausiami ikiteisminio tyrimo metu, parodymų. Parodymų neištyrimo problema pagreitiname procese atsiranda dėl jau minėto skubėjimo kuo greičiau, t. y. per numatytą 14 dienų terminą, užbaigti ikiteisminį tyrimą.

Siekiant įrodyti, kad 14 dienų terminas nėra tinkamas nei pakankamas pasiruošti gynybai, nei tinkamai suformuluoti kaltinimą ir surinkti visus reikalingus duomenis, galime pasiremti teismų praktika. Analizuojant teismų praktiką yra pastebimi tie trūkumai, dėl kurių byla teisme negali būti išnagrinėta kuo nešališkiau ir tinkamiau. Minėtais atvejais pats ekonomiškumo principas taip pat yra iš esmės pažeidžiamas „[...] Atsižvelgiant į anksčiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai paviršutiniškai ir neišsamiai atliko ikiteisminį tyrimą, neatliko visų būtinų ikiteisminio tyrimo veiksmų, siekiant nustatyti visas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, pašalinti prieštaravimus tarp apelianto ir nukentėjusiojo A. Z. parodymų ar išsiaiškinti kilusius neaiškumus. Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, t. y. nustatius, kad nagrinėjamoje byloje nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios ir dėl šios priežasties negalint daryti neabejotinų išvadų apie nusikalstamos veikos požymių buvimą ar nebuvimą R. D. veiksmuose bei esant pagrindui manyti, jog byla perdavus prokurorui ir atlikus papildomus ikiteisminio tyrimo veiksmus, bus pašalinti apelianto ir nukentėjusiojo parodymų prieštaravimai bei kilę neaiškumai, tai leis nustatyti objektyvią tiesą byloje, imtis priemonių nusikalstamos veikos aplinkybėms išsiaiškinti, Marijampolės rajono apylinkės teismo 2012-06-28 nuosprendis naikintinas, o byla kaltinamojo akto surašymui perduotina prokurorui. Kadangi buvo padaryti esminiai BPK pažeidimai, jie turėjo neigiamos įtakos ne tik apeliantui R. D., bet ir kitam nuteistajam A. G., todėl nepaisant to, kad jis apeliacinio skundo nepadavė, nuosprendis naikinamas ir jo atžvilgiu (LR BPK 320 str. 3 d.). [...]“⁶⁰. Identiška problema išvelgiama ir kitoje baudžiamojoje byloje: „[...] atsižvelgiant į anksčiau nurodytas aplinkybes, darytina išvada, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai paviršutiniškai ir neišsamiai atliko ikiteisminį tyrimą, neatliko visų būtinų ikiteisminio tyrimo

⁵⁹Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 355.

⁶⁰“Lietuvos Respublikos Kauno apygardos teismas, nutartis byloje Nr. 1A-756-238/2012, 2012 m. lapkričio 13 d.,“
prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/52717985788825/1A-756-238-2012>

veiksmų, siekiant nustatyti visas nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes ir pašalinti prieštaravimus tarp R. G. ir liudytojų parodymų, išsiaiškinti kilusius neaiškumus. Remiantis tuo, kas išdėstyta, t. y. nustačius, kad nagrinėjamoje byloje nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios ir dėl šios priežasties negalint daryti neabejotinų išvadų apie nusikalstamų veikų požymių buvimą ar nebuvimą R. G. veiksmuose, bei esant pagrindui manyti, jog bylą perdavus prokurorui, atlikus papildomus ikiteisminio tyrimo veiksmus, bus pašalinti kaltinamojo ir liudytojo parodymų prieštaravimai ir kilę neaiškumai ir tai padės teismui nustatyti tiesą byloje, Šiaulių miesto apylinkės teismo 2011-12-29 nuosprendis naikintinas, o byla kaltinamojo akto surašymui perduotina prokurorui.“⁶¹.

Nurodytų sprendimų priėmimo metu galiojo senoji BPK 426 straipsnio 1 dalies redakcija, pagal kurią ikiteisminio tyrimo terminas iš esmės buvo trumpesnis tik keturiomis dienomis, t. y. terminas buvo 10 dienų. Iš minėtos praktikos matyti, kad pačiam ikiteisminio tyrimo subjektui per įstatyme numatytą terminą, gali būti per sudėtinga atlikti visus veiksmus, siekiant surinkti visus reikiamus įrodymus, ištirti liudytojų parodymus ir atlikti kitus procesinius veiksmus. Šiuo atveju būtina atkreipti dėmesį, kad prokuroras visais atvejais yra iš esmės susipažinęs su esminėmis bylos aplinkybėmis bei iš anksto apsisprendęs, kad procesas bus užbaigiamas pagreitinta tvarka. Šią poziciją pagrindžia vėliau darbe nurodyta ir išanalizuota teismų praktika, iš kurios matyti, kad termino prailginimas iki 14 dienų esminių pokyčių nepadarė.

Kaip jau minėta, pagreitinto proceso esmė yra sėkmingiau įgyvendinti baudžiamojo proceso paskirtį, tikslus ir pasiekti reikiamų rezultatų per kuo trumpesnę laiką. Pagreitintas procesas gali būti ydingas įtariamojo teisės į gynybą realizavimo aspektu dėl to, kad įtariamasis paprasčiausiai nespėja atlikti tam tikrų veiksmų, t. y. pareikšti skundų, prašymų ar pan. Be to, tokiu būdu gali būti pažeidžiami proceso greitumo ir ekonomiškumo principai, kurie yra esminiai pagreitintam procesui. Neatlikus visų ikiteisminio tyrimo veiksmų, teismo nagrinėjimo stadijoje, paaiškėja, kad bylą yra būtina perduoti atgal prokurorui: „[...] *Kaip matyti iš baudžiamosios bylos medžiagos, neatlikta išsami įvykio vietos apžiūra, o byloje esanti eismo įvykio vietos schema iš dalies neinformatyvi, nes neaiškus atstumas tarp autobuso ratų ašių (ilgis), neaišku, ką reiškia atstumas 9,8, pavaizduotas nuo priekinės autobuso rato ašies (atstumas iki ko ar nuo ko?), schemoje nėra pažymėta ir susidūrimo tiksli vieta, pati schema, be kitą ko nepasirašyta ir vairuotojo, ją pasirašė tik ją sudaręs pareigūnas. Neatliktas nei nukentėjusiosios, nei kaltinamojo parodymų patikrinimas vietoje, kad tiksliai būtų parodyta ir nustatyta tiek autobuso sustojimo vieta, tiek ir nukentėjusiosios vieta, tiek iki jai einant per*

---

⁶¹“Lietuvos Respublikos Šiaulių apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-332/2012, 2012 m. kovo 22 d.,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222733811894031/1A-166-332-2012>

gatvę, tiek ir perėjus, susidūrimo vieta. Jokių veiksmų (be parodymų patikrinimo vietoje ir galimas eksperimentas) neatlikta, kad patikrinti, ar vairuotojas galėjo (turėjo galimybę) matyti nukentėjusiąją pagal tai, kokia jos judėjimo kryptis ir trajektorija autobuso atžvilgiu būtų nustatyta. Tuo tarpu byloje esančios septynios fotonuotraukos iš viso nėra aišku kuo ir kada (koku laiku, kokią dieną (įvykio ar kitą) ir kokio veiksmo atlikimo metu) padarytos. Prie jų nėra nurodyta nei datos, nei naudotos aparatūros, nei nuotraukų kompiuterinės laikmenos ar negatyvų. Niekur nefiksuota, kokios įvykio metu buvo meteorologinės sąlygos. Specialistų ar ekspertų pagalba, kad išsiaiškinti, koks yra viso įvykio mechanizmas (eiga), kaip vertinami techniniu požiūriu kiekvieno iš eismo įvykyje dalyvavusių asmenų (šiuo atveju vairuotojo ir pėsčiosios) veiksmai, minėta galimybė vairuotojui pamatyti pėsčiąją ir išvengti susidūrimo, taip pat nepasinaudota. Taigi, visos šios aplinkybės neišsiaiškintos, netirtos ir nenustatinėtos, o visi byloje užfiksuoti duomenys yra neišsamūs, užfiksuoti netinkamai ir nesivadovaujant BPK nuostatomis dėl tyrimui reikšmingų duomenų rinkimo bei fiksavimo, todėl negali būti laikomi įrodymais, kurie rodytų tiriamos nusikalstamos veikos aplinkybes esant neabejotinai aiškiomis.⁶² Iš šios situacijos matyti, kad skubant atlikti tam tikrus veiksmus yra pažeidžiami ne vien procesiniai principai. Šiuo konkrečiu atveju įtariamasis, kuris padaro neatsargų nusikaltimą, socialiniu požiūriu, jau yra patyręs tam tikrą šoką ir sukrėtimą, ir taip “greičiau” vykdomas procesas gali nepataisomai psichologiškai pažeisti tokį asmenį. Nepagrįstas ikiteisminio tyrimo subjekto sprendimas viską užbaigti kuo greičiau (galbūt siekiant gerinti tam tikrus statistinius rodiklius) gali būti kenksmingas asmeniui ir socialiniu bei kriminologiniu aspektu ir patį kaltininką versti patirti tam tikrą viktimizaciją dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų.

Be to, galimi atvejai, kuomet siekiant kuo greičiau užbaigti procesą pagreitinta tvarka, prokuroras neatlieka visų ikiteisminio veiksmų, o šią savo klaidą pripažįsta tik teismo nagrinėjimo metu: „[...] konfliktą ir patį incidentą pradėjo, ir iniciavo patys nukentėjusieji, kurie išsikvietė kaltinamąjį į lauką pakalbėti. Dėl šių nukentėjusiųjų veiksmų atliekamas kitas ikiteisminis tyrimas, kuris šiai dienai dar nebaigtas. Neatitobojus kiekvieno iš dalyvavusių konflikte asmenų veiksmų ir neištyrus visų jų netinkamo elgesio, negalimas tinkamas veikų kvalifikavimas tik šioje byloje ir tik vienam iš konflikto dalyvių. Nukentėję palaiko kaltinamojo ir jo advokato prašymą bylą grąžinti tirti toliau, nes nėra pakankamai aiškios visos konflikto aplinkybės. Prokuroras taip pat palaikė šią poziciją ir prašė grąžinti bylą prokurorui, nes šios aplinkybės ikiteisminio tyrimo metu pilnai ir visapusiškai tirtos nebuvo.“⁶³

⁶²Kauno apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis Nr. 1–2327-946/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/130821047405453/1-2327-946/2014>

⁶³Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutartis Nr. 1–37-305/2015, *supra* note 58.

Taip skubant perduoti bylą į teismą, apsunkinamos įtariamojo teisės būti aktyviu proceso dalyviu ikiteisminio tyrimo metu. Be to, šiais veiksmais yra nerealizuojama bei pažeidžiama BPK 2 straipsnio nuostata, dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno pareigos „*pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas.*“

Kaip jau buvo minėta, iki 2004 m. liepos 8 d. įstatymo Nr. IX – 2336 priėmimo, pagreitinto proceso ikiteisminio tyrimo metu termino trukmė buvo 5 dienos, po priėmimo - 10 dienų, o nuo 2013 m. liepos 2 d. - 14 dienų (pakeitimas įstatymu Nr. XII-498). Tačiau nurodyti praktikos pavyzdžiai patvirtina, kad šie terminai vis tiek yra per trumpi, siekiant tinkamai išaiškinti visas nusikalstamos veikos aplinkybes, žinoma išskyrus tuos akivaizdžius atvejus, kai nusikalstama veika yra užfiksuota vaizdo stebėjimo kameromis ar kitais būdais, kurie visiškai nesukelia abejonių asmens kaltumu.

Tęsiant minėtos problematikos analizavimą būtina aptarti kitą sąlygą, kuri būtina pagreitintam procesui, t. y. nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumą. Nors pastebėtina, kad „*[...] sistemiškai aiškinant BPK XXXI skyriaus antrojo skirsnio nuostatas, yra konstatuojama, kad įstatymų leidėjas ne tik prokurorui, bet ir teismui suteikia teisę nuspręsti ar bylos aplinkybės yra pakankamai aiškios. Teismui nusprendus, jog nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra pakankamai aiškios, Baudžiamojo proceso įstatymas nedraudžia priimti sprendimą grąžinti bylą prokurorui (aut. pastaba. Pagal aktulią BPK redakciją – perduoda prokurorui), kuris, be kita ko, yra neskundžiamas. Baudžiamojo proceso įstatymo paskirtis yra siekti įstatyme numatytų tikslų – ginti žmogaus teises ir laisves, visuomenės bei valstybės interesus greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas, o niekas nekaltas nebūtų nuteistas (BPK 1 str.). Jei vadovautis tik prokuroro nuostata, kad jam nusikalstamos veikos aplinkybės yra visiškai aiškios, nepaisant kitų proceso dalyvių pozicijos šiuo klausimu, teismas, nors ir nustatęs, jog bylos aplinkybės nėra aiškios, supaprastinto proceso tvarka išnagrinėjęs bylą, turėtų priimti ydingą, o gal ir neteisingą sprendimą byloje vien dėl to, kad tik prokurorui bylos aplinkybės buvo pakankamai aiškios. Tai prieštarautų baudžiamojo proceso paskirčiai ir jo principams.*“⁶⁴. Šis teismo išaiškinimas tik įrodo, kad ne visuomet prokuroras stengdamasis atlikti tyrimą kuo greičiau atlieka visus būtinus veiksmus, kad nusikalstamos veikos aiškumas būtų neginčijamas. Tačiau, tokiu atveju kyla klausimas, ar šis skubėjimas ir aiškumo preziumavimas gali būti pateisinamas įtariamojo teisių užtikrinimo atžvilgiu?

---

⁶⁴“Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-831-354/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>

Atsižvelgiant į išdėstytą, yra siūlytina numatyti, kad BPK 426 straipsnyje numatytas terminas būtų skaičiuojamas ne nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, o nuo pranešimo apie įtarimą asmeniui įteikimo dienos. Tai būtų naudinga realizuojant ir užtikrinant įtariamojo teises ikiteisminio tyrimo metu ir suteikiant asmeniui galimybę būti aktyviu. Toks procesinio termino skaičiavimas galimai prisidėtų prie proceso ekonomiškumo principo gerinimo (pailgėtų ikiteisminio tyrimo trukmė). Ekonomiškumo principo pagerinimas pasireikštų tuo, kad būtų galima ženkliai sumažinti atvejus, kai teismas perduoda bylą prokurorui. Turėdamas daugiau laiko ikiteisminio tyrimo subjektas galėtų išsamiau atlikti tam tikrus būtinus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Po įtariamojo ar įvykį mačiusių liudytojų apklausos, dar ikiteisminio tyrimo metu pats įtariamasis, kaip aktyvus proceso dalyvis, galėtų nurodyti tam tikrus esminius faktus bei atlikti kitus veiksmus, kurie baudžiamajame procese yra garantuojami įtariamajam. Tokiu būdu prokuroro apsisprendimas dėl ikiteisminio tyrimo pabaigimo pagreitinta tvarka galėtų remtis išsamesniais duomenimis ir dažniais atvejais būtų priimtas teisingesnis sprendimas.

2.3. Įtariamojo teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga

Baudžiamojo proceso kodekso 21 straipsnio 4 dalyje nurodyta „*Įtariamasis turi teisę: [...] susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga [...]*“. Susipažinimą su ikiteisminio tyrimo medžiaga, ikiteisminio tyrimo metu, detalizuoja BPK 181 straipsnio 1 dalis, kurioje yra nurodyta: „*Įtariamasis ir jo gynėjas, nukentėjęsysis ir jo atstovas ikiteisminio tyrimo metu bet kuriuo momentu turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, išskyrus proceso dalyvių asmens duomenis, saugomus atskirai nuo kitos ikiteisminio tyrimo medžiagos, taip pat susipažinimo metu daryti ikiteisminio tyrimo medžiagos kopijas ar išrašus [...]*“. Baudžiamosios proceso doktrinoje pažymima, kad „*priešingai nei baudžiamojo persekiojimo institucijų peršamai praktikai, įtariamojo teisės žinoti jam pareikšto įtarimo pobūdį ir pagrindą dalis - teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, įtvirtinta BPK [...] - nėra vien tik teisė perskaityti tuos dokumentus, kuriuos gera valia ar įpareigotas ikiteisminio tyrimo teisėjo pateikia prokuroras. Nei teisė susipažinti, nei susipažinimas nėra procesinė vertybė, nei procesinis tikslas [...]*“.⁶⁵ Susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga galimybę įtariamajam numato ne vien minėtas BPK 181 straipsnis, bet ir 211 straipsnio 2 dalis ir t. t. Susipažinimas su ikiteisminio tyrimo medžiaga yra suvokiamas vien kaip įtariamojo teisė, todėl ikiteisminį tyrimą atliekantys subjektai neturi pareigos rodyti iniciatyvą dėl įtariamojo (ir kitų proceso dalyvių) naudojimosi šia teise.⁶⁶ Tačiau pagal BPK 10 straipsnį teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas

⁶⁵Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 378.

⁶⁶Gintaras Goda et al., *supra* note 23, p. 471.

privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, įstatymų nustatytais priemonėmis, ginti savo interesus.

Būtina pažymėti ir tai, kad prokuroras neturi teisės neleisti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis, jei ikiteisminis tyrimas yra baigtas ir yra rašomas kaltinamasis aktas (BPK 181 str. 2 d.). BPK 218 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „*Prokuroras, įsitikinęs, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, paskelbia įtariamajam, o jo gynėjui, nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui ir jų atstovams praneša, kad ikiteisminis tyrimas baigtas ir jie turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga ir pateikti prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą.*“ Pagreitintame procese įtariamasis turi teisę susipažinti su prokuroro pareiškimo teismui turiniu, tačiau negali atlikti jokių kitų veiksmų.

Įtariamojo teisė susipažinti ikiteisminio tyrimo duomenimis yra viena svarbiausių jo teisių, kuria užtikrinama tinkama gynyba baudžiamajame procese. „*Įtariamojo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis svarba grindžiama tuo, kad duomenų, turinčių reikšmės tyrimui, rinkimas neatsiejamas nuo įtariamojo teisės susipažinti su visa ikiteisminio tyrimo medžiaga.*“⁶⁷.

Įtariamajam neleidžiant susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga pagreitinto proceso metu, yra visiškai nepaisomos ne vien baudžiamąjį proceso nustatytos taisyklės, tačiau ir paminamas asmens orumas. Šio teiginio kategoriškumą pagrindžia šie argumentai:

1) Prokuroras nusprendžia dėl proceso pabaigimo pagreitinta tvarka. Atkreipiant dėmesį, kad tai įvyksta itin greitai, galima teigti, kad asmuo tampa ne ikiteisminio tyrimo dalyviu (subjektu), o objektu.

2) Asmens procesinis orumas yra pažeidžiamas ta prasmė, kad pasinaudojant asmens nežinojimu, jo atžvilgiu procesas yra paspartinamas ir dėl šios priežasties galimybė susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga yra visiškai prarandama.

G. Godos nuomone, „*orumo, kaip ypatingos, neatimamos vertybės apsaugos baudžiamajame procese klausimas dėl prievartinio daugelio proceso veiksmų pobūdžio yra išskirtinai svarbus. [...] įprasta vokiečių teisės tradicija yra teigti, kad žmogaus orumo (vok. Die Menschenwürde) kaip aukščiausio konstitucinio principo apsauga jokiais sąlygomis neleidžia traukiamo baudžiamajon atsakomybėn asmens laikyti tyrimo (nagrinėjimo) objektu.*“⁶⁸ Įtariamojo, kaip aktyvaus baudžiamąjį proceso dalyvio (subjekto), teisės būtų užtikrintos tuo atveju, jeigu jam būtų suteikiama galimybė visa apimti realizuoti jam suteikiamas teises. „*Vienas*

⁶⁷Marina Gušauskienė, supra note 13, p. 232.

⁶⁸Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*, (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2014), 24–25.

esminių yra ir žmogaus teisių ir laisvių prigimtinio pobūdžio pripažinimo principas, kurio įtvirtinimas Konstitucijoje suponuoja įstatymų leidėjo, kitų teisėkūros subjektų pareigą, leidžiant asmens ir valstybės santykius reguliuojančius teisės aktus, vadovautis žmogaus teisių ir laisvių prioritetu, nustatyti pakankamas žmogaus teisių ir laisvių apsaugos ir gynimo priemonės, jokių būdu šių teisių ir laisvių nepažeisti ir neleisti, kad jas pažeistų kiti. Prigimtinio žmogaus teisių ir laisvių pobūdžio pripažinimo principas nepaneigia to, kad žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas gali būti ribojamas, tačiau [...] ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė, yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas).⁶⁹

Atsiradus santykiui tarp „baudžiamasis persekiojimas“ – „įtariamasis“, visi prieš įtariamąjį vykdomi veiksmai yra atliekami prieš paties įtariamojo valią. „[...] kadangi bet koks baudžiamąjo persekiojimo ar teisingumo institucijų bendradarbiavimas su įtariamuoju savo esme yra prievartinis (nepaisant, kad įtariamasis šiam bendravimui fiziškai nesipriešina), tokio prievartinio bendravimo ribos turi būti įsakmiai įtvirtintos baudžiamąjo proceso ar kitam įstatyme. Jei įstatymas nereglamentuoja procesinio bendravimo turinio, įtariamasis turi teisę Konstitucija garantuotą savo status libertatis realizuoti ir santykiuose su baudžiamąjo persekiojimo institucijomis.“⁷⁰ Vertinant minėtus argumentus, galima teigti, kad galimybės susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis apribojimas ar visiškas jos atėmimas, yra suvokiamas kaip esminės įtariamojo teisės į teisingą procesą apribojimas.

Įtariamojo teisės susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis gali būti apribota, pavyzdžiui, tais atvejais, kai susipažinimas su duomenimis iš esmės galėtų pakenkti valstybei (pavyzdžiui, nacionalinis valstybės saugumas) ar kitiems svarbiems interesams. Ši pozicija yra išdėstyta Europos Žmogaus Teisių Teismo byloje Džasper prieš Jungtinę Karalystę (*Jasper v. the United Kingdom*): „Bet kuriuo atveju baudžiamosios bylos nagrinėjimo, įskaitant ir procedūrinius elementus, rungtyniškumas ir šalių lygybė tarp kaltinimo ir gynybos yra fundamentalus teisės į teisingą bylos nagrinėjimą aspektas. [...] Be to, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad baudžiamąjį persekiojimą vykdančios institucijos atskleistų gynybai visus turimus svarbius įrodymus - tiek kaltinančius, tiek ir teisinančius kaltininką (žr. *Jasper v. the United Kingdom*, § 51). [...] Tačiau teisė į svarbių įrodymų atskleidimą nėra absoliuti. Bet kurioje byloje gali būti konkuruojančių interesų (pvz., nacionalinis saugumas arba poreikis apsaugoti liudytojus nuo persekiojimo, arba siekis išsaugoti paslapyje policijos tyrimo metodus), kurie turi būti svarstomi kaltinamojo teisių aspektu. Kai kuriose bylose gali būti būtina atsisakyti pateikti tam tikrus įrodymus gynybai apsaugant kitų asmenų fundamentalias

⁶⁹Petras Ancelis et al., *supra* note 49, p. 29.

⁷⁰Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 376.

teises arba svarbų viešąjį interesą. Tačiau, remiantis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, leistinos tik tokios gynybos teisės ribojančios priemonės, kurios yra neišvengiamai būtinos (angl. *strictly necessary*). Be to, siekiant užtikrinti kaltinamojo teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, bet kurie gynybos patiriami sunkumai, kylantys dėl jos teisių apribojimo, turi būti pakankamai kompensuojami procedūru, kuriomis vadovaujasi teisminės institucijos (*Jasper v. the United Kingdom*, § 52).⁷¹ Išskirti atvejai pagreitintam procesui nėra itin aktualūs, kadangi, autoriaus nuomone, abejotina, kad itin didelės svarbos ar reikšmės nacionaliniam saugumui ar tyrimai, kuriuose liudytojams yra taikoma apsauga, kada nors buvo ar bus atliekami pagreitinto proceso tvarka.

Be to, EŽTT praktikoje išskiriami atvejai, kai asmenims nebuvo leista susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, ir jie buvo pripažinti esminiais žmogaus teisių pažeidimais.⁷² Byloje *Edwards ir Lewis prieš Jungtinę Karalystę* buvo išsakyta griežta pozicija dėl įtariamojo galimybės susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. „*Edwards ir Lewis byloje atrodė, kad neatskleisti įrodymai buvo arba galėjo būti susiję su byla nagrinėjančio teisėjo sprendžiamu fakto klausimu. Kiekvienas iš pareiškėjų skundėsi dėl to, kad jis vieno arba daugiau įslaptintų policijos pareigūnų arba informatoriaus buvo išprovokuotas padaryti nusikaltimą, ir prašė teisėjo apsvaistyti, ar dėl šios priežasties kaltinimo įrodymai neturėtų būti pašalinti. Tam, kad teisėjas galėtų padaryti išvadą, ar pareiškėjai iš tiesų buvo išprovokuoti padaryti nusikaltimą, jis turėjo apsvaistyti daugelį faktorių, įskaitant tokios policijos operacijos pagrindą, jos dalyvavimo darant nusikaltimą pobūdį ir laipsnį bei bet kokio policijos taikyto skatinimo ar spaudimo pobūdį. [...] Nepaisant to, pareiškėjams nebuvo suteikta teisė susipažinti su įrodymais. Todėl gynybos atstovai neturėjo galimybės pateikti visų argumentų dėl provokacijos versijos. [...] pareiškėjams nebuvo suteikta teisė susipažinti su įrodymais. Todėl gynybos atstovai neturėjo galimybės pateikti visų argumentų dėl provokacijos versijos. [...] Europos Žmogaus Teisių Teisme Vyriausybė atskleidė, kad tarp pono M. J. Edwards byloje ex parte posėdžio metu teismui pateiktų įrodymų buvo medžiaga, rodanti, jog pareiškėjas buvo įsitraukęs į prekybą narkotikais dar iki įvykių, lėmusių jo sulaikymą ir nuteisimą. Baudžiamojo proceso metu pareiškėjas bei jo*

---

⁷¹Case 27052/95, *Jasper v. The United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., 441 (2000) iš “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29 d. ikiteisminio proceso metu gautų duomenų, eventualiai naudingų gynybai, neatskleidimo teisėtumas (rungimosi principas, šalių lygiateisiškumas įrodinėjimo procese) Nr. TS-1. Teismų praktika 20 (2003),“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/41005?nr=2>

⁷²Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai kitose bylose prieš Jungtinę Karalystę dėl kaltinimo pusės turimos „nenaudojamos informacijos“ neatskleidimo gynybai atitikties Konvencijos 6 straipsnio 1 daliai (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Case 13071/87, *EDWARDS v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (1992); Case 29777/96, *FITT v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R. (2000); Case 27052/95, *JASPER v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2000). Case 28901/95, *ROWE and DAVIS v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2000); Case 29522/95, 30056/96 and 30574/96, *I.J.L., G.M.R. AND A.K.P. v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2000); Case 36533/97, *ATLAN v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2001); Case 44787/98, *P.G. and J.H. v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2001); Case 39482/98, *DOWSETT v. the United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2003).

atstovai nebuvo informuoti apie neatskleistų įrodymų turinį, ir tokiu būdu jiems buvo atimta galimybė atsikirsti į šį kaltinimą, kuris savo ruožtu galėjo turėti tiesioginės įtakos teisėjų išvadai, kad pareiškėjas nebuvo apkaltintas „valstybės sukurtu nusikaltimu“. [...] Pono M. Lewis byloje slaptos medžiagos pobūdis nebuvo atskleistas Europos Žmogaus Teisių Teismui. Tačiau įmanoma, kad ji irgi diskreditavo pareiškėjo iškeltą provokacijos versiją. [...] Esant šioms aplinkybėms, Teismas nemanė, kad sprendžiant įrodymų atskleidimo ir provokacijos klausimus buvo laikomasi reikalavimų užtikrinti rungimosi ir šalių lygybės principus ir kad šiuo atveju buvo pakankamai apsaugotos kaltinamojo teisės. Taigi 6 straipsnio 1 dalis buvo pažeista.“⁷³

Taigi įtariamasis visais atvejais ikiteisminio tyrimo metu turi imperatyvią teisę susipažinti su duomenimis, kuriais siekiama įrodyti jo kaltumą. Pagreitinto proceso metu ši galimybė įtariamajam yra iš esmės apribota. Įtariamojo susipažinimas su ikiteisminio tyrimo medžiaga neturėtų būti tik deklaratyvus ir priklausantis nuo ikiteisminio tyrimo subjekto valios ar specifinės proceso rūšies. Įtariamajam rodant iniciatyvą ir norint, kad ikiteisminio tyrimo metu jis galėtų susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, nepriklausomai nuo to, ar procesas vyksta bendra ar specifine forma, jam turi būti sudaroma galimybė tai padaryti. „Įgimtas žmogaus kaip asmenybei būdingas orumas ir konstitucinis teisinės valstybės principas draudžia valstybei įgyti ir naudotis pirmumu prieš žmogų vien dėl to, kad žmogus kažko nežino, yra nepatyręs ar dėl savo psichofiziologinių savybių objektyviai negali visko iš karto suvokti, įsiminti prisiminti. Naudojimasis faktiniu pranašumu pažeidžia ir sąžiningo procesinio rungimosi principą. Neužtikrinus galimybės žinoti, teisė susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis parranda savo pirminę prasmę ir paskirti, o „nežinantys“ įtariamasis ir jo gynėjas paverčiami santykiniais dydžiais, kuriais tyrėja gali laisvai manipuliuoti“⁷⁴.

Remiantis išdėstytu, teigtina, kad prokurorui planuojant užbaigti ikiteisminį tyrimą pagreitinta tvarka, jis negali nesuteikti galimybės įtariamajam susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis. Taip įtariamasis galėtų išreikšti savo aktyvią poziciją ir pareikšti nuomonę dėl tam tikrų ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų vertinimo ar kt. Kaip minėta, prokuroras užbaigdamas ikiteisminį tyrimą pagreitinta tvarka, pagal 427 straipsnio 2 dalį privalo įteikti kaltinamajam pareiškimo dėl proceso užbaigimo pagreitinta tvarka kopiją. Autoriaus nuomone, vien pareiškimo įteikimas kaltinamajam nėra pakankamas, kad pastarasis galėtų susipažinti su visa, prieš jį turima ikiteisminio tyrimo medžiaga ir tinkamai išreikšti savo nuomonę bei realizuoti savo teisę į gynybą.

---

⁷³Case 39647/98 and 40461/98, *Edwards and Lewis v. The United Kingdom*, Eur. Ct. H. R., (2003), cituota iš Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. gruodžio 29 d., Teismų praktika 20 (2003), *supra* note 71.

⁷⁴ Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 378.

2.4. Įtariamojo teisė aktyviai dalyvauti procese: rinkti įrodomąją informaciją, pateikti skundus, prašymus.

Būdamas aktyviu proceso dalyviu, pagal BPK įtariamasis gali: „pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus; pateikti prašymus; [...] apskųsti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmus bei sprendimus.“ Siekiant kuo daugiau atskleisti kiekvienos iš šių įtariamajam garantuojamos teisės svarbą ir būtinumą pagreitintame baudžiamajame procese yra reikalinga aptarti jas atskirai.

Apskundimą baudžiamajame procese galima apibūdinti kaip proceso dalyviui garantuojamą teisę, kuria naudodamasis proceso dalyvis apskundžia tam tikrus veiksmus ar sprendimus, kuriuos atlieka ikiteisminio tyrimo subjektas. Apskundimu yra siekiama pašalinti ikiteisminio tyrimo subjektų padarytus procesinius pažeidimus ar priimtus neteisingus procesinius sprendimus.

„Ikiteisminio tyrimo metu atliekami proceso veiksmai ir priimami sprendimai dažnai lemia baudžiamosios bylos baigtį. Be to, ikiteisminio tyrimo metu taikoma daug priemonių, varžančių asmens teises. Todėl procese turi būti numatytos garantijos, kad visi ikiteisminio tyrimo stadijos veiksmai būtų atliekami ir sprendimai priimami laikantis įstatyme numatytos tvarkos. Pagrindinė garantija, sauganti nuo neteisingų sprendimų bei nepagrįstų žmogaus teisių suvaržymų, yra proceso subjektyvių, turinčių byloje savarankišką interesą (procesu dalyvių), teisė pateikti skundus dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro [...] veiksmų ir sprendimų. [...] Dėl neprocesinių veiksmų (pavyzdžiui, dėl neetiško elgesio) gali būti skundžiamasi ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro [...] tarnybinį (ne procesinį) statusą reglamentuojančių teisės aktų nustatyti tvarka [...].“⁷⁵

Teismai laikosi pozicijos, jog pagreitintame procese ypač svarbus yra išsamus ikiteisminis tyrimas tam, kad teismai įrodymų rinkime galėtų dalyvauti tik išimtiniais atvejais, o pats bylos nagrinėjimas teisminėje stadijoje būtų kuo sklandesnis – be pertraukų ar nukrypimų nuo prokuroro pareiškimo dėl bylos pabaigimo pagreitinto proceso tvarka.⁷⁶ Remiantis šia pozicija, galima daryti prielaidą, kad tinkamas ir išsamus ikiteisminis tyrimas gali būti atliktas tik tada, kai jame aktyviai gali dalyvauti ir pats įtariamasis. Pagreitintas procesas gali būti įvardintas kaip procesas, kurio metu įtariamojo teisė pateikti skundus ikiteisminio tyrimo metu yra iš esmės formali. Ši aplinkybė leidžia daryti prielaidą, kad tokiu būdu teismo nagrinėjimo stadijoje gali atsirasti kaltinamojo (buvusio įtariamojo) skundai, kuriuos patenkinus, gali būti

⁷⁵Ginataras Goda, Marcelis Kazlauskas, Pranas Kucionis, *Baudžiamojo proceso teisė*, (Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011), 125.

⁷⁶Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis, Jolanta Zajančkauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 81.

privaloma atlikti išimtinai ikiteisminio tyrimo veiksmus. Procesiniais terminais suvaržant įtariamojo galimybę teikti skundus dėl tam tikrų procesinių veiksmų, kurios jo atžvilgiu atlieka prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas yra pažeidžiama įtariamojo teisė aktyviai dalyvauti procese teikiant skundus.

Siekdamas realizuoti savo teises ir būdamas aktyviu proceso dalyviu, pats įtariamasis gali ne tik teikti skundus dėl ikiteisminio tyrimo subjektų atliktų veiksmų, bet ir pats rinkti informaciją ir medžiagą (leistiniais būdais), kuri įrodo jo nekaltumą ar yra svarbi sprendžiant jo atsakomybės klausimą. Realizuoti šią savo teisę, esant įtariamuoju pagreitiname procese, yra itin sunku. Įrodomosios medžiagos rinkimo procesas iš esmės yra apsunkintas dėl pagreitiname procese nustatyto trumpo ikiteisminio tyrimo termino.

Kaip jau minėta darbe, ne visais atvejais tik pradėjus ikiteisminį tyrimą būna nustatytas įtariamasis. Tad terminų skaičiavimo problematiką galima išreikšti ir susieti, ir su galimybe teikti įrodomąją medžiagą pagreitiname procese. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra nurodyta, kad oficialiai baudžiamojo proceso pradžia turėtų būti skaičiuojama nuo pranešimo apie įtarimą įteikimo įtariamajam momento. *„Pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį „baudžiamasis kaltinimas“ apskritai gali būti apibrėžtas kaip „oficialus kompetentingos institucijos pranešimas asmeniui apie įtarimą, kad jis padarė baudžiamąjį nusikaltimą“, kai kada jis gali būti kitokių priemonių, kuriomis išreiškiamas toks įtarimas ir kuriomis panašiai iš esmės paveikiama įtariamojo padėtis, pavidalo.“*⁷⁷ *„Teismas pažymi, kad baudžiamoji byla buvo iškelta 1995 m. rugsėjo 6 d., tačiau, kaip Vyriausybė aiškiai nurodė savo pastabose dėl bylos priimtimumo ir esmės, 1995 m. lapkričio 6 d. pareiškėjas buvo apklaustas įtariamuoju, o apklausa truko tris ar keturias valandas. Tokiomis aplinkybėmis Teismas sprendžia, kad tą dieną pareiškėjas oficialiai sužinojo apie tyrimą ir buvo jo paveiktas (žr. Jokitaipale and Others v. Finland, no. 43349/05, § 29, 2010-04-06).“*⁷⁸

Siekiant leisti įtariamajam būti aktyviu ir realizuoti savo teises, renkant įrodomąją medžiagą, kuri gali įrodyti asmens nekaltumą ar kitas ikiteisminio tyrimo aplinkybes, terminas yra itin svarbus. Prasidėjus ikiteisminiam tyrimui ir nustačius įtariamąjį (bei pareiškus jam įtarimą), kaip pavyzdžiui, dešimtą ikiteisminio tyrimo dieną, įtariamajam iš esmės sutrukdoma būti aktyviu ir realizuoti jam garantuojamas teises. Dėl šios priežasties (termino skaičiavimo nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, o ne įtarimo pareiškimo) atsiranda galimybė, kad ikiteisminį tyrimą atliekantys subjektai gali piktnaudžiauti savo turimomis procesinėmis galiomis.

Kita įžvalga, į kurią privaloma atkreipti dėmesį yra ta, kad jeigu asmuo, kurio atžvilgiu procesą planuojama užbaigti pagreitinama tvarka, tinkamai galėtų pateikti tam tikrą įrodomąją

⁷⁷Case 8304/78, Corigliano v. Italy, Eur. Ct. H. R., 34, (1982).

⁷⁸Case 12717/06, Kravtas v. Lithuania, Eur. Ct. H. R., 36 (2011).

medžiagą, galbūt atsirastų galimybė asmeniui taikyti alternatyvią atsakomybę (drausminė, administracinė, civilinė atsakomybė). Pavyzdžiui, asmuo, kuris įtariamas sukčiavimu, pateiktų tam tikras sutartis, kurios įrodo, kad tarp asmenų susiklostę iš esmės sutartiniai santykiai, kurie gali būti sprendžiami civiline tvarka. Tai yra svarbu tuo, kad tokiu atveju *ultima ratio*⁷⁹ gali būti ir nepanaudota, su sąlyga, jeigu bus tinkamai atlikti visi būtini ikiteisminio tyrimo veiksmai.

*„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje ne kartą pabrėžta, kad labai svarbus yra baudžiamosios ir kitų rūšių teisinės atsakomybės atribojimo klausimas, kad ne bet kokia neteisėta veika turi būti vertinama kaip nusikalstama, kad baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje turi būti suvokiama kaip kraštutinė, paskutinė priemonė (ultima ratio), naudojama saugomų teisinių gėrių, vertybių apsaugai tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti (kasacinės bylos Nr. 2K-409/2011, 2K-P-267/2011). Tai derinasi ir su konstitucine jurisprudencija, kurioje ne kartą konstatuota, kad siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms, ne visada tokios veikos pripažintinos nusikalstamomis ir jas padariusiems asmenims taikytinos pačios griežčiausios priemonės – bausmės. Dėl to kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis, visuomenės poveikio priemonėmis ar pan. – Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d., 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimai).“⁸⁰. Šie Konstitucinio Teismo ir Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai pagrindžia tai, kad kiekvienu atveju turėtų būti atlikti visi būtini veiksmai ir nustatytos visos būtinos bylos aplinkybės, dalyvaujant ne vien teisėsaugos institucijoms, bet ir asmeniui į kurį yra nukreiptas baudžiamasis persekiojimas. Tik visiškas aplinkybių ištyrimas dar iki atiduodant medžiagą į teismą leistų užtikrinti, kad *ultima ratio* taikymas konkrečiu atveju yra būtinas.*

Asmuo norėdamas teikti tam tikrus įrodymus iš esmės pagrindžiančius jo nekaltumą ir galinčius būti lemiamais siekiant užbaigti baudžiamąjį procesą dar ikiteisminio tyrimo stadijoje, ne visais atvejais gali gauti juos tuoj pat. Pavyzdžiui, įtariamasis kreipiasi į valstybės ar savivaldybės instituciją, dėl tam tikros informacijos pateikimo, tačiau pagal Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybių ar savivaldybių institucijų įstatymą (toliau – Teisės gauti informaciją iš valstybių ar savivaldybių institucijų įstatymas), yra nustatyti tam tikri terminai, kurie iš esmės prasilenkia su pagreitinoto baudžiamojo proceso terminais. Teisės gauti

⁷⁹PASTABA: Baudžiamosios teisės bei baudžiamojo proceso normos yra traktuojamos kaip „*ultima ratio*“, t. y. kaip paskutinė priemonė, cituota iš: “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-173-557/2015,“ prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1036895&nr=1>

⁸⁰“Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-69-557/2016,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1219246?nr=1>

informaciją iš valstybių ar savivaldybių institucijų įstatymo 14 straipsnyje yra nustatyta: „informacija pareiškėjui turi būti pateikiama ne vėliau kaip per 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos. Jeigu prašoma daug ar sudėtingos informacijos, įstaigos vadovas turi teisę pratęsti šį terminą dar iki 20 darbo dienų ir apie tai ne vėliau kaip kitą darbo dieną raštu pranešti pareiškėjui, taip pat nurodyti pratęsimo priežastis. Jeigu pareiškėjo buvo paprašyta patikslinti ar papildyti prašymą, tai informacijos pateikimo terminas skaičiuojamas nuo patikslinto ar papildyto prašymo gavimo įstaigoje dienos.“⁸¹.

Atvejais, kai prašoma informacija yra kitoje įstaigoje, Pareiškėjo prašymas yra persiunčiamas tai įstaigai, kurioje yra jo prašoma informacija, ši sąlyga yra nurodyta minėto teisės gauti informaciją iš valstybių ar savivaldybių institucijų įstatymo 13 straipsnyje: : „Jeigu prašoma informacija yra kitoje įstaigoje, prašymas persiunčiamas kitai kompetentingai įstaigai ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo gavimo įstaigoje dienos, ir apie tai per 3 darbo dienas nuo prašymo persiuntimo informuojamas pareiškėjas. <...>“. Taigi siekiant gauti informaciją iš minėtų institucijų ir patiekti ją kaip įrodomąją medžiagą ikiteisminiam tyrimui, dėl visų numatytų terminų, įtariamajam paprasčiausiai nepakanka laiko.

Siekiant pateikti medžiagą iš sveikatos priežiūros įstaigos reikia vadovautis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo“ Nr. 65 (Galiojanti suvestinė redakcija (nuo 2013 m. liepos 10 d.))⁸² (toliau – Įsakymas dėl informacijos apie pacientą teikimo). Analizuojant šį įstatymą ir jo pakeitimus matyti, kad informacija apie pacientą gali būti teikiama valstybės institucijoms esant ir išimtiniais atvejais, nesant asmens sutikimo (prašymo). Pats įtariamasis gali savo noru prašyti, kad informacija apie jo sveikatos būklę būtų suteikta. Teisė reikalauti ir gauti informaciją suteikiama ir teisėsaugos institucijoms.⁸³ Pagal įsakymo dėl informacijos apie pacientą teikimo 7 punktą: „Sveikatos priežiūros įstaiga turimą informaciją apie pacientą pateikia ne vėliau kaip per 10 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo dienos.“ Taigi šiuo atveju pats įtariamasis gali ir nespėti pateikti duomenų ikiteisminio tyrimo subjektams.

Atkreipiant dėmesį į kitą, itin svarbų dalyką, kuris susijęs su skundų ir prašymų nagrinėjimu būtina nurodyti, kad Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl Asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašo 4 skyriaus 37 punkte nurodoma

⁸¹“Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo Nr. VIII-1524,“ *Valstybės žinios* 10–236, (2000)

⁸²“Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001-02-01 įsakymas 65, Dėl informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo pakeitimas,“ *Valstybės žinios* 13–405 (2001), prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2846E4E70AAF/muIwkhevqV>

⁸³PASTABA: Įsakymo dėl informacijos apie pacientą teikimo 5.3. p. teismui, prokuratūrai, ikiteisminio tyrimo įstaigoms, savivaldybių vaiko teisių apsaugos skyriams bei kitoms institucijoms, kurioms tokią teisę suteikia Lietuvos Respublikos įstatymai.

„Pareiškėjo prašymas, pareiškimas ar skundas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 20 darbo dienų nuo jo gavimo dienos, jei kituose teisės aktuose nenumatyta kitaip.”⁸⁴. Be to, atkreiptinas dėmesys ir į toje pačioje rekomendacijoje esantį 34 punktą, kuriame nurodomas pareiškėjo teikiamo skundo ar prašymo persiuntimas „*Prašymai, pareiškimai ar skundai, kuriuos turi nagrinėti kita institucija, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo prašymo, pareiškimo ar skundo gavimo prokuratūroje dienos persiunčiami nagrinėti kompetentingai institucijai ir apie tai pranešama pareiškėjui.*“⁸⁵. Atsižvelgiant į šiuos, Generalinio prokuroro rekomendacijoje nurodomus terminus, galima teigti, kad pagreitinto proceso šie terminai, kurie yra skirti skundų išnagrinėjimui yra iš esmės nepalankūs įtariamajam teikiančiam skundą ar prašymą pagreitinto proceso metu. Skundų ir prašymų teisinis reguliavimas neįpareigoja ikiteisminio tyrimo subjektų greičiau ar aktyviau atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, tad šių veiksmų atlikimas priklauso išimtinai nuo pareigūnų ir jų darbo krūvio. Šiuo atveju galima teigti, kad netgi paties baudžiamojo proceso įstatymu įtvirtinti terminai yra orientuoti į bendra tvarka vykstantį procesą ir visiškai nėra atkreipiamas dėmesys ir sudaromos sąlygos įtariamajam ginti savo teises pagreitinto proceso tvarka.

Taigi nagrinėjant prašymų ir skundų teikimą pagreitinto proceso metu, galima konstatuoti faktą, kad šiuo metu egzistuoja dvi realios problemos, kurios yra susiję su įtariamojo teisių gynyba pagreitinto proceso metu. Pirmoji problema yra skundų ir prašymų nagrinėjimo terminai, antroji ikiteisminio tyrimo pradžios momentas kaip atskaitos taškas nuo kurio yra pradedami skaičiuoti BPK 426 straipsnio 1 dalyje numatyti terminai. Atsižvelgiant į tai, galima dar kartą akcentuoti būtent šią EŽTT formuluojamą praktiką: „[...]proceso pradžia laikomas oficialus kompetentingos institucijos pranešimas asmeniui apie įtarimą, kad jis padarė nusikalstamą veiką, arba kitokių priemonių, kuriomis išreiškiamas toks įtarimas ir kuriomis panašiai iš esmės paveikiama įtariamojo padėtis, taikymas (žr., pvz., *Kravtas v. Lithuania*, no. 12717/06, judgment of 18 January 2011).“⁸⁶. Iš Europos Žmogaus Teisių Teismo pateikiamo baudžiamojo proceso pradžios momento, galima matyti, kad baudžiamojo proceso (ikiteisminio tyrimo) pradžia, asmens atžvilgiu, pradedama skaičiuoti nuo to momento, kai asmeniui yra įteikiamas pranešimas apie įtarimą arba nuo momento, kai asmens teisės yra iš esmės suvaržomos taip faktiškai įtraukiant jį į procesą kaip įtariamąjį. Toks skaičiavimo modelis turėtų būti taikomas ir pagreitintame baudžiamajame procese, tokiu būdu iš esmės pagerinant

---

⁸⁴“Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2008 m. sausio 3 d. rekomendacija dėl asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašo patvirtinimo,“ prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b8d796d04aff11e4a8328599cac64d82>

⁸⁵*Ibid.*

⁸⁶“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/23220085358003/3K-3-73/2014>

įtariamojo padėti šiame procese ir suteikiant jam galimybę realizuoti aukščiau aptartas procesines teises.

2.5. Įtariamojo teisė turėti gynėją

Teisė turėti gynėją baudžiamajame procese yra garantuojama visais atvejais ir negali būti apribota taip, kaip to nori valstybės institucijos ar pareigūnai. Ikiteisminio tyrimo metu yra surenkami ir patikrinami tam tikri duomenys, kurių pagrindu asmeniui yra formuluojamas įtarimas konkrečios nusikalstamos veikos padarymu. „*Pirma, ikiteisminio tyrimo stadija svarbi dėl teisminės stadijos perspektyvos, garantuojant teisingą bei sąžiningą procesą. Teisminio nagrinėjimo stadijoje priimami procesiniai sprendimai, remiantis ikiteisminio tyrimo rezultatais, faktais bei aplinkybėmis, kuriomis grindžiamas pareikštas kaltinimas (užbaigus ikiteisminį tyrimą), tam tikrais duomenimis, surinktais iki teismo. Būtent ikiteisminio tyrimo metu surenkama daugiausiai duomenų, kurie vėliau teismo sprendimu tampa įrodymais. Antra, tinkamas teisės į gynybą realizavimas bei proceso formos ir turinio reikalavimų laikymasis padeda jau pradinėje stadijoje išvengti pažeidimų, tai lemia sąžiningą teisminį nagrinėjimą. [...]*“.⁸⁷ Atsižvelgiant į tai, galima pažymėti, kad pagreitinto proceso metu, teisės turėti gynėją dar ikiteisminio tyrimo metu apribojimas negalimas. Teisė turėti gynėją kaip viena pamatinių įtariamojo teisių yra įtvirtinta ne vien nacionaliniu, bet ir tarptautiniu mastu.

Aktyvi ir tinkama gynyba, kuri garantuotų asmeniui jo teisių užtikrinimą gali būti sėkmingiausiai realizuota, turint gynėją baudžiamajame procese. „[...] galimybės naudotis gynėjo paslaugomis svarba grindžiama keliais aspektais. *Pirma, kvalifikuotas teisininkas gali padėti tiksliai suvokti savo procesinį teisinį statusą, pareikšto įtarimo esmę. Antra, gynėjo teisinės konsultacijos būtinos rengiantis teisminiam nagrinėjimui. Turint mintyje ikiteisminio tyrimo stadijos specifiką ir jos, kaip parengiamosios stadijos, svarbą, būtina užtikrinti, kad įtariamojo atliekami veiksmai ir jų metu renkami duomenys būtų gauti griežtai laikantis procesinės formos reikalavimų bei procesinio įstatymo nuostatų. Trečia, kvalifikuoto gynėjo buvimas ikiteisminio tyrimo stadijoje tampa savotišku jos teisėtumo garantu: gynėjas nuolat stebi, kad būtų gerbiami įtariamojo procesiniai interesai ir teisės.*“⁸⁸ Iš esmės tokios pat pozicijos laikosi ir R. Merkevičius, kuris nurodo: „*Teisė turėti gynėją savo prasme ir turiniu apima ne tik įtariamojo teisę pačiam pasirinkti ir savo sąskaita gynėju kviesti bet kurią baudžiamosiose bylose praktikuojantį advokatą ar kitą asmenį, kuriuo jis pasitiki, taip pat atlyginti savo pasirinkto gynėjo teisinę pagalbą finansiškai neišgalinčio įtariamojo teisę*

⁸⁷Marina Gušauskienė, *supra* note 13, p. 219.

⁸⁸*Ibid.*, p. 221.

reikalauti, kad gynėjas (šiuo atveju – bet kuris baudžiamosiose bylose praktikuoti galinčių advokatų ar kitų asmenų) jam būtų paskirtas ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar teismo sprendimu, bet ir gynėjo kaip (sąlyginai) savarankiško baudžiamojo proceso subjekto teises ir procesines galimybes. [...] Europos Žmogaus Teisių Teismas, pavyzdžiui, sprendimuose, priimtuose bylose *Golder prieš Jungtinę Karalystę, Luedicke, Belkacem ir Koc prieš Vokietiją, Airey prieš Airiją* ir kituose visų pirma pabrėžė, kad visos konvencinės teisės (tad ir tos, kurios įtvirtintos Konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje) suvokiamos ne kaip iliuzinės ar teorinės, o kaip praktiškai įgyvendinamos ir veiksmingos teisės t. y. kaip teisės, kurios užtikrina veiksmingą procesinę galimybę daryti įtaką prieš konkretų asmenį nukreipto proceso eigai ir rezultatams. Pasak teismo, Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punkte įtvirtinta teisė gintis padedamam gynėjo yra ne tik savarankišką konvencinė teisė, bet ir sąžiningo, kontradikcija grindžiamo baudžiamojo proceso dalis, todėl Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punktas negali būti aiškinamas (interpretuojamas) atsietai nuo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies. Vertindamas jas visumoje teismas daro išvadą, kad Konvencija garantuoja konkrečioje situacijoje realią ir veiksmingą teisinę gynybą.⁸⁹ Vertinant Konvencijos normas, kurios tiesiogiai įtakoja įtariamojo teisę turėti gynėją reikia atkreipti į šio dokumento 6 straipsnį. Konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje nurodoma: „[...] Kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, turi teisę mažiausiai į šias garantijas: a) kad jam būtų skubiai ir nuodugnai pranešta tokia kalba, kurią jis supranta, apie pareiškiamo jam kaltinimo pagrindą ir motyvus; b) kad jis turėtų pakankamai laiko ir galimybių pasirengti savo gynybai; c) kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą gynėją arba, jei jis neturi pakankamai lėšų tam gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai; d) kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti, ir turėtų teisę, kad gynybos liudytojai būtų iškviešti ir apklausti tomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams; e) kad jis galėtų nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu jis nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba.“⁹⁰ Neužtikrinant ar tinkamai neišaiškinant asmens teisės turėti gynėją turinio pagreitinto proceso metu nuo pat asmens sulaikymo ar pranešimo apie įtarimą įteikimo momento, galimos situacijos, kai bus tiesiogiai pažeidžiama asmens teisė į gynybą.

Baudžiamojo atsakomybėn traukiamas asmuo ne visuomet sugeba pats suprasti visas savo teises ar sugeba jas tinkamai realizuoti. Dažniausiai asmuo, kuris traukiamas baudžiamojon atsakomybėn neturi reikiamų teisinių žinių, nežino savo teisių arba yra nepajėgus jomis

⁸⁹Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 442.

⁹⁰“Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija,“ *supra* note 4.

naudotis.⁹¹ Kaip pavyzdį, galima pateikti Kauno apylinkės teismo nutartį, kurioje aiškiai matoma situacija, kad neužtikrinus asmeniui teisės turėti gynėją nuo pranešimo apie įtarimą įteikimo momento, įtariamojo teisė į gynybą buvo iš esmės apribota. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 8 straipsnyje yra įtvirtintas valstybinės proceso kalbos principas. [...] laikantis jau nurodyto valstybinės kalbos principo, šioje byloje tiek pranešimas apie įtarimą, tiek ir prokuroro pareiškimas teismui dėl baudžiamosios bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka turėjo būti išversti į įtariamajam suprantamą rusų kalbą. [...] Susipažinus su baudžiamojoje byloje esančiais dokumentais, matyti, kad joje yra išverstas tik vienintelis dokumentas - pranešimas apie įtarimą, kuris įteiktas įtariamajam 2014-04-14 dieną. Tačiau nei pateiktoje baudžiamojoje byloje, nei pas patį įtariamąjį, ką jis pats patvirtino posėdyje, nėra prokuroro pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka vertimo į įtariamajam suprantamą kalbą, kas reiškia, kad toks vertimas iš viso nėra atliktas ir įteiktas įtariamajam. [...] Pažymėtina, kad prokuroro pareiškimu yra pabaigiamas ikiteisminis tyrimas ir baudžiamoji byla perduodama teismui, juo galutinai apibrėžiamos kaltinimo ribos bei apimtis, jame nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas išdėstytas kaltinimas, ir kitos reikšmingos bylai išnagrinėti teisme aplinkybės. Todėl teismas sprendžia, kad kaltinamasis teisingą ir nešališką teismo procesą galėtų turėti ir galėtų tinkamai gintis šiame baudžiamajame procese tik turėdamas šio dokumento vertimą, o ne tik žinodamas jo turinį (pavyzdžiui; išvertus šį dokumentą teismo posėdyje tik žodžiu). [...] Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes ir sistemiškai vertinant BPK 8 str. 3 d., 44 str. 7 d., 427 str. 2 d. nuostatas, prokuroro pareiškimas dėl bylos Nr. 1-1530-946/2014 (ikiteisminio tyrimo Nr. 26-1-00488-14), kurioje V. Y. kaltinamas pagal BK 227 str. 1 d., nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka laikytinas iš esmės neatitinkančiu BPK 427 str. reikalavimų, todėl baudžiamoji byla turi būti grąžinta prokurorui (BPK 429 str. 2 d.) nurodytiems trūkumams bei pažeidimams pašalinti.“⁹² Ši situacija tik patvirtina, kad asmuo, negavęs kvalifikuotos teisinės pagalbos, gali tapti proceso “įkaitu”. Asmens teisės buvo pažeistos iš esmės, kadangi jis neturėjo galimybės tinkamai susipažinti su tam tikrais baudžiamojo proceso dokumentais ir netgi suprasti, kuo jis yra kaltinamas.

Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Borisenko prieš Vengriją (Borisenko v. Hungary)*⁹³ yra nurodęs, kad galimybė turėti gynėją ir naudotis jo paslaugomis asmeniui turi būti užtikrinta nepriklausomai nuo to, kuri yra proceso stadija. „Konstitucijos 31 str. 6 d. įtvirtinta teisė turėti advokatą reiškia asmens teisę pačiam pasirinkti advokatą, taip pat teisę turėti valstybės paskirtą advokatą; ši nuostata suponuoja ir asmens teisę, kad jis būtų aiškiai

⁹¹Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 443.

⁹²“Kauno apylinkės teismo 2014 m. balandžio 15 d. nutartis Nr. 1–1530-946/2014,“ prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/21519409602266/1-1530-946/2014>

⁹³Case 852/1999, Mr. Rostislav Borisenko v. Hungary, Eur. Ct. H. R., (2002).

informuotas, jog jis nuo sulaikymo ar pirmosios apklausos momento turi teisę turėti advokatą. Teisė turėti advokatą yra absoliuti, ji negali būti paneigta ar suvaržyta jokiais pagrindais ir jokiais sąlygomis <...> Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta teisė turėti advokatą reiškia asmens teisę pačiam pasirinkti advokatą [...] Asmens teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą, yra įtvirtinta ir tarptautinės teisės aktuose. Antai Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalyje yra nustatyta, kad asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, be kitų garantijų, turi teisę ir į tai, kad jis galėtų gintis pats arba per savo paties pasirinktą gynėją, arba, jeigu jis neturi pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti, turi gauti pagalbą nemokamai, kai to reikalauja teisingumo interesai. [...] Iš Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje įtvirtintos teisės į gynybą, taip pat ir teisės turėti advokatą kyla įstatymų leidėjo pareiga įstatymais sukonkretinti, kaip įgyvendinama ši asmens konstitucinė teisė. Nustatydamas šį teisinį reguliavimą įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos. Iš konstitucinės teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla ir valstybės institucijų pareiga užtikrinti, kad galimybė įgyvendinti šias teises būtų reali.⁹⁴ Nagrinėjant šį EŽTT praktikoje pateikiamą atvejį, būtina pažymėti, kad pagreitinto proceso metu ikiteisminis tyrimas negali būti tik fikcija ar formaliai įvardijama stadija. Tokiu atveju, įtariamasis privalo turėti teisę turėti gynėją nuo pat tapimo įtariamuoju momento, t. y. BPK 21 straipsnio 2 ir 3 dalyje numatytais atvejais.

Teisė turėti gynėją įtariamajam nuo momentų, kai jis tampa proceso dalyviu, akcentuojama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. „Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalį, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies c punktą, Baudžiamojo proceso kodekso 10 straipsnio 1 dalį kiekvienam įtariamajam (kaltinamajam, nuteistajam) garantuojama teisė į gynybą. Teismas, kaip ir prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų ir imtis reikiamų priemonių užtikrinti jų asmeninių ir turtinių teisių apsaugą. Įtariamasis (kaltinamasis, nuteistasis), be kitų teisių, turi teisę turėti gynėją. Kiekvienas nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis ar kaltinamas asmuo turi teisę gintis pats arba per pasirinktą gynėją, o neturėdamas pakankamai lėšų gynėjui atsilyginti turi nemokamai gauti teisinę pagalbą įstatymo, reglamentuojančio valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą, nustatyta tvarka (BPK 10 straipsnio 2 dalis, 21 straipsnio 4 dalis, 22 straipsnio 3 dalis, 44 straipsnio 8 dalis). Sukonkretinant šias konstitucinės teisės į gynybą nuostatas ir nustatant jų įgyvendinimo garantijas, baudžiamojo proceso įstatyme taip pat yra nustatyta gynėjo kvietimo,

---

⁹⁴“Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas dėl apribojimų advokatui atstovauti arba ginti teisme,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/41587?nr=1>

paskyrimo ir atsisakymo nuo jo tvarka (BPK 50–52 straipsniai).“⁹⁵. Taigi, pagreitintas procesas šiuo atveju jokių būdu negali būti išimtis.

Išanalizavus EŽTT ir Lietuvos teismų praktiką bei teisės doktriną, galima daryti neginčijamą išvadą, kad įtariamojo teisė turėti gynėją yra itin aktuali ir garantuojama visais atvejais. Pastebėtina, kad pagreitinto proceso metu iki pakeičiant asmens statusą į kaltinamąjį jam neturėtų būti suvaržyta galimybė pasinaudoti savo teise turėti gynėją. Asmeniškai įtariamojo teisės paliečiančios, kasdieniškai neįprastos ir netgi jo laisves suvaržančios situacijos iš esmės gali būti stresinės situacijos, ko pasekmėje, įtariamasis negali tinkamai suvokti prieš jį nukreipto proceso ir netinkamai vertinti tam tikras faktines arba teises aplinkybes. Dėl šios priežasties asmuo negali tinkamai ir objektyviai dalyvauti procese, kadangi norėdamas, kad procesas jo atžvilgiu kuo greičiau nutruktų, jis gali tapti subjektyviu proceso dalyviu ir iš esmės apsunkinti visą baudžiamąjį procesą.⁹⁶ Vien vertinant šią aplinkybę, galima teigti, kad gynėjo dalyvavimas ir tinkamas gynėjui suteikiamų funkcijų realizavimas pagreitinto proceso metu yra būtinas nuo to momento, kad asmuo tampa baudžiamojo proceso dalyviu t. y. jam įteikiamas pranešimas apie įtarimą.

BPK 51 straipsnio 1 dalies 9 punkte nurodoma, kad būtinas gynėjo dalyvavimas yra „*nagrinėjant bylą teisme pagreitinto proceso tvarka*“. Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus, autoriaus nuomone, būtina užtikrinti gynėjo dalyvavimą ir ikiteismine tyrime, vykstančio pagreitinto proceso tvarka.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į įtariamojo *teisę naudotis pasirinkto gynėjo paslaugomis pagreitinto proceso metu*. Doktrinoje yra pateikiamas toks teisės naudotis pasirinkto gynėjo paslaugomis apibrėžimas: „*Teisė naudotis pasirinkto gynėjo paslaugomis reiškia, jog įtariamasis pats, vadovaudamasis tam tikrais kriterijais (pvz., finansiniais, psichologiniais ir pan.), pasirenka konkretų advokatą, kad pastarasis taptų jo gynėju. Minėta teisė realizuojama, kai advokatas ir klientas pasirašo teisinės pagalbos sutartį, kurioje aptaria atlygį advokatui.*“⁹⁷.

Asmens teisė turėti gynėją apima ir teisę turėti pakankamai laiko pasiręngti gynybai.⁹⁸ Analizuojant teismų praktiką, buvo pastebėta, kad dažniausiai dėl itin greito bylos perdavimo į teismą pagreitinto proceso tvarka, būdamas įtariamuoju, asmuo neturi galimybės tinkamai pasiruošti gynybai. Visų pirma, įtariamajam norint tinkamai realizuoti savo teisę į gynybą pagreitinto proceso metu, jam yra būtina susirasti gynėją ir su juo tinkamai bendraujant susitarti dėl gynybinės strategijos. Pagreitintame procese nesusiaurinant šios asmens teisės ir neatimant iš

⁹⁵“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-386-746/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1158016?nr=1>

⁹⁶Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 447.

⁹⁷*Ibid.*, p. 223.

⁹⁸*Ibid.*, p. 231.

jo galimybės gintis ikiteisminio tyrimo metu yra būtina leisti asmeniui susirasti gynėją, kuris jį gintų proceso metu. Gynėjo rinkimosi laikas nėra apribojamas, todėl įtariamasis turi turėti galimybę laisvai rinktis gynėją, kuris jo manymu, jį atstovautų tinkamai. Atvejis, kai asmens teisė turėti gynėją ir derinti su juo savo gynybos strategiją buvo apribotas, buvo pripažintas pažeidimu Europos Žmogaus Teisių Teisme, byloje *Jelcovas prieš Lietuvą*⁹⁹. Šioje byloje Jelcovas teigė, kad jam nebuvo suteikta tinkama gynyba, kadangi pasikalbėti su savo advokatu (valstybės garantuojamos teisinės pagalbos advokatu) jis turėjo tik 10 minučių iki bylos nagrinėjimo. Šio nurodyto atvejo panašumą su pagreintu procesu, galime išvelgti vertindami tam tikrus pagreitinto proceso terminus. Remiantis BPK 428 straipsnio 2 dalimi teismo veiksmai gavus prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo pagreitinta tvarka, išklauses prokuroro, nukentėjusiojo, kaltinamojo, gynėjo nuomones, teisėjas priima vieną iš šių sprendimų: „1) surengti bylos nagrinėjimą teisme tuoj pat; 2) surengti bylos nagrinėjimą teisme kitą dieną; 3) atmesti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka.“. Jeigu teisėjas nusprendžia, remtis minėto BPK 428 straipsnio 2 dalies 1 arba 2 punktu, tokiu atveju dėl objektyvių priežasčių, tokių kaip pasirinkto gynėjo užimtumas, įtariamasis iš esmės praranda galimybę tinkamai realizuoti teisę turėti pasirinktą gynėją.

Būtina atkreipti dėmesį, kad vieningo ir konkretaus termino, kuris būtų nustatytas kaip pakankamas pasirengti gynybai praktikoje nėra. Byloje *Litlas prieš Jamaiką (Little v. Jamaica)* buvo nustatytas pažeidimas, kadangi baudžiamojo proceso metu, asmuo, į kurį buvo nukreiptas baudžiamasis persekiojimas, turėjo tik pusę valandos bendrauti ir konsultuotis su savo gynėju dėl gynybos taktikos derinimo.¹⁰⁰ Pagreitinto proceso metu atsiranda galimybė, kad nuo pranešimo apie įtarimą iki proceso užbaigimo asmens atžvilgiu, gali nepraeiti net minėtas pusės valandos laikotarpis. Ši galimybė yra, kadangi prokurorui jau pradėjus ikiteisminį tyrimą ir nustačius, kad visos bylos aplinkybės yra aiškios, ikiteisminio tyrimo pabaiga gali būti potencialiai numatoma užbaigti pagreitinto proceso tvarka. Esant aplinkybių aiškumui (pagal prokuroro vidinį įsitikinimą) ir nustačius įtariamąjį, prokuroras gali nedelsiant surašyti pareiškimą dėl proceso užbaigimo pagreitinta tvarka ir pristatyti įtariamąjį į teismą. Tokiu būdu aiškiai matoma, kad įtariamasis paprasčiausiai gali neturėti galimybės užtikrinti savo teisės turėti gynėją ir realizuoti jam garantuojamas teises ikiteisminio tyrimo metu.

Atsižvelgiant į visas minėtas aplinkybes, galima daryti išvadą, kad įtariamajam privalo būti suteikiamas objektyvus terminas, kuris objektyviai suteiktų galimybę pasirengti gynybai, t. y. būtų sudarytos sąlygos pasirinkti gynėją, susipažinti su visa ikiteisminio tyrimo medžiaga, o esant reikalui ir teikti skundus ar prašymus. Tik galėdamas realizuoti savo teisę turėti gynėją,

⁹⁹Case 16913/04, *Jelcovas v. Lithuania*, Eur. Ct. H. R., 22, 130 (2011).

¹⁰⁰Case 283/1988, *Little v. Jamaica*, Eur. Ct. H. R., 3.6, 8.3 (1991).

įtariamasis gali pilnavertiškai ginti savo teises pagreitinto proceso metu. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad įtariamasis turėtų būti laiku informuotas apie tai, kad jo atžvilgiu planuojama užbaigti ikiteisminį tyrimą pagreitinta tvarka. Tik žinodamas šią aplinkybę įtariamasis ar jo gynėjas gali tinkamai ruoštis gynybai ar atlikti tam tikrus veiksmus, kuriuos atlikus jis galėtų realizuoti savo teisę į gynybą. Be to, privalu numatyti BPK būtiną gynėjo dalyvavimą ikiteisminio tyrimo metu pagreitinto proceso tvarka.

3. ĮTARIAMASIS KAIP PASYVUS BAUDŽIAMOJO PROCESO DALYVIS PAGREITINTAME PROCESĖ

Kaip minėta, asmuo, kuris į baudžiamąjį procesą yra įtrauktas prieš savo valią ir užima nuo įtarimų besiginančios šalies padėtį, gali aktyviai dalyvauti procese ir gintis nuo jam pateikiamų įtarimų. Būdamas aktyviu proceso subjektu asmuo aktyviais veiksmais realizuoja savo teisę į gynybą: teikia prašymus, skundus, įrodomąją medžiagą, realizuoja savo teisę turėti gynėją baudžiamajame procese ir kt. Tačiau, galimi atvejai, kai asmuo, kuris įtariamas nusikalstamos veikos padarymu gali atsisakyti aktyviai dalyvauti baudžiamajame procese. Įtariamasis, kuris atsisako būti aktyvus ir aktyviai išreikšti savo poziciją baudžiamajame procese baudžiamosios teisės doktrinoje yra apibrėžiamas kaip „*įtariamasis – pasyvus proceso dalyvis*“.

Pastebėtina, kad baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo turėdamas pamatines Konvencijos, Konstitucijos ir kitų teisės aktų suteikiamas teises ir yra visiškai laisvas pasirinkti ir apsispręsti dėl savo vaidmens procese. Įtariamasis negali būti verčiamas dalyvauti proceso veiksmuose, kuriuose jis privalo būti aktyvus, t. y. žodžiu duoti parodymus ar atlikti bet kokius kitus aktyvius faktinius veiksmus. Jeigu asmuo atsako teigiamai ir atvyksta dalyvauti tam tikrame procesiniame veiksmo (pavyzdžiui, apklausoje) jis bet koku atveju negali būti verčiamas ten dalyvauti aktyviai, kadangi jo aktyvumas pasireiškia ne atvykimu, o dalyvavimu ir atliekamais veiksmais tam tikro proceso metu.¹⁰¹ Šios nuostatos tiesiogiai galioja visam baudžiamajam procesui, taigi, ne išimtis yra ir pagreitintas baudžiamasis procesas.

Baudžiamosios teisės doktrinoje yra nurodoma, kad „*Šiandieninė konstitucinė ir baudžiamajo proceso doktrinos paantrina, jog Konstitucijos 18 straipsnyje postuluojamas įgimtas žmogui kaip asmenybei būdingas orumas, pagrindinėms žmogaus teisėms bei fundamentaliomis procesinėmis garantijomis (omnes et singuli) apibrėžtas konstitucinis žmogaus status negativus, kiekvienam žmogui užtikrinantis tam tikrą iš valstybinio reguliavimo (norminės ir faktinės valstybės įtakos) sferos visiškai eliminuotą - tad absoliučią ir neliečiamą – erdvę, kurioje žmogus yra pats sau šeimininkas ir gali niekieno nekliudomai, neįtakojamai, nevaržomai ir nekontroliuojamai elgtis kaip tinkamas, draudžia valstybei versti baudžiamojon atsakomybėn traukiamą asmenį aktyviai dalyvauti prieš jį nukreiptame (jo įkaltinimo siekiančiame) baudžiamajame procese ar, kitaip tariant, garantuoja įtariamajam absoliutų procesinį pasyvumą. [...] Tuo tik norima pabrėžti, jog nei konstitucinis teisinės valstybės imperatyvas, nei*

---

¹⁰¹Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 471.

žmogui kaip asmenybei būdingas įgimtas orumas nepateisina tiesios siekimo „bet kokia kaina“, tuo labiau neleidžia baudžiamajon atsakomybėn traukiamą asmenį paversti tyrimo objektu“¹⁰².

Teisė būti procesiškai pasyviu garantuoja, kad asmuo, kurio atžvilgiu vyksta baudžiamasis persekiojimas, jei pats nenorės, nebus jokia tiesiogine faktine ar teisine jėga priverstas dalyvauti savęs kaltinimo procese kaip aktyvus proceso dalyvis.¹⁰³ Galimybė išlikti pasyviu pasireiškia per tai, kad asmeniui negali būti grasinama teisiniais ar kitais padariniais, jeigu jis atsisako būti aktyvus procese. Būtina atkreipti dėmesį, kad teisė išlikti pasyviu privalo būti suvokiama ir realizuojama *protingai* ir negali tapti tokia teise, kuri leidžia asmeniui ignoruoti prieš jį vykstantį procesą ir išliekant pasyviu atlikti tokiu veiksmais, kurie iš esmės trukdo baudžiamajam proceso vyksmui. R. Merkevičius kalbėdamas apie teisę išlikti pasyviu įtariamuoju baudžiamajame procese nurodo, kad *„įtariamasis privalo pakęsti faktą, kad tam tikras baudžiamasis procesas yra nukreiptas prieš jį, jis negali trukdyti ikiteisminiam tyrimui, privalo paklusti jam taikomai procesinei prievartai ar su juo atliekamiems veiksmais, šaukiamas privalo atvykti pas nusikalstamą veiką tiesiogiai tiriantį ikiteisminio tyrimo pareigūną, šiam tyrimui vadovaujantį, tyrimą organizuojantį ar kontroliuojantį prokurorą, ikiteisminio tyrimo teisėją ar teismą.*“¹⁰⁴ Atsižvelgiant į tai, kad įtariamasis negali būti priverčiamas dalyvauti savęs kaltinimo procese jokiais būdais, o ypač grasinant vėlesniais teisiniais padariniais yra būtina analizuoti ar pagreitinto proceso metu įtariamasis gali išlikti pasyvus proceso dalyvis ir dėl to nepatarti neigiamų teisinių padarinių.

Apibendrinant, galima teigti, kad įtariamasis pats ir savo laisva valia gali pasirinkti aktyvaus arba pasyvaus įtariamojo poziciją pagreitinto proceso metu. Asmuo negali būti verčiamas atlikti veiksmų, kurių jis nenori, tačiau tai turi būti grindžiama protingumo principu, t. y. įtariamasis negali visiškai ignoruoti jo atžvilgiu proceso vykstančio.

3.1. Įtariamojo teisė tylėti

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje yra numatyta teisė: *„Draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius.“* Visos Konstitucinės normos yra fundamentalios, nes jos yra įtvirtintos Konstitucijoje. Tarp šių teisių yra ir teisė neduoti parodymų prieš save. Pagal savo teisinę galią Konstitucinės normos yra „iškeltos virš“ kitų teisės šakų normų. Pagal savo turinį, pagal dalyką – reguliuojamus visuomeninius santykius jos priskirtinos toms teisės šakoms, kurios reguliuoja atitinkamus

¹⁰²Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 470.

¹⁰³*Ibid.*, p. 530.

¹⁰⁴*Ibid.*, p. 531.

teisinius santykius, kaip pavyzdžiui, baudžiamuosius.¹⁰⁵ Konstitucinė nuostata, kuri draudžia duoti parodymus prieš save ar savo šeimos narius yra ne vien materiali, bet ir procesinė. Konstitucijos komentaro autoriai detalizuoja šią nuostatą komentare¹⁰⁶ ir pabrėžia:

1. *„Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta kiekvieno žmogaus teisė pačia nuspręsti – duoti parodymus savo byloje, liudyti artimųjų giminaičių bylose ar atsisakyti tai padaryti. [...] normos vertintinos ir kaip užtikrinančios galimybę ginti savo teisę saugoti savo paties, savo artimųjų giminaičių asmeninio gyvenimo privatumą ir jo paslaptis, asmens nepriklausomybę ir orumą.*

2. *[...]Galima teigti, jog joje yra įtvirtintas draudimas parengtinio tyrimo organams, prokuratūrai, teismui versti liudyti prieš save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius ne tik įtariamąjį, kaltinamąjį, teisiamąjį, bet ir kiekvieną kitą asmenį susijusį su baudžiamąja byla. Minėtos institucijos privalėtų tardymo veiksmuose dalyvaujantiems asmenims išaiškinti kiekvieno žmogaus teisę savarankiškai apsispręsti – duoti tokio pobūdžio parodymus ar atsisakyti tai daryti. Suprantama, kad tokia konstitucinių nuostatų interpretacija nereiškia, jog kvotėjas¹⁰⁷, tardytojas, prokuroras neturi teisės asmenims paaiškinti, kad parodymai apie save, savo artimuosius giminaičius gali būti efektyvi gynybos priemonė.*

3. *Pažymėtina, kad atsisakymas liudyti prieš save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius, kaip ir nepateikimas įtikinamų savo nekaltumo įrodymų, negali būti vertinamas kaip savo kaltės pripažinimas. Toks atsisakymas taip pat neduoda pagrindo baudžiamajame procese suvaržyti, apriboti ar visai atimti įstatymo numatytas teises. [...] asmens parodymai – tai informacija ne tik apie kaltinimą, bet ir apie lengvinančias, sunkinančias aplinkybes, nusikaltimo sąlygas, priežastis, t. y. apie visa tai, kas svarbu bylos tyrimui.*

4. *Pripažinus, jog komentuojamos konstitucinės nuostatos įpareigoja parengtinio tyrimo, prokuratūros, teismo institucijas gerbti ir kaltinamų nusikaltimo padarymu bei teisiamų asmenų garbę, orumą [...] galima teigti, kad šių nuostatų taikymo srities neturėtų riboti vien baudžiamojo proceso santykiai. Ir civilinių, administracinių bei kitų bylų teisenos procese asmenys negali būti verčiami liudyti ar kitaip teikti informacijos apie save [...]“¹⁰⁸.*

Apžvelgiant teismų praktiką, matoma, kad joje taip pat yra formuluojamos minėtos taisyklės ir reikalaujama jų laikytis. *„[...] BPK 80 straipsnio 1 punkte įtvirtintą draudimą kaip liudytoją apklausti asmenį apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką būtina aiškinti platesniame – tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tiek EŽTT sprendimų – kontekste. EŽTT*

¹⁰⁵Egidijus Kūris, Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas, Jurisprudencija, 23, 15 (2001), 61, https://www.mruni.eu/upload/iblock/141/4_kuris.pdf

¹⁰⁶Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras, 1 dalis (Vilnius: Teisės institutas, 2000).

¹⁰⁷PASTABA: Pagal dabartinį BPK kvotėjas yra vadinamas tyrėju.

¹⁰⁸Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras, *supra* note 110, p. 246–248.

praktikoje „nusikalstamos veikos“ („baudžiamojo teisės pažeidimo“ (angl. „criminal offence“, pranc. „infraction“) sąvoka pagal Konvencijos 6 straipsnį aiškinama savarankiškai, t. y. teisės pažeidimo kvalifikavimas pagal nacionalinę teisę nenulemia jo kvalifikavimo pagal Konvenciją. Nustatant, ar pažeidimas yra kvalifikuojamas kaip „baudžiamasis“, taikomi trys kriterijai: teisinis pažeidimo kvalifikavimas pagal vidaus teisę, pažeidimo pobūdis ir galimos bausmės pobūdis bei jos griežtumas (inter alia *Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, no. 72596/01, judgement of 4 November 2008; *Lauko v. Slovakia*, 1998-09-02, Reports of Judgments and Decisions, 1998-VI, p. 2504). Pripažinus, kad pažeidimas yra baudžiamojo pobūdžio, asmeniui, kuris yra įtariamas ar kaltinamas jį padaręs, turi būti taikomos Konvencijos 6 straipsnyje numatytos baudžiamojo proceso garantijos (inter alia teisė neliudyti prieš save). Veikos, kurios pagal Lietuvos teisę turi administracinių teisės pažeidimų statusą, EŽTT praktikoje iš esmės pripažįstamos „baudžiamojo pobūdžio“ pagal Konvencijos 6 straipsnį (*Balsytė-Lideikienė v. Lithuania*, no. 72596/01, judgement of 4 November 2008). [...].¹⁰⁹

Iš Konstitucijos komentaro matyti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijoje suformuluotos nuostatos yra tiesioginės ir negali būti aiškinamos dviprasmiškai. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika taip pat formuluoja taisyklę, kuria yra visiškai pritariama Konstitucijos 31 straipsnio 3 daliai, nurodant, kad asmuo negali būti verčiamas duoti parodymus apie savo padarytą veiką nesvarbu tai baudžiamąją ar administracinę atsakomybę užtraukiantys veiksmai. Draudimo versti duoti parodymus prieš save principas įtvirtintas ne vien Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje, bet ir kitose Konstitucijos nuostatose. Draudimas duoti parodymus prieš save ir versti aktyviai dalyvauti baudžiamajame ar kitame procese, pasak R. Merkevičiaus, yra inkorporuotas ir Konstitucijos 18 straipsnyje, kuris išreiškia absoliučią ir neliečiamą – konstitucinę vertybę – žmogaus orumą.¹¹⁰ Autorius taip pat pažymi, kad vertinant Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintas žmogaus valios ir elgesio laisvės principas, ir iš jo kildinamos teisės į pasakytą žodį ir teisė į informacinį apsisprendimą. Apžvelgiant šias asmeniui garantuojamas teises, pažymima ir Konstitucijos 26 straipsnio 1 dalyje garantuojama minties ir sąžinės laisvė, kuri asmenį nurodo kaip tam tikros, tik jam žinomos informacijos savininką, kuris pats apsisprendžia ir nusprendžia kaip su ta informacija pasielgti. Šis apsisprendimas tiesiogiai sąveikauja su Konstitucijos 23 straipsnio 1 ir 2 dalimis, kuriomis garantuojama teisė į subjektyvią teisinę galimybę laisvai valdyti, naudotis turimu daiktu ir Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalys bei 26 straipsnio 1 dalis, kurios garantuoja žmogui subjektyvią teisinę galimybę

¹⁰⁹“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305-788/2015,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1063748?nr=1>

¹¹⁰Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 485.

valdyti, naudotis ir disponuoti informacija bei nuspręsti kaip, kada ir kam jis minėtą informaciją nori atskleisti.¹¹¹

„Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas bet kokiū būdu versti asmenį duoti parodymus prieš save. Pagal BPK 80 straipsnio 1 punktą, 82 straipsnio 3 dalį, įtvirtinančius šią konstitucinę nuostatą, asmeniui, apklausiamam apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, netaikoma atsakomybė už melagingų parodymų davimą (pagal BK 235 straipsnio 1 dalį). EŽTT sprendimuose išaiškinta, kad verčiant liudyti prieš save yra pažeidžiamas teisingo proceso principas, įtvirtintas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje. Asmens įpareigojimas (vertimas) atsakyti į klausimus apie įvykius, dėl kurių jam pareikštas kaltinimas Konvencijos 6 straipsnio prasme, nesuderinamas su teise tylėti ir neduoti parodymų prieš save, kuri yra neatskirama teisingo proceso sąvokos dalis. Šis principas galioja ir tuo atveju, kai nurodytas įpareigojimas (vertimas) asmeniui taikomas skirtingame procese negu tas, kuriame pareikštas kaltinimas (*mutatis mutandis Marttinen v. Finland, no. 19235/03, judgement of 21 April 2009; Shannon v. the United Kingdom, no. 6563/03, judgement of 4 October 2005; J.B. v. Switzerland, no. 31827/96, judgement of 3 May 2001; a contrario Macko and Kozuba? v. Slovakia, nos. 64054/00 and 64071/00, judgement of 19 June 2007*).“¹¹².

Teisė tylėti ir neduoti parodymų apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką vertinant ją kaip teisę atsisakyti komentuoti arba kitaip aiškinti savo elgesį yra absoliuti. Išgauti iš asmens tam tikrus duomenis ar parodymus panaudojant apgaulę Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra prilyginama asmens privertimui duoti parodymus prieš save. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. vasario 5 d. byloje Allan prieš Jungtinę Karalystę (*Case of Allan v. The United Kingdom*), kurioje iš įtariamojo buvo išgauta informacija pasodinant kartu su juo į kamerą policijos informatorių, buvo pripažinti asmens teisės tylėti ir neduoti parodymų prieš save pažeidimu.¹¹³ Šios bylos 50 punkte nurodoma: „Kadangi teisė tylėti ir neduoti prieš save parodymų yra pirmiausiai skirta apsaugoti nuo valdžios netinkamos prievartos ir įrodymų gavimo prievartos ir spaudimo būdu prieš kaltinamojo valią, teisės apimtis neapsiriboja bylomis, kuriose naudojama prievarta, susijusi su kaltinamuoju arba kur kaltinamajam valia kažkuriuo būdu buvo primesta. Teisė, kurią Teismas mini aukščiau, yra teisingo proceso sąvokos šerdis, tarnauja iš principo apsaugoti įtariamojo laisvei pasirinkti kalbėti ar tylėti, kuomet yra apklausiamas policijos. Tokiai pasirinkimo laisvei buvo pakenkta šioje byloje, kurioje, įtariamajam pasirinkus teisę tylėti per apklausą, gudravimo būdu iš įtariamojo buvo išgauti

¹¹¹Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 485–486.

¹¹²“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168/2011. Teismų praktika. 2011, 35,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/198799?nr=1>

¹¹³“Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 24 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142/2014.“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/814398?nr=1>

prisipažinimai ar inkriminuojamo pobūdžio pareiškimai, kurių buvo neįmanoma gauti per apklausą, ir kur tokiu būdu gauti prisipažinimai ar pareiškimai pateikti kaip įrodymai teismo proceso metu.¹¹⁴

Kai asmuo yra apklausiamas apie galimai savo padarytą nusikalstamą veiką, jis gali atsisakyti duoti parodymus. Iš įtariamojo į liudytoją pasikeitęs asmens procesinis statusas nesuteikia galimybės jį apklausti apie jo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Bet kokiu atveju, netgi duodamas parodymus apie asmenis, kurie ikiteisminio tyrimo metu buvo pripažinti kaip nusikaltimo bendravykdytojai, asmuo netiesiogiai gali duoti parodymus ir apie save. Ypač grubiu pažeidimu galima laikyti atvejus, kai asmuo ne tik apklausiamas apie galimai savo padarytą nusikalstamą veiką, tačiau ir įspėjant asmenį tą asmenį dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą, pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-921-366/2011¹¹⁵ teismas nurodė: „[...] Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas bet kokiu būdu versti asmenį duoti parodymus prieš save. Pagal BPK 80 straipsnio 1 punktą, 82 straipsnio 3 dalį, įtvirtinančius šią konstitucinę nuostatą, asmeniui, apklausiamam apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, netaikoma atsakomybė už melagingų parodymų davimą (pagal BK 235 straipsnio 1 dalį). EŽTT sprendimuose išaiškinta, kad verčiant liudyti prieš save yra pažeidžiamas teisingo proceso principas, įtvirtintas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje. Asmens įpareigojimas (vertimas) atsakyti į klausimus apie įvykius, dėl kurių jam pareikštas kaltinimas Konvencijos 6 straipsnio prasme, nesuderinamas su teise tylėti ir neduoti parodymų prieš save [...] Šis principas galioja ir tuo atveju, kai nurodytas įpareigojimas (vertimas) asmeniui taikomas skirtingame procese negu tas, kuriame pareikštas kaltinimas. Teismų praktikoje pripažįstama, kad liudytojo, kaip baudžiamojo proceso dalyvio, statusas paprastai yra neutralus, t. y. kaip liudytojas turi būti apklausiamas asmuo, tiesiogiai niekaip nesuinteresuotas bylos baigtimi. Liudytojo parodymų dalyko negali sudaryti duomenys apie tikėtiną jo dalyvavimą

¹¹⁴Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-170/2008,“ prieiga prie internetą: <http://eteismai.lt/byla/90857117287249/1A-142/2014>

¹¹⁵PASTABA. „R. K. nuteistas už tai, kad jis, būdamas pasirašytinai išpėtas baudžiamojoje byloje Nr. 1-20-349/2009 dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą [...] Panevėžio apygardos teisme, [...] teisiamajame posėdyje apklausiamas liudytoju, siekdamas padėti V. N. išvengti baudžiamosios atsakomybės, davė žinomai melagingus parodymus. [...] Apeliantas skundu prašo [...] priimti jo atžvilgiu išteisinamąjį nuosprendį. [...] nurodo, kad teismas, neatsižvelgė į [...] nustatytas faktines aplinkybes, pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau Konvencija) 6 str. 1 d., Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. 3 d., BPK 80 str. 1 p., 82 str. 3 d. nuostatas, pagal kurias draudžiama versti asmenį duoti parodymus prieš save [...] jis šioje byloje buvo sulaikytas vadovaujantis BPK 140 str., jam buvo paskirta kardomoji priemonė suėmimas, pareikštas įtarimas dėl sunkaus BK 260 str. 3 d. numatyto nusikaltimo. [...] 2006-06-05 prokurorui nutraukus jo atžvilgiu ikiteisminį tyrimą, jis ikiteisminio tyrimo metu tyrėjos D. T., bei posėdžio Panevėžio apygardos teisme, nagrinėjant baudžiamąją bylą Nr. 1-20-349/2009 (ikiteisminio tyrimo Nr. 76-1-863-05) metu buvo priverstas pasirašyti, kad yra įspėjamas dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą bei verčiamas duoti parodymus prieš save, apie galimai savo padarytą nusikalstamą veiką [...] Tokiu būdu buvo suvaržyta BK 80 str. 1 p. numatyta jo teisė atsisakyti duoti parodymus prieš save. [...] tai, jog apklausiant jį liudytoju formaliai ikiteisminis tyrimas jo atžvilgiu jau buvo nutrauktas, neleidžia kategoriškai teigti, kad asmens teisė atsisakyti duoti parodymus prieš save nebuvo varžoma. [...] Nuteistojo apeliacinis skundas tenkinamas, apylinkės teismo nuosprendis naikinamas ir priimamas naujas – išteisinamasis.

*darant nusikalstamas veikas. BPK 80 straipsnio 1 punkto prasme, asmuo bet kurioje proceso stadijoje negali būti apklausiamas kaip liudytojas apie bet kokias aplinkybes [...] kurios galėtų būtų pagrindu vėliau jam reikšti įtarimus ar kaltinimus ne tik tiriamoje baudžiamojoje byloje, bet ir bet kurioje kitoje baudžiamojo pobūdžio byloje. Formalus įtarimų nepareiškimas neleidžia kategoriškai teigti, kad asmens teisė atsisakyti duoti parodymus prieš save nebuvo varžoma.*¹¹⁶

Detaliai išanalizavus teisę neduoti parodymų prieš save, galima nurodyti, kad pagreitinto proceso šios teisės realizavimas yra itin problematiškas. Problematika pasireiškia tuo, kad įtariamasis neduodamas parodymų arba iškart neprisipažindamas, vėlesnėse proceso stadijose gali sulaukti tam tikrų neigiamų teisinių padarinių.

3.2. Įtariamojo teisė tylėti pagreitintame procese

Kalbant apie teisės tylėti realizavimą baudžiamajame procese vykstančiame pagreitinta tvarka, yra itin aktualus Klausio Rogalio (Klaus Rogall) aptariamasis principas *nemo tenetur se ipsum accusare*, kuris šį principą vadina *nemo tenetur se ipsum accusare vel prodere*. Aktualumas pasireiškia tuo, kad šio principo reikšmė yra ta, kad niekas negali būti verčiamas ne tik aktyviai dalyvauti prieš jį nukreiptame procese, bet ir spartinti šį procesą.¹¹⁷ Pagreitintame procese tai pasireiškia tuo, kad asmuo prieš nurodydamas savo poziciją dėl kaltumo ar nekaltumo ir duodamas parodymus, gali norėti atlikti kitus veiksmus. Kaip pavyzdžiui, prieš duodamas bet kokius parodymus, kurie yra susiję su įtarimu, asmuo gali norėti susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, pateikti prašymą ar atlikti kitą procesinį veiksą. Tik atlikęs šiuos veiksmus įtariamasis apsisprendžia, kad nori prisipažinti ar neprisipažinti bei duoti parodymus apie nusikalstamą veiką, kuria jis įtiriamas. Tačiau galiojančios baudžiamojo įstatymo normos gali apriboti šią galimybę.

Problematiką susijusią su pagreintu procesu ir įtariamojo teisės neduoti parodymų baudžiamajame procese užtikrinimu, galima išvelgti nagrinėjant Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendaciją dėl proceso baigimo pagreitinta tvarka ir Baudžiamojo Kodekso 64¹ straipsnį. Generalinio prokuroro rekomendacijoje sakoma, kad „*Duomenys, leidžiantys įtarti asmenį nusikalstamos veikos padarymu, gali būti šie [...] asmens atvykimas ir prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką. Įtariamojo nepripažinimas kaltės arba dalinis pripažinimas pats savaime nereiškia, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra*

¹¹⁶“Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-921-366-2011,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/316618?nr=1>, taip pat baudžiamosiose bylose: “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-66-319/2016“; “Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-18-282/2016“.

¹¹⁷ Rogall, *Der Beschuldigte*, S. 139 ff, cituota iš Remigijus Merkevičius, *supra* note 3, p. 485.

aiškios.“ Pastebėtina, kad Rekomendacijoje dėl proceso baigimo pagreitinata tvarka, kaip pagrindai netrukduantys pabaigti procesą pagreitinata tvarka yra nurodyti *kaltės nepripažinimas* ir *dalinis pripažinimas*.

Kaltės nepripažinimo ar dalinio pripažinimo klausimas pagreitintame procese yra esminis ne vien svarstant proceso užbaigimą pagreitinata tvarka, tačiau ir atkreipiant dėmesį į bausmės sušvelninimą trečdaliu BK 64¹ straipsnio tvarka. BK 64¹ nurodoma, kad: „1. *Baudžiamąją bylą išnagrinėjus pagreitinto proceso tvarka ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą, taip pat kai baudžiamoji byla baigiama teismo baudžiamuoju įsakymu, nuteistajam skiriama bausmė, kuri tuo pačiu nuosprendžiu sumažinama vienu trečdaliu. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta taisyklė taikoma tik tais atvejais, kai asmuo prisipažįsta esąs kaltas.*“ Iš aktualios teismų praktikos matyti, kad teismų praktikoje taip pat yra nuosekliai laikomasi BK 64¹ straipsnio nuostatų ir nurodoma: „Pagal BK 64¹ straipsnio (2013 m. liepos 2 d. įstatymo Nr. XII-499 redakcija) nuostatas baudžiamąją bylą išnagrinėjus pagreitinto proceso tvarka ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą, taip pat, kai baudžiamoji byla baigiama teismo baudžiamuoju įsakymu, asmeniui, kuris prisipažįsta esąs kaltas, skiriama bausmė tuo pačiu nuosprendžiu sumažinama vienu trečdaliu. Taigi, minėtas straipsnis taikomas tik esant dviem sąlygoms: 1) baudžiamoji byla išnagrinėjama pagreitinto proceso tvarka ar atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą arba priėmus baudžiamąjį įsakymą; 2) asmuo prisipažįsta kaltu.“¹¹⁸.

Asmuo, kuriam yra įteikiamas pranešimas apie įtarimą ir jo atžvilgiu procesą yra planuojama užbaigti pagreitinata tvarka, turi teisę būti pasyviu proceso dalyviu ir atsisakyti duoti parodymus ar kitaip verbališkai komunikuoti su ikiteisminio tyrimo subjektais, t. y. ne tik neduoti parodymų apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, bet ir neišreikšti savo pozicijos dėl prisipažinimo ar neprisipažinimo kaltu. Klausimas, kurį galima iškelti tokiu atveju, ar asmeniui gali būti taikomas Baudžiamojo kodekso 64¹ straipsnis ir paskirta bausmė sumažinta trečdaliu, jeigu pastarasis pagreitinto proceso metu realizuoja savo teisę išlikti pasyviu įtariamuoju ir nepasisako dėl kaltės pripažinimo ar nepripažinimo ir neduoda parodymų? Ši asmens pozicija nebūtinai gali būti suvokiama kaip nukreipta prieš procesą, kuris yra vykdomas jo atžvilgiu. Galimi atvejai, kai asmuo paprasčiausiai verbališkai bendrauti su ikiteisminio tyrimo subjektais vien tuo pagrindu, kad vis dar nėra susipažinęs su ikiteisminio tyrimo medžiaga ar neatlikęs kitų veiksmų, kurie yra būtini jo teisės į gynybą užtikrinimui.

Pagreitintam procesui, priešingai, nei kitai supaprastinto proceso rūšiai, baudžiamojo įsakymo priėmimui, nėra būtinas asmens sutikimas užbaigti procesą pagreitinata tvarka. Žinoma, logiškai aiškinant asmens sutikimą su proceso užbaigimu baudžiamuoju įsakymu, peršasi išvada,

---

¹¹⁸“Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-13-282/2016,“ prieiga per internetą: <http://www.infollex.lt/tp/1220883>

kad ši sutikimą galima prilyginti asmens prisipažinimui. Kaip jau minėta, pagreitintas baudžiamasis procesas užbaigiamas, jeigu prokuroras mano, kad visos nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios, todėl prisipažinimas nėra būtinas. Tačiau, galima pastebėti, kad pagreitinto proceso metu teisės tylėti realizavimas yra apsunkintas. Tai pasireiškia tuo, kad nei baudžiamojo proceso įstatyme, nei kituose teisės aktuose, kurie reglamentuoja pagreitintą procesą, nėra nurodyta, kad asmuo turi teisę tylėti ir neišreikšti savo pozicijos dėl kaltės klausimo bei neduoti parodymų pagreitinto proceso metu. Jeigu asmuo atsisako išreikšti poziciją dėl savo kaltumo ir duoti parodymus pagreitinto proceso metu, vėlgi kyla klausimas, ar dėl to jo vėlesnė procesinė padėtis nebus apsunkinta. Vėlesnės procesinės padėties apsunkinimas pasireiškėtų tuo, kad siekdamas bausmės sumažinimo trečdaliu, asmuo nebegalėtų pretenduoti į bausmės sumažinimą, kadangi ikiteisminio tyrimo metu jis naudojosi savo turima teise tylėti ir nepasisakė dėl savo kaltės klausimo. Jeigu asmuo yra nepasirengęs išreikšti pozicijos dėl jam pateiktų įtarimų, o jo atžvilgiu ikiteisminis tyrimas yra užbaigiamas pagreitinta tvarka, jis prarandą galimybę, kad ateityje jo atžvilgiu būtų pritaikytas BK 64¹ straipsnis.

Iš teismų praktikos matyti, kad vien įtariamą sutikimas su proceso užbaigimu pagreitinto proceso tvarka nėra pripažįstamas sąlyga, kuri leidžia taikyti minėtą BK 64¹ straipsnį „*Apeliantas H. N. teigia, kad jam turėjo būti pritaikytos BK 64¹ straipsnio nuostatos ir bausmė sumažinta vienu trečdaliu, kadangi jis sutiko, kad byla būtų nagrinėjama pagreitinto proceso tvarka. Tačiau pažymėtina, kad vien kaltinamojo sutikimo dėl tokios teismo proceso formos BK 64¹ straipsnio nuostatų taikymui nepakanka. Byla turi būti išnagrinėta pagreitinto proceso tvarka arba atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą, arba priimant baudžiamąjį įsakymą, kai bylos nagrinėjimas teismo posėdyje apskritai nėra rengiamas, ir tik tokiais atvejais, kaltinamajam pripažįstant kaltę, jam skiriama bausmė gali būti sumažinama vienu trečdaliu.*“¹¹⁹. Taigi, įtariamajam norint pretenduoti į bausmės sumažinimą trečdaliu yra reikalaujama, kad pastarasis prisipažintų kaltu padarius jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką.

Minėto baudžiamojoje byloje matyti, kad asmuo sutikdamas su proceso užbaigimu pagreitinta tvarka jo atžvilgiu, iš esmės netrukdo procesui ir preliminariai nurodo, kad sutinka būti teisiamas dėl savo padarytos nusikalstamos veikos. Įtariamą nesutikimas su visomis faktinėmis aplinkybėmis ar teisiniu veikos vertinimu (kvalifikavimu), kuris nurodytas pranešime apie įtarimą, neturėtų būti sąlyga, kuri atima galimybę asmeniui taikyti Baudžiamojo kodekso 64¹ straipsnį ir švelninti jam paskirtą bausmę. Vertindamas pranešimo apie įtarimą turinį, asmuo gali turėti savo subjektyvią nuomonę dėl tam tikrų jau nustatytų aplinkybių. Nesutikimas prisipažinti kaltu dėl tų aplinkybių, kuriuos nurodytos įtarime (pavyzdžiui, suduotų smūgių

---

¹¹⁹“Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-125-493/2016,“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1220698?nr=1>

skaičius¹²⁰) neturėtų būti įvertintos kaip neprisipažinimas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad teismams yra būtina suformuluoti praktiką ir atskirti “prisipažinimo” ir “sutikimo su teisiniu veikos kvalifikavimu” terminus, kadangi teisinis veikos kvalifikavimas privalo būti vertinamas teismo nagrinėjimo metu. Aplinkybės, kuriomis grindžiamas įtarimas gali būti netikslios, todėl jų nereikia vertinti kaip dogmos. Netikslumą galima paaiškinti taip, pavyzdžiui, nukentėjusiajam nurodžius, kad jam buvo suduota dešimt smūgių, o įtariamajam pripažinus, kad jis naudojo smurtą nukentėjusiojo atžvilgiu, tačiau dešimt smūgių nesudavė, iškyla klausimas ar tai gali būti laikoma prisipažinimu. Įtariamasis nebūtinai nurodo melagingas ar netikslas aplinkybes, kadangi jis gali jas suvokti ir pagrįsti savo subjektyvia nuomone ar aplinkos suvokimu. Šios problematikos išaiškinimas yra ypatingai svarbus tuo, kad įtariamasis pagreitinto proceso metu norėdamas atsakyti už savo padarytus veiksmus ir prisipažindamas (nurodydamas aplinkybes iš savo subjektyvių pozicijų), gali būti itin neigiamai paveikiamas procesine ir psichologine prasmėmis, kai gavęs pareiškimą dėl proceso užbaigimo pagreitinta tvarka, jo turinyje pamatys, kad, visgi, įtariamasis kaltu neprisipažino arba prisipažino iš dalies, o būtent tai iš jo atima galimybę gauti procesines lengvatas ateityje.

Taigi galima teigti, kad kai įtariamasis pasirenka pasyvaus įtariamojo poziciją ikiteisminio tyrimo metu ir ne tik nesutinka su proceso užbaigimu pagreitinta tvarka, bet pasirinkęs pasyvaus įtariamojo poziciją realizuodamas savo teisę tylėti neduoda parodymų ir tuo pačiu, nei prisipažįsta, nei neprisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, ikiteisminio tyrimo įstaigos ir teismas negali preziumuoti, kad įtariamasis neprisipažino padaręs nusikalstamą veiką. Įpareigojant asmenį išreikšti poziciją dėl jam pareikštų įtarimų ar duoti parodymus apie galimai jo paties padarytą nusikalstamą veiką ir netiesiogiai paveikiant jį tai padaryti yra iš esmės pažeidžiamos įtariamojo teisės. Netiesioginis asmens paveikimas pasireiškia tuo, kad naudodamasis savo teise tylėti ir neprisipažinti padaręs nusikalstamą veiką įtariamasis rizikuoja, kad pripažinus jį kaltu, jam nebus taikomas BK 64¹ straipsnis. Tokiu būdu yra pažeidžiamas proceso teisingumo principas ir toks netiesioginis įpareigojimas iš esmės nesuderinamas su teise tylėti. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra išaiškinta „*kad verčiant liudyti prieš save yra pažeidžiamas teisingo proceso principas, įtvirtintas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje. Asmens įpareigojimas (vertimas) atsakyti į klausimus apie įvykius, dėl kurių jam pareikštas kaltinimas Konvencijos 6 straipsnio prasme, nesuderinamas su teise tylėti ir neduoti parodymų prieš save, kuri yra neatskiriama teisingo proceso sąvokos dalis. Šis principas galioja ir tuo atveju kai nurodytas įpareigojimas (vertimas) asmeniui taikomas skirtingame procese negu tas,*

---

¹²⁰PASTABA: Įtarime nurodyta, kad įtariamasis sudavė penkis smūgius, o įtariamasis nesutikdamas nurodo, kad buvo suduoti trys smūgiai, todėl neprisipažįsta kaltu, dėl minėtos faktinės aplinkybės, kuri yra nurodyta pranešime apie įtarimą.

kuriame pareikštas kaltinimas (mutatis mutandis Marttinen v. Finland, no. 19235/03, judgement of 21 April 2009; Shannon v. the United Kingdom, no. 6563/03, judgement of 4 October 2005; J.B. v. Switzerland, no. 31827/96, judgement of 3 May 2001; a contrario Macko and Kozuba? v. Slovakia, nos. 64054/00 and 64071/00, judgement of 19 June 2007). ¹²¹.

Apibendrinant, galima teigti, kad pagreitinto proceso metu įtariamasis turi tiesę išlikti pasyviu proceso dalyviu. Šis teisės realizavimas negali būti kaip pagrindas, kuris iš esmės atimtų galimybę iš įtariamojo gauti tam tikras procesinės ar materialiosios teisės taikomas lengvatas ateityje. Galima teigti, kad esant labai trumpam ikiteisminio tyrimo atlikimo terminui pagreitinto proceso metu, asmuo privalo išsaugoti savo teises ir tapti aktyviu proceso dalyviu būtent nuo to momento, kai jis pats to nori. Kaip pavyzdžiui, prisipažinti ar neprisipažinti, duoti ar neduoti parodymus. Nesant instituto, kuris nustatytų privalomą gynėjo dalyvavimą ikiteisminiame tyrime vykstančiame pagreitinta tvarka asmuo privalo turėti teisę pasirinktinai atlikti tam tikrus veiksmus, kaip pavyzdžiui, susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, pasirinkti gynėją ir kt., ir tik tuomet reikšti arba nereikšti savo poziciją dėl jam pateikiamų įtarimų. Atsižvelgiant į tai, užbaigti procesą, kai įtariamasis naudojasi savo teise tylėti, nes nori atlikti kitus procesinius veiksmus yra mažų mažiausiai nekorektiška, nes tokiu atveju asmens teisių suvaržymus yra neišvengiamas. Todėl galima teigti, kad visos įtariamojo teisės, kurias jis turi pagreitinto proceso metu, tiesiogiai sąveikauja ir tik leidus asmeniui jas realizuoti visiškai, pagreitintas procesas galėtų vykti sklandžiai ir realizuoti pagrindinius – greitumo ir ekonomiškumo – principus.

---

¹²¹“Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-621-582/2015,“ prieiga per internetą:
<http://eteismai.lt/byla/53823022246680/1A-621-582/2015?word=bpk%2080>

IŠVADOS

1. Išanalizavus įtariamojo sampratą, galima daryti išvadą, kad įtariamojo samprata susideda ne vien iš įtariamojo kaip ikiteisminio tyrimo dalyvio statuso sampratos, bet ir iš teisių, kurias turi įtariamasis. Darytina išvada, kad visais atvejais, įtariamasis iš prigimties yra silpnesnė baudžiamojo proceso šalis. Taip yra būtent dėl to, kad įtariamasis kaip baudžiamojo proceso dalyvis, procese atsiranda prieš savo valią, o įtraukiant asmenį į procesą yra apribojama jo pasirinkimo laisvė ir kitos pagrindinės ir fundamentaliosios Konstitucinės teisės. Įtariamojo statusas ir jo atsiradimas pagreitintame procese turi būti suprantamas kaip kompleksinis faktinio ir juridinio pagrindų sąveikavimas, nes tik tokiu būdu galima garantuoti, kad įtariamasis galės tinkamai realizuoti savo turimas teises pagreitinto proceso metu.

2. Darbe išanalizavus įtariamojo kaip aktyvaus baudžiamojo proceso dalyvio sampratą buvo palyginta teorinė ir praktinė įtariamojo teisių realizavimo galimybė. Chartijoje, Europos žmogaus teisių konvencijoje, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Baudžiamojo proceso kodekse įtariamojo statusui ir jo teisėms yra skiriamas itin didelis dėmesys. Analizuojant įstatymus, teisės doktriną ir teismų praktiką buvo pastebėta, kad nors teoriškai įtariamasis ir gali būti aktyvus teikdamas skundus, prašymus, rinkdamas save teisinančią įrodomąją medžiagą, pasirinkdamas gynėją ir kt., tačiau pagreitinto proceso metu galimybė realizuoti visas šias įstatymais garantuotas teises yra apsunkinama.

2.1. Vienas iš aspektų, kuriuo pasireiškia problematika įtariamajam siekiant realizuoti savo turimas teises pagreitinto proceso metu – pagreitinto proceso terminai. Terminų skaičiavimas nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, o ne nuo asmens tapimo įtariamuoju baudžiamajame procese iš esmės apsunkina teisę į gynybą ikiteisminio tyrimo metu. Terminų skaičiavimo teisinis reguliavimas yra iš esmės neparankus įtariamajam, kuris siekia išlikti aktyvus ir ne piktybiškai vilkinti ikiteisminį tyrimą, tačiau realizuoti jam įstatymo garantuojamas teises. Kaip analizuota darbe, ši problematika gali būti apibūdinama kaip teisėsaugos institucijų atstovų naudojimas asmens nežinojimu. Dėl neparankaus terminų skaičiavimo įtariamasis yra apribojamas tam tikru nežinojimu dėl savo ateities procese metu. Nežinojimas pasireiškia tuo, kad įtariamasis niekada nežino apie tai, kad jo atžvilgiu procesas gali būti užbaigtas pagreitinto proceso tvarka, dėl šios galimybės jis negali tinkamai planuoti savo gynybinės taktikos ar atlikti kitų veiksmų.

2.2. Tolimesnė problematika pasireiškia tuo, kad esant imperatyviems terminams, kurie kaip jau minėta yra nepalankūs įtariamajam, pastarasis negali realizuoti tinkamai išnaudoti teisės aktyviai gintis ir reikšti savo nuomonę apie ikiteisminio tyrimo subjektų atliekamus ar atliktus veiksmus teikdamas skundus. Teoriškai, skundų, prašymų ar įrodomosios medžiagos teikimas

pagreitinto proceso metu yra galimas, tačiau išanalizavus praktiką, galima teigti, kad pagreitinto proceso metu įtariamasis neturi jokių realių galimybių pateikti skundus, kurie bus išnagrinėti, o jeigu skundas ir būtų išnagrinėtas, galimybė jį apskusti aukštesniajam prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui yra iš esmės apsinkinta. Nors Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Konsultacijoje¹²² ir sakoma, kad „*ikiteisminio tyrimo teisėjui gali būti skundžiami prokuroro nutarimai, nurodyti BPK 62 straipsnio 1 dalyje ir 63 straipsnio 1 dalyje. Ikiteisminio tyrimo teisėjas turi išnagrinėti skundus dėl prokuroro nutarimų, paduotus, kol vyksta ikiteisminis tyrimas. Prokurorai neturėtų priimti sprendimo dėl ikiteisminio tyrimo užbaigimo, kol nustatyta tvarka neišnagrinėti proceso dalyvių paduoti skundai dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro proceso veiksmų ir nutarimų. Skundai dėl prokuroro nutarimų, paduoti po to, kai ikiteisminis tyrimas baigtas ir byla perduota į teismą, perduodami nagrinėjančiam bylą teismui.*“¹²³, tačiau ši galimybė pagreitinto proceso metu, įtariamajam nėra suteikiama.

Apibendrinant galima teigti, kad pagreitinto proceso metu, įtariamojo galimybė išlikti aktyviu baudžiamojo proceso dalyviu yra iš esmės apribota.

3. Išanalizavus galimybę įtariamajam būti pasyviu proceso dalyviu pagreitinto proceso metu, galima teigti, kad praktikoje yra matomas šios galimybės apribojimas. Apribojimas pasireiškia tuo, kad išlikdamas pasyviu, įtariamasis gali nukentėti ateityje, jeigu jo atžvilgiu bus priimtas apkaltinamasis nuosprendis. Įtariamasis priverčiamas bijoti to, kad nepripažindamas savo kaltės tuoj pat ir prokurorui užbaigus ikiteisminį tyrimą pagreitinta tvarka greičiau nei per keturiolika dienų (asmuo negali žinoti kada jo atžvilgiu bus surašytas pareiškimas dėl proceso užbaigimo pagreitinta tvarka), įtariamasis gali prarasti galimybę, kad ateityje jam paskirta bausmė bus sumažinta vienu trečdaliu. Ši aplinkybė pagreitinto proceso metu iš esmės pažeidžia asmens teisę tylėti ir neduoti parodymų prieš save.

---

¹²² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija Nr. B3-255. Teismų praktika 19 (2003),“
prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/35454?nr=3>

¹²³ *Ibid.*

PASIŪLYMAI

1. Siūloma pakeisti Baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnio 1 dalį ir ją pakeisti taip:

Aktuali redakcija:

„1. Jeigu nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras ~~ikiteisminio tyrimo pradžios dieną~~ ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo ~~ikiteisminio tyrimo pradžios dienos~~ gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka.“

Siūloma redakcija:

„1. Jeigu nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, o baudžiamoji byla dėl tos veikos padarymo turi būti nagrinėjama apylinkės teisme, prokuroras raštiškai informavęs asmenį, kad jo atžvilgiu yra planuojama užbaigti procesą pagreitinto proceso tvarka, ne vėliau kaip per keturiolika dienų nuo pranešimo apie įtarimą įteikimo asmeniui dienos, gali kreiptis į teismą, kuriam ta byla teisinga, su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka.“

2. Siūloma papildyti Baudžiamojo proceso kodekso 426 straipsnį trečia, ketvirta ir penkta dalimis ir jas išdėstyti taip:

„3. Įtariamasis, gavęs prokuroro pranešimą, kad jo procesas gali būti užbaigtas pagreitinto proceso tvarka, tuoj pat pasirašytinai supažindinamas su įtariamajam garantuojamomis teisėmis. Įtariamajam raštiškai nurodžius, kad jis planuoja pasinaudoti jam garantuojamomis teisėmis, prokuroras negali užbaigti proceso pagreitinta tvarka tuoj pat. Veiksmai, kuriuos nori atlikti įtariamasis, privalo būti atliekami per dvi dienas nuo raštiško nurodymo prokurorui, jeigu veiksmai neatliekami per dvi dienas, prokuroras gali užbaigti procesą pagreitinta tvarka. Įtariamajam prisipažinus arba pasirašytinai nurodžius, kad jis neplanuoja realizuoti jam garantuojamų teisių, prokuroras su pareiškimu gali kreiptis į teismą tuoj pat.“

„4. Gautus prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą motyvuotu nutarimu išsprendžia prokuroras. Jeigu prokuroras nusprendė atlikti papildomus proceso veiksmus, šio straipsnio 1 dalyje numatyti proceso terminai nestabdomi. Prokuroro nutarimas atmesti prašymą papildyti ikiteisminį tyrimą gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui, ikiteisminio tyrimo teisėjas skundą privalo išnagrinėti ne vėliau nei dvi dienas nuo skundo pateikimo dienos, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis neskundžiama. Šio straipsnio pirmoje dalyje nurodyto termino skaičiavimas nuo skundo pateikimo dienos iki nutarties priėmimo dienos – sustabdomas.“

„5. Įtariamasis turi teisę teikti skundus dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro veiksmų. Skundai teikiami ikiteisminio tyrimo teisėjui. Skundas privalo būti išnagrinėtas ne vėliau nei dvi dienos nuo skundo gavimo dienos. Pateikus skundą, termino skaičiavimas numatytas šio straipsnio pirmoje dalyje – sustabdomas.“

3. Siūloma papildyti Baudžiamojo proceso kodekso 51 straipsnio 1 dalies 9 punktą ir jį išdėstyti taip:

„9) tiriant nusikalstamą veiką ir nagrinėjant bylą teisme pagreitinto proceso tvarka.“

4. Siūloma papildyti Generalinio prokuroro rekomendaciją dėl Asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašo 37¹ punktu ir išdėstyti jį taip:

„37¹. Pareiškėjo prašymas, pareiškimas ar skundas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 2 darbo dienų nuo jo gavimo dienos, jei skundas ar prašymas yra gautas dėl proceso veiksmų, kurie yra atliekami pagreitinto proceso metu.“

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija: oficialių dokumentų tekstai su pakeitimas ir papildymais iki 2013 m. rugsėjo 16 d (Kaunas: Judex spauda, 2013).
2. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas Dėl kaltinimo keitimo teisme.” Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/766635?nr=1>
3. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskųsti prokuroro nutarimą.“ Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>
4. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas "Dėl kaltinimo keitimo teisme,“ Prieiga per internetą: <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta101/content>
5. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas Dėl apribojimų advokatui atstovauti arba ginti teisme.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/41587?nr=1>
6. “Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001-02-01 įsakymas Nr. 65 Dėl informacijos apie pacientą valstybės institucijoms ir kitoms įstaigoms teikimo tvarkos patvirtinimo pakeitimas.“ Valstybės žinios, Nr.13–405 (2001). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2846E4E70AAF/muIwkhevqV>
7. “Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2008 m. sausio 3 d. Rekomendacija Dėl Asmenų aptarnavimo Lietuvos Respublikos prokuratūroje tvarkos aprašo patvirtinimo.“ Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b8d796d04aff11e4a8328599cac64d82>
8. “Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacija dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka”, TAR, Nr. 8538, (2015). Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d7e6b1d0083411e588da8908dfa91cac>
9. “Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2013/48/ES, 2013 m. spalio 22 d. dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu.“ Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0048&from=LT>

10. “Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2010/64/ES, dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese.“ Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010L0064&from=LT>

11. “Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES 2012 m. gegužės 22 d. dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese.“ Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0013&from=LT>

12. “Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES 2013 m. spalio 22 d. dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu.“ Prieiga per internetą:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0048&from=LT>

13. “Europos Komisijos Rekomendacija 2013 m. lapkričio 27 d. dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose.“ Prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/index.php?id=2586>

14. “Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija,“ 2012/C326/02, prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

15. “Europos Komisijos rekomendacija 2013/C378/02, dėl įtariamųjų arba kaltinamųjų teisės į teisinę pagalbą baudžiamajame procese.“ (2013).

16. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo Nr. VIII-1524,“ *Valstybės žinios Nr.10–236*, (2000).

17. „Lietuvos Baudžiamojo proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 37–1341 (2002).

18. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, *Valstybės žinios* (1950). Prieiga per internetą:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=19841&Condition2=>

Specialioji literatūra

1. Ancelis, Petras, et al. *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrias, 2009.

2. Ancelis, Petras. “Ikiteisminio nusikaltimų tyrimo procesinės ir organizacinės problemos.” Daktaro disertacija, Lietuvos policijos akademija, 1996.

3. Ažubalytė, Rima, et al. *Baudžiamojo procese teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

http://wdn.ipublishcentral.net/association_lithuania_serials/viewinside/60228673947155

4. Ažubalytė, Rima, Jurgaitis, Ramūnas ir Jolanta Zajančauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

5. Ažubalytė, Rima. “Diskrecinis baudžiamasis persekiojimas: teoriniai pagrindai, taikymo problemos ir perspektyvos Lietuvoje.” Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2002.

6. Bučiūnas, Gediminas, ir Edita Gruodytė, *Ikiteisminis tyrimas: procesiniai, kriminalistiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2009.

7. Goda, Gintaras, et al. *Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso komentaras, 1 knyga*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.

8. Goda, Gintaras, Kazlauskas, Marcelis ir Pranas Kucionis, *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011.

9. Goda, Gintaras. *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2014.

10. Gušauskienė, Marina. “Įtariamojo teisės į gynybą teisinis procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje.” iš *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Petras Ancelis, Rima Ažubalytė, Linas Belevičius, Marina Gušauskienė, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Ramūnas Jurgaitis, Raimundas Jurka, Hendryk Malevski, Remigijus Merkevičius, Irma Randakevičienė, Jolanta Zajančauskienė, (Vilnius: Industrus, 2009).

11. Gušauskienė, Marina. “Teisė būti informuotam: teorinės prielaidos ir įgyvendinimo galimybės.” *Jurisprudencija* 6, 108 (2008): 60–66.

<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB->

[0001:J.04~2003~1367189414268/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367189414268/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB->

[0001:J.04~2004~1367189884499/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189884499/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

<http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=2721021140781170281070140191140921>

[0512305302409306204512307209006510009211100308410003401709903202005903](http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=27210211407811702810701401911409210512305302409306204512307209006510009211100308410003401709903202005903)

[8028127116070075069074029027003086049105105013103030091079047040060105](http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=272102114078117028107014019114092105123053024093062045123072090065100092111003084100034017099032020059038028127116070075069074029027003086049105105013103030091079047040060105)

[1170680850240660910250920170640260151220270260210671210640730950660641](http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=2721021140781170281070140191140921051230530240930620451230720900651000921110030841000340170990320200590380281271160700750690740290270030860491051050131030300910790470400601051170680850240660910250920170640260151220270260210671210640730950660641)

[06021&EXT=pdf](http://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=272102114078117028107014019114092105123053024093062045123072090065100092111003084100034017099032020059038028127116070075069074029027003086049105105013103030091079047040060105117068085024066091025092017064026015122027026021067121064073095066064106021&EXT=pdf)

http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20141223_171642-89290/DS.005.0.01.ETD

<http://www.coe.int/t/dgi/hr->

[natimplement/Source/documentation/Echr_and_crim_procedure.pdf](http://www.coe.int/t/dgi/hr-natimplement/Source/documentation/Echr_and_crim_procedure.pdf)

https://www.mruni.eu/en/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/dwn.php?id=257515

12. Jimeno–Bolnes, Mario. *Towards Common Standards on Rights of Suspected and Accused Persons in Criminal Proceedings in the EU?* CEPS, 2010.

13. Jurgaitis, Ramūnas. “Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma.“ Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004.

14. Jurka, Raimundas, Randakevičienė, Irma ir Saulius Juzukonis. *Baudžiamoji proceso dalyviai*. Vilnius: Industus, 2009.

15. Kilinskas, Vidas. “Įtariamojo procesinis statusas.” ISSN 1392–1274, *Teisė* (2003): 64–77.

16. Kūris, Egidijus. “Ekstranacionaliniai veiksniai Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui aiškinant Konstituciją,“ *Teisė ISSN 1392–1274*, 50 (2004): 78–93.

17. Kūris, Egidijus. “Konstituciniai principai ir konstitucijos tekstas.“ *Jurisprudencija*, 23, 15 (2001): 46–70. https://www.mruni.eu/upload/iblock/141/4_kuris.pdf

18. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komenataras, 1 dalis. Vilnius, Teisės institutas, 2000.

19. McBride, Jeremy, *The case law of the European Court of Human Rights Human rights and criminal procedure*. Council of Europe Publishing, 2009.

20. Merkevičius, Remigijus. *Baudžiamasis procesas: Įtariamojo samprata (Monografija)*. Vilnius: Teisinės informacijos departamentas, 2008.

21. Paulauskaitė, Rasa. “Pranešimas apie įtarimą: turinys ir procesinė reikšmė.“ Magistro baigiamasis darbas, Vilniaus universitetas, 2009.

22. Rogall, *Der Beschuldigte*, S. 139 ff, iš Remigijus Merkevičius, *Baudžiamasis procesas: Įtariamojo samprata*, (Monografija, Vilnius: Teisinės informacijos departamentas, 2008).

Teismų praktika

1. Case 16913/04, Jelcovas v. Lithuania, Eur. Ct. H. R., 22, 130 (2011).
2. Case 12717/06, Kravtas v. Lithuania, Eur. Ct. H. R., 36 (2011).
3. Case 852/1999, Mr. Rostislav Borisenko v. Hungary, Eur. Ct. H. R., (2002).
4. Case 283/1988, Little v. Jamaica, Eur. Ct. H. R., 3.6, 8.3 (1991).

5. Case 8304/78, Corigliano v. Italy, Eur. Ct. H. R., 34, (1982).
6. Case 13071/87, EDWARDS v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (1992).
7. Case 29777/96, FITT v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2000).
8. Case 28901/95, ROWE and DAVIS v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2000).
9. Case 29522/95, 30056/96 and 30574/96, I.J.L., G.M.R. AND A.K.P. v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2000).
10. Case 36533/97, ATLAN v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2001);
11. Case 44787/98, P.G. and J.H. v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2001);
12. Case 39482/98, DOWSETT v. the United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2003).
13. Case 39647/98 and 40461/98, Edwards and Lewis v. The United Kingdom, Eur. Ct. H. R., (2003).
14. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2014.“ Prieiga per internetą:
<http://eteismai.lt/byla/23220085358003/3K-3-73/2014>
15. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7–386-746/2015.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1158016?nr=1>
16. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168/2011. Teismų praktika 35 (2011).“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/198799?nr=1>
17. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 29 d. Ikiteisminio proceso metu gautų duomenų, eventualiai naudingų gynybai, neatskleidimo teisėtumas (rungimosi principas, šalių lygiateisiškumas įrodinėjimo procese) Nr. TS-1. Teismų praktika 20 (2003).“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/41005?nr=2>
18. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-305-788/2015.“ Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1063748?nr=1>
19. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija Nr. B3-255. Teismų praktika 19 (2003).“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/35454?nr=3>
20. “Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. vasario 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-94-398/2016.” Prieiga per internetą:
<http://www.infolex.lt/tp/1213202?nr=1>
21. “Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-170/2008.“ Prieiga per internetą:

<http://eteismai.lt/byla/90857117287249/1A-142/2014>

22. “Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 24 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-142/2014.“ prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/814398?nr=1>

23. “Kauno apygardos teismas, nutartis byloje Nr. 1A-756-238/2012, 2012 m. lapkričio 13 d.“ Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/52717985788825/1A-756-238-2012>

24. “Šiaulių apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166-332/2012, 2012 m. kovo 22 d.“ Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/222733811894031/1A-166-332-2012>

25. “Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-831-354/2014.” Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>

26. “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. balandžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-173-557/2015.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1036895&nr=1>

27. “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-69-557/2016.“ Prieiga per internetą: <http://www.infolex.lt/tp/1219246?nr=1>

28. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-921-366-2011.“ Prieiga per internetą:

[//www.infolex.lt/tp/316618?nr=1](http://www.infolex.lt/tp/316618?nr=1)

29. “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-66-319/2016.“ Prieiga per internetą:

<http://eteismai.lt/byla/233525015131046/1A-66-319/2016?word=bk.208>

30. “Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-18-282/2016.“ Prieiga per internetą:

<http://eteismai.lt/byla/239545663300856/1S-18-282/2016>

31. “Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. T-13-282/2016.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1220883>

32. “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-125-493/2016.“ Prieiga per internetą:

<http://www.infolex.lt/tp/1220698?nr=1>

33. “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-621-582/2015.“ Prieiga per internetą:

<http://eteismai.lt/byla/53823022246680/1A-621-582/2015?word=bpk%2080>

34. “Kauno apylinkės teismo 2015 m. birželio 4 d. nutartis Nr. 1-1551-966/2015,”
prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/18058315035195/1-1551-966/2015>
35. “Kauno apylinkės teismo 2014 m. liepos 31 d. nutartis Nr. 1-2327-946/2014.“
Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/130821047405453/1-2327-946/2014>
36. “Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2015 m. balandžio 3 d. nutartis Nr. 1–37-305/2015,” prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/239590902029777/1S-831-354/2014>
37. “Kauno apylinkės teismo 2014m. balandžio 15 d. nutartis Nr. 1–1530-946/2014.“
Prieiga per internetą: <http://eteismai.lt/byla/21519409602266/1-1530-946/2014>

Internetiniai šaltiniai

1. “Prokuratūros veiklos ataskaitos.“ Žiūrėta 2016 02 17.
<http://www.prokuraturos.lt/lt/veikla/planavimo-dokumentai-ataskaitos/ataskaitos/138>
2. “Prokuratūros veiklos ataskaitos.“ Žiūrėta 2016 03 30.
http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2016/03/prokuraturos_veiklos_2015_m_ataskaita.pdf
3. “Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 190 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2014 m. gruodžio 18 d. Nr. XII-1481.“ Žiūrėta 2016-04-11.
<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=469cc20090bb11e4bb408baba2bddd3>
4. “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo” pakeitimo, 2014 m. rugsėjo 3 d. Nr. 897.“ Žiūrėta 2016 04 11
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/93da035038fc11e48fcad59d61177654>
5. „Lietuvos Respublikos Prokuratūra 2015 m. veiklos ataskaita.” Žiūrėta 2016 03 10.
http://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2016/03/prokuraturos_veiklos_2015_m_ataskaita.pdf
6. “Teisinės informacijos centras 1996–2016.“ Žiūrėta 2016 02 20.
<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Rubrikos=1&Ri=1559>
7. “Cambridge dictionaries online.“ Žiūrėta 2016 02 21.
<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/suspect>
8. “Lietuvių kalbos žodynas.“ Žiūrėta 2016 02 28.
http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/I_/itarimas

ANOTACIJA

Baigiamajame darbe nagrinėta įtariamojo teisių realizavimo problematika pagreitinto proceso metu, nustatinėjamos probleminės pagreitinto proceso dalys, kurių tobulinimas yra būtinas siekiant užtikrinti, kad procesas atitiktų visus sąžiningo ir teisingo proceso reikalavimus. Šio darbo tikslas yra nustatyti realią įtariamojo teisinę padėtį pagreitinto proceso metu. Analizuojant skirtingus šaltinius siekiama nustatyti ar įtariamasis gali išlikti aktyvus arba pasyvus baudžiamojo proceso dalyvis pagreitinto proceso metu bei aplinkybę, ar pagreitinto proceso teisinis reguliavimas yra pakankamas siekiant užtikrinti jau minėtas teises.

Atlikus tyrimą buvo gautos išvados, kurios patvirtina, kad pagreitinto proceso metu įtariamasis negali pilna apimtimi realizuoti savo turimų teisių. Skirtingų tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų bei doktrinos analizė leido nustatyti, kad pagreitintas procesas yra tobulintinas, kadangi šiuo metu aktualios teisės normos, kurios yra susiję su įtariamojo teisių realizavimu yra orientuotos tik į bendra tvarka vykstantį procesą.

Reikšminiai žodžiai: baudžiamasis procesas, pagreitintas procesas, įtariamasis, įtariamojo teisės.

ANNOTATION

This final paper is about the realization of suspect's rights in the accelerated process. In this final paper, problems of accelerated procedure are analyzed, these issues and certain parts of them are essential in order to ensure that the process complies with all the requirements of fair and equitable process. The purpose of this final work is to identify the suspect's legal status in accelerated process. The analysis of different sources aims to determine whether the suspect can remain active or passive participant in the criminal proceedings. Also, one of the questions is whether the accelerated legal regulations are sufficient to guarantee the above mentioned rights of the suspects or not.

The analysis led to the conclusions, which confirmed that the suspect cannot perform all of his existing rights in the accelerated process. Various international and national legislation and the academic analysis gave an opportunity to identify areas for the improvement in the accelerated process. Current legal norms related to the rights of the suspect are based on the protection of suspect's rights in basic criminal procedure.

Key words: criminal procedure, accelerated procedure, suspect, suspect's rights.

SANTRAUKA

Baudžiamojo proceso dalyvių teisių užtikrinimas yra vienas esminių ir pagrindinių baudžiamojo proceso tikslų. Atsižvelgiant į tai, kad ikiteisminis tyrimas yra stadija, kurios metu yra surenkami esminiai duomenys, kuriais vėliau gali būti remiamasi teisme, įtariamojo procesinių teisių užtikrinimas šiame etape yra itin svarbus. Užtikrinant įtariamųjų teisių realizavimą pagreitinoto proceso metu yra garantuojami sąžiningo baudžiamojo proceso principai ir galimybė įtariamajam išlikti proceso subjektu, o ne tapti proceso „įkaitu“ arba tyrinėjamu „objektu“.

Atsižvelgiant į tai, kad pagreitintas procesas yra specifinė baudžiamojo proceso rūšis, darbe analizuojamas pagreitintas procesas ir įtariamojo samprata. Sampratos analizavimas yra būtinas, kadangi Baudžiamojo proceso kodekse, įtariamojo samprata yra bendra, todėl kompleksiskai išanalizavus ją yra siekiama nustatyti ar bendra įtariamojo samprata gali būti pritaikoma ir pagreitinoto proceso metu, t. y. ar visos į įtariamojo sampratą įtrauktos teisės ir pareigos vienoda apimtimi gali būti realizuotos ir pagreitinoto proceso metu.

Darbe yra nagrinėjama įtariamojo teisių realizavimo problematika pagreitinoto proceso metu, siekiant būti aktyviu proceso dalyviu. Egzistuojanti įtariamojo teisių užtikrinimo problematika pagreitinoto proceso metu yra atskleidžiama remiantis įstatymais, teisės doktrina, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir Lietuvos teismų praktika. Pagrindiniai kriterijai į kuriuos buvo atkreipiamas dėmesys yra esminių įtariamojo teisių realizavimas atliekant veiksmus, kurie yra garantuojami žvelgiant nuo Europos žmogaus teisių konvencijos iki Baudžiamojo proceso kodekso. Kaip pavyzdžiui, įtariamojo kaip aktyvaus proceso dalyvio teisė teikti skundus, prašymus, rinkti įrodomąją medžiagą ir kita, o didžiausias dėmesys akcentuojamas į tai ar visos įtariamajam garantuojamos teisės gali būti užtikrintos per keturiolikos dienų terminą.

Darbe aptariamas ir įtariamojo kaip pasyvaus proceso dalyvio teisių realizavimas. Analizuojant teisės doktriną, teisės aktus ir teismų praktiką pažymimas šios problematikos buvimas. Šioje darbo dalyje atsižvelgiama ir į tai, ar įtariamojo teisė tylėti yra suderinama su vėlesnėmis procesinėmis lengvatomis, kurios gali būti pritaikytos tada, kai asmuo iškart prisipažįsta kaltu.

SUMMARY

ASPECTS OF SUSPECT'S PROCEDURAL RIGHTS IN ACCELERATED PROCESS

Safeguard of the subject's rights in the criminal proceedings is one of the essential and fundamental objective of the criminal proceedings. Pre-trial investigation is the stage in which the essential data are collected. The subjects might rely on the collected data in the Court during later proceedings. To ensure the rights of suspects in the accelerated process is extremely important. It is essential, because all the guarantees and the principles of a fair criminal process provides with a possibility for a suspect to remain a subject of process and secures to not become a 'hostage' or 'object' in the process.

Taking into consideration the fact that the accelerated process is a specific form of criminal proceedings, it is necessary to analyze the accelerated process and the conception of the suspect. This analysis is important, because regarding the Code of Criminal procedure, the concept of the suspect is a general concept. In this paper, the analysis seeks to identify whether the general concept can be applied to a suspect's conception in the accelerated process. It is important to determine if all the rights and obligations of a suspect can be performed in the accelerated process.

In this paper the analyses concentrates on the issue whether the suspect has a possibility to be an active participant during the performance of his/her rights during the accelerated process or not. The suspect's rights of the accelerated process are indicated in the laws, legal doctrine, the European Court of human rights and the case-law of the courts of Lithuania. The main criteria which is highlighted is the opportunity to maintain all actions, which are guaranteed in the European Convention on human rights by the criminal procedure code. For example, as an active participant in the process, the suspect has a right to submit complaints, requests to collect evidentiary material. The main question in this part of the paper is whether the suspect can perform all rights which are guaranteed for him/her within the term of fourteen days.

The last section of this final paper is about the suspect's right to remain passive subject of the criminal procedure. The problems of suspect's right to remain passive are found after the analysis of the legal doctrine, legislation and case law. The main question in this part of the final paper, is to answer, whether the right to remain silent is compatible with the procedural privileges, which can be granted for a suspect who pleaded guilty immediately.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas(ė) _____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____“
_____“.

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)